

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Факультет міжнародних економічних відносин
та туристичного бізнесу
Кафедра туристичного бізнесу та країнознавства
Почесне консульство Республіки Казахстан у Харкові
Харківський дипломатичний клуб

Особливості суспільно-політичного розвитку та модернізаційні процеси у країнах пострадянського простору

МАТЕРІАЛИ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

З НАГОДИ
ДНЯ ПРАЦІВНИКІВ ДИПЛОМАТИЧНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

24 грудня 2021 року

Харків – 2022

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Факультет міжнародних економічних відносин
та туристичного бізнесу
Кафедра туристичного бізнесу та країнознавства
Почесне консульство Республіки Казахстан у Харкові
Харківський дипломатичний клуб

**Особливості суспільно-політичного розвитку
та модернізаційні процеси у країнах
пострадянського простору**

**МАТЕРІАЛИ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ
НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

З НАГОДИ

ДНЯ ПРАЦІВНИКІВ ДИПЛОМАТИЧНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

24 грудня 2021 року

*Харків
2022*

УДК 32+33](47+57)(063)

О-75

Редакційна колегія:

Каплін О.Д., доктор історичних наук, професор кафедри туристичного бізнесу та країнознавства

Лиман С.І., доктор історичних наук, професор кафедри туристичного бізнесу та країнознавства

Онацький М.Ю., кандидат історичних наук, доцент кафедри туристичного бізнесу та країнознавства

Панасенко Г.С., кандидат політичних наук, доцент кафедри туристичного бізнесу та країнознавства

Парфіненко А.Ю., кандидат історичних наук, доцент, завідувач кафедри туристичного бізнесу та країнознавства

Посохов І.С., кандидат історичних наук, доцент кафедри туристичного бізнесу та країнознавства

Резніков В.В., доктор з державного управління, кандидат економічних наук, доцент, декан факультету міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу

Станчев М.Г., доктор історичних наук, професор кафедри туристичного бізнесу та країнознавства

Адреса редакційної колегії:

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, факультет міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу, кафедра туристичного бізнесу та країнознавства 61022, м. Харків, майдан Свободи 6, к. 366-а, тел. (057) 707-53-06, e-mail: turbiz@karazin.ua

*Затверджено до друку за рішенням Вченої ради
факультету міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна
(протокол № 7 від 27 січня 2022 р.)*

Особливості суспільно-політичного розвитку та модерніза-
О-75 ційні процеси у країнах пострадянського простору. Матеріали
всеукраїнської наукової конференції з нагоди дня працівників
дипломатичної служби України (Харків, 24 грудня 2021 ро-
ку) / Харків. нац. ун-т ім. В.Н. Каразіна. – Харків. Видавець:
О. А. Мірошніченко, 2022. – 134 с.

ISBN 978-617-8130-11-4.

Матеріали Всеукраїнської наукової конференції присвячені актуальним проблемам міжнародних відносин. До збірника увійшли публікації в яких досліджуються особливості багатосторонньої взаємодії в Євразії, проблеми розвитку пострадянських держав у ХХІ ст., зовнішньополітичні та зовнішньоекономічні пріоритети країн Центральної Азії, основні тенденції розвитку сфери туристичних послуг у країнах пострадянського простору.

УДК 32+33](47+57)(063)

© Харківський
національний університет
імені В.Н. Каразіна, 2022

ISBN 978-617-8130-11-4

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	6
ПАРФІНЕНКО А.Ю. ЦЕНТРАЛЬНА АЗІЯ ЯК ГЕОСТРАТЕГІЧНИЙ РЕГІОН У СУЧАСНОМУ ГЕОПОЛІТИЧНОМУ ПРОТИСТОЯННІ	9
СТАНЧЕВ М.Г. ГЕОПОЛІТИКА ПОСТРАДЯНСЬКОГО ПРОСТОРУ	14
ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНІ ТА ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНІ ПРІОРИТЕТИ КРАЇН ЦЕНТРАЛЬНОЇ АЗІЇ	18
ВЕРЖБИЦЬКА Д.П. МІЖДЕРЖАВНА ВЗАЄМОДІЯ КИТАЙСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ ТА КИРГИЗЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ В ПИТАННІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ.....	18
ЖЕВАГО О.К., ПАШКЕВИЧ С.С. ОСОБЛИВОСТІ ПОЛІТИКИ ТУРЕЧЧИНИ ТА ІРАНУ У РЕГІОНІ ЦЕНТРАЛЬНОЇ АЗІЇ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ	20
КІСІЛЬ А.А. ДВОСТОРОННІ ВІДНОСИНИ ТУРЕЦЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ З КАЗАХСТАНОМ.....	23
ЛИМАН С.І., БОРЗЕНКОВА К.І. ГЕОПОЛІТИЧНІ ТА ЕКОНОМІЧНІ ІНТЕРЕСИ ФРАНЦІЇ В ЦЕНТРАЛЬНІЙ АЗІЇ.....	26
ЛУГАНСЬКА Д.Р. СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ВІДНОСИН МОНАРХІЙ ПЕРСЬКОЇ ЗАТОКИ З КРАЇНАМИ ЦЕНТРАЛЬНОЇ АЗІЇ.....	30
ОНАЦЬКИЙ М.Ю., ШЕВЯКОВ І.Д. ОСОБЛИВОСТІ ІНВЕСТИЦІЙНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА КНР З КРАЇНАМИ ЦЕНТРАЛЬНОАЗІЙСЬКОГО РЕГІОНУ	33
ПАНОВА І.О., ІЛЮЩЕНКО І.І., ВАСИЛЕНКО С.Г. СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ СПІВРОБІТНИЦТВА КАЗАХСТАНА ЗІ СПОЛУЧЕНИМИ ШТАТАМИ АМЕРИКИ.....	36
МІЖРЕГІОНАЛЬНІ ПРОЄКТИ ТА ОСОБЛИВОСТІ БАГАТОСТОРОННЬОЇ ВЗАЄМОДІЇ В ЄВРАЗІЇ	39
БЕЛЮСОВА М.С. КАЗАХСТАН ЯК ПАРТНЕР КІПРУ НА СВІТОВІЙ АРЕНІ.....	39
ГАЧАСВА М.М. УЧАСТЬ АЗЕРБАЙДЖАНУ У РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОЄКТУ «ТРАНСКАСПІЙСЬКИЙ МІЖНАРОДНИЙ ТРАНСПОРТНИЙ МАРШРУТ».....	41
ГЛОТОВА А.А. МІГРАЦІЙНЕ ПИТАННЯ У ВІДНОСИНАХ НІМЕЧЧИНИ ТА КАЗАХСТАНА.....	44

ЛЄ ХИОНГ ТІ, ХОАНГ ТХІ КІЄУ ЧІНЬ БАГАТОСТОРОННЯ ДИПЛОМАТІЯ В ХХІ СТОЛІТТІ: НОВІ ФОРМИ, ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ У СПІВПРАЦІ З МІЖНАРОДНИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ.....	47
ЛИМАН С.І., ЗІНОВА А.І. РОЛЬ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У ВИРІШЕННІ ПИТАННЯ ЯДЕРНОЇ НЕБЕЗПЕКИ КОРЕЙСЬКОГО ПІВОСТРОВУ.....	50
МАКСИМЮК Ю.О. ТАЙВАНСЬКА ПРОБЛЕМА В МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ АЗІАТСЬКО-ТИХООКЕАНСЬКОГО РЕГІОНУ: СУЧАСНИЙ СТАН.....	52
МІКУЛІНА К.Ю. УКРАЇНА – РЕСПУБЛІКА КОРЕЯ: ВІДНОСИНИ ГЛОБАЛЬНОГО ПАРТНЕРСТВА.....	55
ОНАЦЬКИЙ М.Ю. США – КАЗАХСТАН: ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ ДВОСТОРОННЬОЇ ВЗАЄМОДІЇ.....	58
ОНАЦЬКИЙ М.Ю., ПОДОЛІННА Д.О. РОЛЬ ТА МІСЦЕ УКРАЇНИ В МІЖРЕГІОНАЛЬНОМУ ПРОЄКТІ «ОДИН ПОЯС – ОДИН ШЛЯХ».....	60
РЯБОВОЛ С.О. ВПЛИВ ІНІЦІАТИВИ КИТАЮ «ОДИН ПОЯС – ОДИН ШЛЯХ» НА КРАЇНИ ЦЕНТРАЛЬНОЇ АЗІЇ.....	63
РИТОВА В.Ю. ОСОБЛИВОСТІ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА МІЖ КИТАЄМ ТА КРАЇНАМИ ЦЕНТРАЛЬНОЇ АЗІЇ.....	66
ЦИКУНЦОВА А.О., ШЕЙКО В.І. СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН МІЖ РЕСПУБЛІКОЮ КОРЕЯ ТА УЗБЕКІСТАНОМ.....	69
ЯЩЕНКО К.О. БАГАТОСТОРОННЯ ДИПЛОМАТІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ РЕГІОНАЛЬНОГО ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ ТА КИТАЮ.....	71
ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ПОСТРАДЯНСЬКИХ ДЕРЖАВ У ХХІ СТ.	74
БЄЛАЯ М.А., ІСОНКІНА Л.Д. ПРОБЛЕМА АГІТАЦІЙНОЇ КАМПАНІЇ З ВАКЦИНАЦІЇ ВІД COVID-19 У КРАЇНАХ ПОСТРАДЯНСЬКОГО ПРОСТОРУ.....	74
ДОВБНЯ Ю.А., СЛОБОДЕНЮК Д.В. РИНКОВІ ПЕРЕТВОРЕННЯ В КАЗАХСТАНІ В 1990-Х – НА ПОЧАТКУ 2000-Х РР.....	76
КУЧЕЧУК Л.В. ВПЛИВ ПАНДЕМІЇ COVID-19 НА ЗАГОСТРЕННЯ ГЛОБАЛЬНОЇ ПРОДОВОЛЬЧОЇ ПРОБЛЕМИ.....	79
ЛИМАН І.С. СУЧАСНИЙ СТАН КІБЕРБЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ ТА В КАЗАХСТАНІ.....	82
МАЛИШЕВА К.С. КРАЇНИ ЦЕНТРАЛЬНОЇ АЗІЇ ПІД ЧАС ПАНДЕМІЇ COVID-19.....	85
МАНЬКО О.А., ІЛЬЯСОВА К.С. ВІРМЕНСЬКА ДІСПОРА: ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ СТРУКТУРИ.....	88

ПАНАСЕНКО Г.С. «ЗАМОРОЖЕНІ» КОНФЛІКТИ НА ПОСТРАДЯНСЬКОМУ ПРОСТОРИ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ.....	91
ПАНАСЕНКО Г.С., БОРЩ Н.А. КОНФЛІКТ НА СХОДІ УКРАЇНИ: СПРОБИ ВИКОРИСТАННЯ ДОСВІДУ ХОРВАТСЬКОЇ ДЕРЖАВИ.....	94
СУРНІНА А.О. ФАКТОРИ ВПЛИВУ COVID-19 НА ЧЕСЬКУ РЕСПУБЛІКУ.....	97
ТУРИЗМ ЯК ДРАЙВЕР РОЗВИТКУ ЕКОНОМІК КРАЇН ПОСТРАДЯНСЬКОГО ПРОСТОРУ	100
БАРАНОВА В.В., ВОДОТИКА С.О. АНАЛІЗ В'ЇЗНОГО ТУРИЗМУ КРАЇН ЦЕНТРАЛЬНОЇ АЗІЇ ТА УКРАЇНИ ЯК ДРАЙВЕР РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ.....	100
БАГІНСЬКА А.В., ЯНОВСЬКА О.І. «ЧЕРВОНИЙ ТУРИЗМ» ЯК ОДИН ІЗ ПОПУЛЯРНИХ НАПРЯМКІВ КИТАЙСЬКИХ ТУРИСТІВ	102
ВОЛКОВА І.І., МІКУЛІНА К.Ю. МІЖНАРОДНИЙ ТУРИЗМ КАЗАХСТАНУ ЯК ЧИННИК МІЖНАРОДНОЇ ВЗАЄМОДІЇ З КРАЇНАМИ	105
ГАПОНЕНКО Г.І., БОЛОТО К.І. ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ КИТАЙСЬКОГО В'ЇЗНОГО ТУРПОТОКУ В УКРАЇНУ	108
ГАПОНЕНКО Г.І., ЄВТУШЕНКО О.І., ШАМАРА І.М. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ В ПОСТКОВІДНИЙ ПЕРІОД.....	110
ЄВТУШЕНКО О.В. СУЧАСНИЙ СТАН РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ В РЕСПУБЛІЦІ КАЗАХСТАН	113
КОПАЧИНСЬКА Г.В., КОЦАН Н.Н., САХНЮК А.В. УКРАЇНСЬКО-ТУРЕЦЬКЕ СПІВРОБІТНИЦТВО В СФЕРІ ТУРИЗМУ	115
МАРЧЕНКО Л.О. МІЖНАРОДНИЙ ТУРИЗМ ЯК ЧИННИК МІЖНАРОДНОЇ СПІВПРАЦІ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ПОЛЬЩЕЮ.....	118
МОРГУНЕНКО О.В. СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ	121
ПОДЛЕПІНА П.О. ДЕТЕРМІНАНТИ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОГО ТУРИЗМУ В КРАЇНАХ ЦЕНТРАЛЬНОЇ АЗІЇ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ.....	123
ПОДЛЕПІНА П.О., КУРДЮКОВА Ю.О. МІЖНАРОДНИЙ ТУРИЗМ В КИТАЇ: ОСОБЛИВОСТІ ПОСТКОВІДНОГО ВІДНОВЛЕННЯ	127
ПОСОХОВ І.С. МІЖНАРОДНИЙ ТУРИЗМ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ	130

ПЕРЕДМОВА

Наукова конференція «Особливості суспільно-політичного розвитку та модернізаційні процеси у країнах пострадянського простору» відбулася у Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна на факультеті міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу за ініціативи кафедри туристичного бізнесу та країнознавства у грудні 2021 р. Вона проходила за сприяння Почесного консульства Республіки Казахстан у Харкові та Харківського дипломатичного клубу, тож значна увага була приділена передусім країнам Центральної Азії та перспективам розвитку двосторонніх відносин України з Казахстаном. Загальним лейтмотивом пленарної частини конференції стала теза про те, що Центральна Азія є геостратегічним фактором міжнародних відносин, джерелом можливостей і загроз для глобальних акторів. А плекаємий радянським імперським минулим російський реваншизм є дестабілізуючим чинником міжнародної та регіональної безпеки на пострадянському просторі та загрозою для політичних систем країн, які утворилися на уламках колишнього СРСР.

Події січня та лютого 2022 р. вкотре засвідчили, що пострадянський простір залишається полем битви для диктаторського режиму Путіна, який починаючи з 2005 р. публічно і неодноразово заявляв, що розпад Радянського Союзу був найбільшою геополітичною катастрофою ХХ століття. Нагадаємо, що вже на початку січня 2022 р. військовий контингент ОДКБ, на прохання Президента Казахстану Касим-Жомарт Токаєва, був направлений до Нур-Султану для придушення масових протестів. Військова інтервенція Росії під «миротворчим» прапором ОДКБ стала для багатьох небезпідставним підґрунтям для висновку про посилення впливу Москви в регіоні й подальше просування ідей щодо відродження Радянського Союзу.

Однак події лютого 2022 р. без перебільшення приголомшили увесь світ. Повномасштабне військове вторгнення Росії в Україну остаточно переконали міжнародну спільноту, що на пострадянському просторі має місце відвертий і нічим не прихований реваншизм під проводом Кремля. Такий само як колись «веймарський синдром» у Німеччині, де прагнення помститися за поразку у Першій світовій війні привело до влади А. Гітлера і створення імперії зла – Третього Райху.

Неспровоковане варварське вторгнення Росії в Україну в дусі воєн Середньовіччя стало випробуванням для усєї системи міжнародних відносин і її регіональної складової на пострадянському просторі, країни якого тісно пов'язані з Росією багатьма формами залежності. Ця реваншистська стратегія по встановленню контролю над республіками колишнього СРСР і соціалістичного табору почала формуватися ще на початку 1990-х рр., про що попереджали західні інтелектуали. І Кремль вже неодноразово вдавався до практики дестабілізації пострадянських країн, розв'язуючи регіональні конфлікти у Придністров'ї, Абхазії та Південній Осетії. Впливаючи у такий спосіб на зовнішню політику держав та блокуючі їхні євроатлантичні прагнення. Накопичивши необхідні ресурси Росія вдалася до відвертих силових

засобів й територіальних захоплень. «П'ятиденна війна» проти Грузії у серпні 2008 р. з подальшою окупацією грузинських територій та визнанням «незалежності» Абхазії та Південної Осетії стали лише «репетицією» по встановленню нових кордонів в Європі. За цим, як відомо, послідує окупація Криму, війна на Донбасі й подальше просування свого імперського антиглобалістського (антидемократичного) проєкту. Спрямованого на помсту Заходу за поразку у «холодній війні» і пов'язані із цим спроби дестабілізувати ЄС та США через інструменти «гібридної війни».

Наразі ревізійністська політика Путіна становить загрозу державам Кавказу, Центральної Азії, Балтійському регіону й поширюється на Східну Європу та Балкани, де Москва також претендує на сфери впливу. В Білорусі це вже привело до створення маріонеткового уряду самопроголошеного президента Лукашенка, який так само несе відповідальність за вторгнення російської армії в Україну. Зовнішньополітичний курс Вірменії, внаслідок втручання Росії у Нагірно-Карабахський конфлікт, перебуває під значним впливом Москви. Путінські пропагандисти неодноразово називали Грузію, Казахстан, Латвію, Литву, Естонію, Україну «штучними» або «невдалими» державами, наголошуючи на своєму праві «захистити» російськомовних. І якщо країни Балтії, розуміючи екзистенційну загрозу існуванню суверенних демократій, миттєво відреагували на російську агресію, ставши на шлях всебічної підтримки України, то, приміром, Грузія та Молдова зайняли більш стриману позицію й відмовилися від застосування санкцій проти агресора.

Москва традиційно розглядала і продовжує розглядати держави Центральної Азії як «м'яке підбрюшшя» Росії, де вона посилила свій політико-економічний вплив, у тому числі, через Євразійський економічний союз та Організацію договору про колективну безпеку. Російське вторгнення в Україну занепокоїло еліти Центральної Азії можливістю бути втягнутими у війну на боці Росії, чого активно прагне Кремль, намагаючись «розділити» відповідальність за агресію та військові злочини. Москва також активно використовує території сусідніх країн для реекспорту російської продукції на міжнародні ринки, щоб зменшити вплив санкцій. Однак основні країни Центральної Азії – Казахстан та Узбекистан виявилися більш рішучими і висловили свою підтримку територіальній цілісності України. Далі усіх пішов казахстанський Президент Токаєв, який рішуче дистанціювався від Москви і почав паралельно нарощуючи відносини з Китаєм та Туреччиною. Низка заяв Президента Токаєва, висловлених під час Петербурзького економічного форуму 17 червня 2022 р. в присутності Путіна, щодо невизнання квазідержавних утворень на Донбасі та щодо недопустимості територіальних претензій Росії відносно його країни, викликали гнівну реакцію з боку російських політичних еліт. У відповідь на це, Кремль вдався до вже апробованих засобів тиску – перекриття нафтогону, яким експортувалося дві третини казахстанської нафти через порт у Новоросійську.

Попри те, що Кремль продовжує дестабілізувати держави пострадянського простору, провал кремлівської авантюри в Україні неминучий і є лише справою часу. Героїчний супротив збройних сил України і всього українського народу російським окупантам зруйнував путінський план

бліцкригу та захоплення Києва. Дипломатична ізоляція і суворі західні санкції щодня руйнують глобальний і регіональний вплив Москви на пострадянському просторі. Сьогоднішня Росія перетворилася на ревізійніську державу, яка виступає проти демократії та світового порядку, на державу-ізгоя, на яку накладено такі само санкції, як на Іран, Північну Корею, Кубу та Венесуелу. Як справедливо зазначив міністр закордонних справ України Дмитро Кулеба, подальше відновлення миру і безпеки вимагають не просто усунення Путіна, а й «депутіназації» Росії. Проходження складного шляху демілітаризації та денацифікації, міжнародного трибуналу з засудження військових злочинців. Лише за таких умов імперський привид Радянського Союзу зникне не тільки з Кремля, а й з пострадянського простору. Отже, перемога України – це не тільки відновлення територіальної цілісності та суверенітету нашої країни, від української перемоги залежить сьогодні майбутнє багатьох країн колишньої радянської імперії і майбутнє ліберального світового порядку в цілому.

кандидат історичних наук, доцент,
завідувач кафедри туристичного бізнесу
та країнознавства Харківського національного
університету імені В. Н. Каразіна

Анатолій Парфіненко

ЦЕНТРАЛЬНА АЗІЯ ЯК ГЕОСТРАТЕГІЧНИЙ РЕГІОН У СУЧАСНОМУ ГЕОПОЛІТИЧНОМУ ПРОТИСТОЯННІ

Парфіненко Анатолій Юрійович

завідувач кафедри туристичного бізнесу та країнознавства,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кандидат історичних наук, доцент
E-mail: parfinenko@karazin.ua

У біполярному світі часів «холодної війни» країни, як тоді їх називали «Середньої Азії», не розглядалися в якості активних гравців «світової шахівниці». З розпадом Радянського Союзу середньоазійські республіки СРСР постали як незалежні суб'єкти у глобальній системі міжнародних відносин. Зростаюча геополітична вага регіону знайшла прояв і у трансформації його назви. Новий термін «Центральна Азія» підкреслював центральну роль країн регіону на перехресті шляхів між Сходом та Заходом.

Центральна Азія (далі – ЦА) була й залишається важливим геостратегічним фактором міжнародних відносин. Не випадково З. Бжежинський образно називав ЦА «Євразійськими Балканами» [1]. Країни регіону розташовані в центрі євразійського континентального простору і є важливою сполучною ланкою поміж стрімко зростаючими економіками, такими як Китай, ЄС, Індія, Росія, Японія. Однак ЦА є не тільки містком між Сходом та Заходом, а й простором конкуренції й посилення впливу великих держав. Таке протиборство мало місце у ХІХ – на початку ХХ ст. й широко відоме в історії міжнародних відносин як «Велика гра».

В сьгоднішніх політичних реаліях ЦА так само є об'єктом геополітичного суперництва зовнішніх гравців. Серед держав, які мають стратегічні інтереси в Центральній Азії, варто виокремити: Росію, Китай, США, Туреччину, ЄС, Японію у меншій мірі Індію та Пакистан. Стара «Велика гра» у ХХІ ст. зумовлена принаймні наступними чинниками:

По-перше, доступ та контроль за енергетичними ресурсами регіону. Важливість ЦА для великих держав зумовлена значними запасами нафти і газу, передусім в Казахстані, Туркменістані та Узбекистані. В регіоні сконцентровано 7,2% світових ресурсів нафти і 7% ресурсів газу [2].

По-друге, забезпечення ефективної транскордонної транспортно-комунікаційної мережі між Сходом та Заходом. А саме, підтримка постійного суходільного транспортного коридору між країнами Східної та Південно-Східної Азії та країнами ЄС.

По-третє, загроза поширення тероризму, релігійного екстремізму, наркотрафіку й неконтрольованої міграції з території Афганістану. В цьому сенсі основні політичні гравці в регіоні (Росія, Китай, США та ЄС) розглядають ЦА як «буферну зону», яка має мінімізувати ймовірні загрози. Відповідно, виникає прагнення «великих держав» посилити оборонний сектор в регіоні й зміцнити у такий спосіб власну присутність.

По-четверте, прагнення збалансувати вплив Росії та Китаю в регіоні. Передусім стримування китайської ініціативи «Поясу та шляху» на території ЦА, яка є «вихідними воротами» суходільного маршруту даного проекту й важливим підґрунтям побудови «Pax Sinica» [3].

Наразі стратегічна присутність глобальних акторів в регіоні спирається на різні формати багатостороннього та двостороннього співробітництва. Розглянемо їх детальніше.

Росія здійснювала найбільший вплив в ЦА на початку XIX ст. й продовжувала впливати на країни ЦА й після здобуття ними незалежності. Важливим чинниками «м'якої сили» Росії в регіоні залишаються російська мова, російське телебачення та мільйони трудових мігрантів, які утворюють транснаціональні мережі зв'язків між своєю Батьківщиною та РФ [4].

Росія забезпечує свій вплив у регіоні через Євразійський економічний Союз, до складу якого входять Казахстан та Киргизія. А також через Організацію Договору про колективну безпеку (ОДКБ), членами якої з боку країн ЦА є Казахстан, Киргизія та Таджикистан. І попри чисельні аналітичні прогнози щодо втрати домінуючого впливу Росії в регіоні у «найближче десятиліття» [5], масові заворушення в Казахстані початку січня 2022 р. й реакція на них Москви суттєво зміцнили давній вплив Кремля в ЦА. Звернення Президента Казахстану Касим-Жомарт Токаєва про військову допомогу стало першим випадком, коли ОДКБ спрямували війська для вирішення кризи. З іншого боку, готовність Путіна підтримати Токаєва свідчить про його прагнення посилити російський вплив в державах регіону та його найвищому керівництві [6].

Агресія Кремля проти України, окупація АР Крим суттєво вплинули на сприйняття політичними елітами та корінним населенням країн ЦА Росії в регіоні. Верхівка держав розуміє, що дії Путіна, спрямовані на анексію українських територій і дестабілізацію України, можна розцінити як модель для вірогідних територіальних претензій у ЦА.

Китай активно використовує геоекономічні засоби впливу, перевершуючи в цьому всіх глобальних акторів, водночас робить спроби розширити свій вплив до військово-політичної сфери. З 2000-х рр. Китай перетворився на ключового зовнішньоекономічного партнера. Китайський вплив в регіоні посилюється зі створенням у 2001 р. «Шанхайської організації співробітництва» (ШОС). Нині до її складу з числа держав ЦА не входить тільки Туркменістан. Регулярними стали зустрічі міністрів закордонних справ Китаю та країн ЦА у форматі «Китай + Центральна Азія» (С+С5) без участі Росії та інших регіональних гравців. Даний формат започаткований у 2020 р. й має очевидно аналогію з американською ініціативою С5+1 (країни ЦА + США) [7].

Китай досяг значних успіхів у просуванні своїх енергетичних проєктів, чим обмежив вплив Росії та західних країн в ЦА. Віддаленість регіону від європейського ринку сприяла тому, що основними партнерами країн ЦА в енергетичній сфері стали КНР, а також Росія. Найбільшим інфраструктурним проєктом Китаю став відкритий у 2009 р. газопровід «Центральна Азія – Китай». Китай відводить країнам ЦА особливу роль в реалізації планів з розширення торговельно-економічних зв'язків з Європою, Росією, Туреччиною

та Іраном, що стало однією з концептуальних основ глобальної ініціативи Пекіну «Один пояс, один шлях» (ОПОШ).

Втім, зростаючі інвестиційні вливання Китаю посилюють заборгованість і залежність економік країн ЦА, сприяють поширенню корупційних практик серед авторитарних режимів ЦА, що викликає стурбованість як регіональних еліт, так і звичайних громадян [8].

Сполучені Штати здійснили важливий внесок у становлення незалежності центрально-азійських держав. В центрі уваги зовнішньополітичного курсу США в регіоні було: забезпечення вільного доступу до енергетичних ресурсів, стимулювання західного (створення трубопроводів з ЦА в Європу в обхід Росії) та південного (Туркменістан, Пакистан, Афганістан, Індія) стратегічних напрямків постачання енергетичної сировини, упередження відновленню впливу Росії й стримування проникненню КНР, протидія поширенню ісламського радикалізму та ін.

Американська присутність в регіоні помітно зросла з початком антитерористичної операції США в Афганістані й значно знизилася з виводом у 2014 р. військового контингенту з Киргизстану. Але вже у 2015 р. США започаткували новий формат співробітництва з ЦА «С5 + 1» (Центральна Азія + США).

Наразі відносини Сполучених Штатів з ЦА переживають не найкращі часи, країни регіону перестали бачити у Вашингтоні противагу Москві та Пекіну [9]. Однак, навіть виведення американського військового контингенту з Афганістану у серпні 2021 р. не означає втрату геостратегічного значення ЦА для Сполучених Штатів. У випадку США геостратегічний чинник поширюється на геополітичну та економічну сфери.

Прихід у Білий дім Д. Трампа істотно вплинув на зовнішньополітичний курс США в ЦА. У 2018 р. було ухвалено «Стратегію США для Центральної Азії на 2019-2025 рр.» [10]. Вихідним принципом Стратегії є визнання ЦА «геостратегічним регіоном, важливим для інтересів національної безпеки Сполучених Штатів, незалежно від рівня активності США в Афганістані». Метою Стратегії було визнано підвищення сталості держав ЦА до загроз їхньої стабільності, укріплення незалежності від «шкідливих суб'єктів» (очевидно йдеться про Китай та Росію). Розвиток співробітництва з державами розглядаються Вашингтоном як засіб «просування американських цінностей» й «противага впливу регіональних сусідів» [10].

Європейський Союз не винайшов сталих інституційних форм співробітництва з ЦА. Однак ЄС зберігає стабільний інтерес до енергетичних ресурсів регіону починаючи з 1990-х рр., що вплинуло на спрямованість транспортних коридорів в пострадянській Євразії. У 1994 р. ЄС запровадив програму підтримки транспортного коридору «Європа – Кавказ – Азія» (ТРАСЕКА). Об'єднана Європа активно розвивала програми експорту каспійських енергоресурсів [11].

Взаємодія ЄС у сфері безпеки спочатку розвивалася по лінії ОБСЄ та НАТО у межах програми «Партнерство заради миру», до якої долучилися усі п'ять центральноазійських держав. З часом співробітництво поглибилося, особливо у сфері охорони кордонів [11].

Відносини ЄС з країнами ЦА отримали новий імпульс з ухваленням у 2019 р. Стратегії ЄС для Центральної Азії [12]. Вона засвідчила зростаюче стратегічне значення регіону ЦА для ЄС в галузі безпеки та його ключову роль в об'єднанні Європи та Азії.

Євросоюз активно включився у глобальну гонку інфраструктурних проєктів, яка розгорнулася на тлі амбіційного проєкту Китаю «Один пояс, один шлях». У 2021 р. ЄС було презентовано глобальну інвестиційну схему «Глобальні ворота ЄС», яка на думку багатьох аналітиків, вступає у геополітичне суперництво з китайським проєктом [13]. Ініціатива дозволить мобілізувати з 2021 по 2027 рр. 300 млрд. євро на проєкти з коннективності [14]. З них €40 млрд планується спрямувати на реалізацію проєктів в країнах-партнерах ЄС, у тому числі, ЦА.

Туреччина є історичним союзником чотирьох тюркомовних держав Центральної Азії: Казахстану, Киргизстану, Туркменістану та Узбекистану. Анкара стала бажаним партнером не лише через культурну та мовну наближеність, а й через роль Туреччини у міжнародній політиці.

Співробітництво між тюркомовними країнами вийшло на новий рівень зі створенням у 2009 р. Ради тюркомовних держав. Перемога Азербайджану в Карабасі сприяла поширенню ідей пантюркізму, створення «Великого Турану» й єднання тюркського світу як альтернативи й конкурента концепції «руського світу». Ці події, разом з виводом американських військ з Афганістану, надали Раді особливого стратегічного значення. Вже у листопаді 2021 р. її було реорганізовано в «Організацію тюркських держав» [15] (ОТД). Також на засіданні ОТД було ухвалено стратегію «Бачення тюркського світу 2040» [15], що визначає напрямки співпраці між тюркомовними державами. В документі також йдеться про необхідність спільного реагування на природні та техногенні катастрофи й доцільність створення Тюркської ради громадянського захисту [15]. В експертному середовищі це було сприйняте як спроба побудови військово-політичного союзу з перспективою організації спільних збройних сил на кшталт ОДКБ («Великої тюркської армії») [16].

Таким чином, після 30 років незалежності країни ЦА вийшли з понад ніж 100-річної ізоляції й перетворилися на повноправних акторів міжнародних відносин. Швидкому набуттю периферійним за радянських часів регіоном геостратегічного значення сприяли політична географія регіону, багаті корисні копалини та центральне розташування на транспортно-логістичних маршрутах між Сходом та Заходом. Суверенний розвиток центральноазійських держав дозволив диверсифікувати ринок експорту вуглеводнів, який раніше повністю залежав від Москви. Це визначило багатовекторність зовнішньої політики, в основі якої балансування відносин з ключовими великими державами. А також звело нанівець інтеграційні процеси всередині регіону, де кожна країна має власні інтереси у енергетичній сфері й виступає в якості конкурента.

Сучасне глобальне протистояння великих держав, на тлі нестачі енергетичних ресурсів, загострить стан геополітичного суперництва у ЦА вже у середньостроковій перспективі. Москва і Пекін продовжать нарощувати свій вплив, однак зростаюча асиметрія сил між двома державами на користь Китаю в довгостроковій перспективі приведе до китайського домінування. До того ж,

реваншистські прагнення Кремля, пов'язані зі встановлення домінування над державами, які раніше входили до СРСР, в перспективі будуть обмежувати роль Росії в регіоні. В цих умовах Захід матиме можливість запропонувати народам Центральної Азії альтернативу російській і китайській авторитарним моделям.

Список літератури:

1. Бжезінський, З. Велика шахівниця [Текст] / Пер. з англ. О. Фешовець. – Харків: Ранок, 2018. – 288 с.; 2. *Economy of Central Asia*. Brif Research Group, 2020. Retrieved from: <https://www.brif.kz/ekonomika-centralnoj-azii/>; 3. Umarov T. *The Road to Pax Sinica*. Carnegie Endowment for International Peace, 2020. Retrieved from: <https://carnegiemoscow.org/commentary/81402/>; 4. Pannier B. *Central Asia: Getting Pulled From All Directions At The Crossroads Of Eurasia*. Radio Free Europe/Radio Liberty. 2021. 24 December. Retrieved from: <https://www.rferl.org/a/central-asia-influences-china-russia-islam/31600167.html>; 5. Bradley Jardine, Edvard Lemon. *In Russia's Shadow: China's Rising Security Presence in Central Asia*. Kennan Cable No. 52. May 2020. Retrieved from: <https://www.wilsoncenter.org/publication/kennan-cable-no-52-russias-shadow-chinas-rising-security-presence-central-asia/>; 6. Sanner B., Peyrouse S. *Washington Must Step Up Its Engagement in Central Asia*. *Foreign Policy*. 2020. 27 January. Retrieved from: <https://foreignpolicy.com/2022/01/27/central-asia-kazakhstan-unrest-united-states-russia-china-csto/>; 7. Еще один +С5? (о механизме регулярных встреч министров иностранных дел «Китай+Центральная Азия»). *Central Asian Analytical Network*. 2020, 23 июля. Retrieved from: <https://www.caa-network.org/archives/20237/>; 8. Mikheev M. *Central Asia: Multivectorness as a Foreign Policy Imperative*. *Research Institute Expert Comment*. 2019. Retrieved from: <https://doc-research.org/2019/08/central-asia-foreign-policy-imperative/>; 9. Umarov T. *Can Russia and China Edge the United States Out of Kazakhstan?* *Carnegie Endowment for International Peace*. 2021. 3 August. Retrieved from: <https://carnegie.ru/commentary/84968/>; 10. *United States Strategy for Central Asia 2019-2025: Advancing Sovereignty and Economic Prosperity*. February 2020. Retrieved from: <https://www.state.gov/wp-content/uploads/2020/02/FINAL-CEN-Strategy-Glossy-2-10-2020-508.pdf>; 11. Малышева Д. *Европейский Союз в Центральной Азии. Россия и новые государства Евразии*. 2018. № 2. С. 54-63. Retrieved from: https://www.imemo.ru/files/File/magazines/rossia_i_novay/2018_02/10_Malycheva.pdf; 12. *The EU and Central Asia: New Opportunities for a Stronger Partnership*. *The Diplomatic Service of the European Union*. 15.05.2019. Retrieved from: https://eeas.europa.eu/sites/default/files/joint_communication_-_the_eu_and_central_asia_-_new_opportunities_for_a_stronger_partnership.pdf; 13. *The Global Gateway: a real step towards a stronger Europe in the world?* *Analytical center Bruegel*. 2021. 07 December. Retrieved from: <https://www.bruegel.org/2021/12/the-global-gateway-a-real-step-towards-a-stronger-europe-in-the-world/>; 14. *Global Gateway*. *European Commission*. 2021. 01 December. Retrieved from: https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/stronger-europe-world/global-gateway_en; 15. *Turkic World Vision – 2040*. *Organization of Turkic States*. 2021. 13 November. Retrieved from: <https://www.turkkon.org/assets/pdf/haberler/turkic-world-vision-2040-2396-97.pdf>; 16. TAVSAN S. *Turkey's 'Turkic world' ambitions face reality check in Kazakhstan*. *Nikkei Asia*. 2022. 12 January. Retrieved from: <https://asia.nikkei.com/Politics/Turkey-s-Turkic-world-ambitions-face-reality-check-in-Kazakhstan>

ГЕОПОЛІТИКА ПОСТРАДЯНСЬКОГО ПРОСТОРУ

Станчев Михайло Георгійович

завідувач кафедри нової та новітньої історії,
професор кафедри туристичного бізнесу та країнознавства,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
доктор історичних наук, професор
E-mail: stanchev.m@gmail.com

Аналізуючи геополітичну ситуацію на пострадянському просторі перш за все, слід визначити основні геополітичні тенденції в цьому регіоні. По-перше, цей регіон знаходиться в тендітній рівновазі, якщо розглядати поточну ситуацію з погляду безпеки. Це обумовлено тим, що кожна колишня республіка (тепер – незалежна держава) має різне бачення та підходи до проблеми безпеки, а після розпуску радянської імперії вони не змогли домовитися про єдину безпекову політику. І не тільки безпекову. Ми бачимо розмежування інтересів не тільки у військово-політичній сфері, але й в економічній, зовнішньополітичній та інших.

По-друге, також спостерігається внутрішня нестабільність країн колишнього СРСР через невирішеність внутрішніх проблем, що породило поляризацію суспільств: національна еліта колишніх радянських республік, яка влаштувалась у Москві, контролює основні сфери економіки у себе в країнах за все більшого зубожіння населення. Через нестабільність пострадянського простору відбулась активізація діяльності таких країн як Грузія, Україна, Узбекистан, Азербайджан, Молдова, які створили ГУУАМ (1997), як альтернативу СНД. Ми спостерігаємо розпад СНД на економічні блоки: Євразійська економічна спільнота (ЄврАзЕС, 2000 р.): Білорусь, Казахстан, Росія, Таджикистан та Узбекистан Киргизія, Молдова, Україна (2002), Вірменія (2003). Вихід Узбекистану (2008) та України (2014), фейкова «Союзна держава» Росії та Білорусії (2000), Митний союз Росії, Білорусії та Казахстану (2007). На цьому тлі почали з'являтися і такі квазі-утворення (суспільні рухи) як Союз слов'янських суверенних республік (СССР), або Союз слов'янських сил Руси (СССР), яких іронічно називають «сектою свідків СССР».

По-третє, тенденція скорочення сфери геополітичного впливу Росії на пострадянському просторі. Незалежність прибалтійських країн обмежила вихід Росії до Балтійського моря і через нього в Атлантику та Північне море. Незалежність України призвела до втрати впливу Росії у Чорному морі (що на мою думку є однією з причин анексії Криму) та втрати Одеси як ключового порту торгівлі із середземноморськими країнами. Крім цього, незалежність країн Кавказу та Середньої Азії обмежили вихід Росії до Каспію та «відсунула» її від економічних коридорів Великого шовкового шляху, що також вплинуло на намагання Москви вирішити ці питання військовим шляхом, розв'язавши війну проти Грузії, підтримуючи напруженість навколо Нагірного Карабаху. Останні події в Казахстані також відбулись не без втручання Кремлю.

Головними «гравцями» на пострадянському просторі слід вважати Росію, Китай та США. Не слід забувати про роль Туреччини та Ірану з їх ідеями пантюркізму та відновлення імперії Ахеменідів. У Росії спостерігається відсутність чітких геополітичних інтересів у цьому великому регіоні, що призводить до посилення військової складової та розпалювання конфліктів на околицях колишнього СРСР замість посилення геоекономічного впливу та миротворчості. Але Росія слабка політично, щоб «закрити» пострадянський простір від зовнішніх сил та слабка економічно, щоб розробляти надра Сибіру, Азії та Далекого Сходу самостійно, що призводить до виходу, зокрема країн Центральної Азії, на прямі контакти з іноземними інвесторами з країн Азіатсько-Тихоокеанського регіону, через що Росія опинилася між Європою та Азією, будучи слабкою ланкою між ними.

В майбутньому цим скористаються перш за все, Китай, який вважає 1,5 млн. га Сибіру, Забайкальського і Хабаровського країв, Амурської області своєю територією, і здійснює вже зараз т. зв. «повзучу економічну експансію» та за рахунок шалених інвестицій освоює цю територію. Для Китаю енергоресурси Середньої Азії, Закавказзя та Далекого Сходу не просто цікаві, а й життєво необхідні, тому китайці прагнуть отримати доступ до них, оминаючи Росію. У боротьбі за азіатську та кавказьку нафту КНР конкурує не лише з Росією, а й США. Китай інвестує в нафтопровід Баку-Супса, залізну магістраль Теджен-Сераха-Мешхед, в будівництво Каракорумського шосе, яке з'єднає КНР, Киргизію та Казахстан. Китай намагається включити країни Центральної Азії та Закавказзя до мегапроекту Великого шовкового шляху (не випадково презентація проекту відбулася в Астані). Не «сплять» і Японія з Південною Кореєю, які інвестують в розробку надр та родовищ на Сахаліні, Курильських островах, Магаданському краю та Камчатському півострові. У майбутньому можна прогнозувати можливий повномасштабний військовий конфлікт цих країн за природні ресурси 1/6 частини земної кулі.

Спроба Росії використати «російський світ» у цьому регіоні не принесли результату: росіяни, які займали керівні посади як на виробництві так і в державному (скоріш партійному) керівництві їдуть із цих країн. Їх місця займає місцева еліта, яка вважає за краще переходити на англійську мову, ніж користуватися російською. Спостерігається активне поширення ісламу в пострадянських республіках і всередині РФ (Татарстан, Чечня), поява радикальних партій та організацій (Таджицька ісламська опозиція).

Спостерігається розвиток політичних авторитарних режимів на околицях СНД на протигагу Росії, прагнення країн Середньої Азії і Закавказзя витіснити «російський світ» та розвивати відносини із Туреччиною, Іраном, КНР, Саудівської Аравією. Замість вертикалі "Москва-Ташкент", формується горизонталь «Кишинів-Київ-Тбілісі-Баку-Астана-Ташкент». Між Росією та країнами Центральної та Середньої Азії загострюються конфлікти та розбіжності через статус Каспійського моря, контроль за родовищами, транспортними коридорами та маршрутами доставки енергоресурсів. Договір про колективну безпеку країн СНД не працює; російські військові залишають ці країни в зв'язку з їх виходом із Договору Грузії і Узбекистану. Україна взагалі не мала намір входити до нього.

Російська агресія в Україні змінила геополітичну ситуацію на пострадянському просторі. З одного боку, ми спостерігаємо формування «південного блоку» в Євразії – Туреччини, Азербайджану, Узбекистану та Туркменістану та спробу Росії зберегти «північний блок» – Росії, КНР, Казахстану, Ірану, Таджикистану та Киргизстану. З іншого боку йде формування нової конфігурації Балто-Чорноморського регіону: Прибалтика, Польща, Україна, Словаччина, Угорщина, Румунія, Болгарія та Туреччина, зміцнення східних кордонів НАТО, посилення співробітництва України та Грузії з НАТО та ЄС, нарощування власного військового потенціалу з метою протистояти російській агресії і захистити незалежність та територіальну цілісність своїх країн.

Ефемерна концепція «слов'янофільської інтеграції»: Росія-Білорусь-Україна вже апіорі неможлива через поведінку авторитарних режимів в Росії і Беларусі. Україна ні в якому разі не піде цим шляхом, що викликало «український синдром» у Путіна. Ідея Нурсултана Назарбаєва щодо створення «Євразійського союзу» як помірний варіант євразійства аналогічний СРСР та Ради Економічної взаємодопомоги на просторі колишнього соціалістичного блоку теж не спрацює через усунення від влади клану Назарбаєва у Казахстані. Деякі політичні аналітики прогнозують можливу реалізацію ідеї «Хартленда» Дж. Маккіндера: Росія як серце Євразійської спільноти з метою протистояння євроатлантистській політиці ЄС та США. Хоча Росія – за реалізацію цієї концепції, яку називають концепцією «постімперської освіченої інтеграції», але більшість країн через агресивну поведінку Москви не підтримує цю ідею.

Сполучені Штати Америки, як геополітичний гравець, прагнуть не допустити жодну з країн регіону, насамперед Росію та КНР, до панування над пострадянським регіоном, між іншим, як і країн «другої хвилі» – Казахстану, Узбекистану та Туркменістану (а точніше їхнього союзу), щоб мати безперешкодний фінансово-економічний доступ до розроблення надр Євразії та прокладання нових транспортних шляхів, газо- та нафтопроводів. У довгостроковій перспективі це може призвести до створення енерго-газо та нафтопровідних систем Закавказзя, Центральної Азії до Європи та створення коридору Великого шовкового шляху та транзиту енергоносіїв в обхід Росії. Особливо очевидним є інтерес США до таких геополітичних центрів на пострадянському просторі, як Україна, Грузія та Казахстан, посилюючи національне устремління цих країн до незалежності від Росії. З огляду на відсутність інтеграційних процесів серед країн колишнього СРСР, США використовують економічні важелі у становленні ринкової економіки та зміцненні демократичних інститутів в цих країнах, їх заохочення до інтеграції з країнами ЄС та іншими світовими структурами, міжнародними фінансовими організаціями, співпраці у військово-політичній галузі на кшталт «Партнерство заради миру». Тому не дивно, що на противагу агресивним устремлінням Росії повернути собі колишні республіки СРСР, США, Канада, країни Європи встали «всім світом» на захист незалежності та територіальній цілісності України, на захист європейської і світової архітектури міжнародної безпеки.

Ефемерна концепція «слов'янофільської інтеграції»: Росія-Білорусь-Україна вже апіорі неможлива через поведінку авторитарних режимів в Росії і

Беларусі. Україна ні в якому разі не піде цим шляхом, що викликало «український синдром» у Путіна. Ідея Нурсултана Назарбаєва щодо створення «Євразійського союзу» як помірний варіант євразійства аналогічний ЄСРР та Ради Економічної взаємодопомоги на просторі колишнього соціалістичного блоку теж не спрацює через усунення від влади клану Назарбаєва у Казахстані. Деякі політичні аналітики прогнозують можливу реалізацію ідеї «Хартленда» Дж. Маккіндера: Росія як серце Євразійської спільноти з метою протистояння євроатлантистській політиці ЄС та США. Хоча Росія – за реалізацію цієї концепції, яку називають концепцією «постімперської освіченої інтеграції», але більшість країн через агресивну поведінку Москви не підтримує цю ідею.

ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНІ ТА ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНІ ПРІОРИТЕТИ КРАЇН ЦЕНТРАЛЬНОЇ АЗІЇ

МІЖДЕРЖАВНА ВЗАЄМОДІЯ КИТАЙСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ ТА КИРГИЗЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ В ПИТАННІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Вержицька Дар'я Павлівна

студентка кафедри туристичного бізнесу та країнознавства,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

E-mail: dverzhbytska@gmail.com

Науковий керівник: д. і. н., проф. Лиман С. І.

В 60-х роках ХХ століття в умовах розпаду китайсько-радянського союзу гостро постала проблема кордонів Китаю з СРСР, зокрема з радянськими республіками Середньої Азії. Це призвело до низки інцидентів пов'язаних з лінією кордону, одним з яких був бій у 1969 р. поблизу озера Жаланашколь у Казахстані. Після розпаду СРСР Китай почав врегульовувати спірні кордони з центральноазіатськими республіками. Як результат співпраці – в 1996 році була створена Шанхайська п'ятірка за участі Російської Федерації, Китайської Народної Республіки, Республіки Казахстан, Республіки Таджикистан та Киргизької Республіки. Метою створення Шанхайської п'ятірки було посилення співпраці між країнами-учасницями, розвитку та посилення безпеки регіону.

В контексті забезпечення стабільності регіону варто відмітити ключове стратегічне розташування Киргизстану, що відіграє важливу роль в зовнішньополітичній концепції КНР. Киргизстан знаходиться в Центральній Азії та межує з Китаєм та є однією з країн, через яку проходить проєкт «Один пояс-один шлях». Ще однією особливістю геополітичного положення Киргизстану є спільний кордон країни з одним з найпроблемніших регіонів Китаю – Сінцзян-Уйгурським Автономним Регіоном.

Підтримка стабільності регіону в цілому, та з країнами, що межують з КНР є важливим фактором забезпечення економічних та політичних інтересів КНР. Важливу роль в економічному інтересі КНР посідає проєкт «Один пояс-один шлях», стабільне функціонування якого не можливе без забезпечення регіональної безпеки.

Питання СУАР є одним з найважливіших факторів необхідності забезпечення регіональної безпеки, через наявність сепаратистського руху в Сінцзяні. Таким чином сінцзянське питання виступає стримуючим фактором в політиці КНР в Центральній Азії, а це у свою чергу стало причиною посилення міждержавної взаємодії Китаю з країнами регіону.

Аналізуючи відносини двох країн в контексті забезпечення регіональної безпеки, варто відмітити те, що обидві країни є важливими стратегічними

партнерами, відносини яких поступово і послідовно розвиваються. Так, наприклад, в «Договорі про добросусідство, дружбу та співпрацю між Киргизькою Республікою та Китайською Народною Республікою» зазначається про те, що «...Сторони здійснюють заходи щодо зміцнення довіри у військовій галузі та взаємного скорочення Збройних сил у районі кордону на основі чинних угод з метою зміцнення безпеки кожної з них, зміцнення регіональної та міжнародної стабільності» [1].

Варто також відмітити досить розвинуту договірно-правову базу, яка стосується участі обох країн в раніше зазначеній Шанхайській п'ятірці, що згодом перетворилася на Шанхайську організацію співробітництва. В її нормативних документах не раз зазначалося про важливість забезпечення регіональної безпеки. В «Душанбінській декларації» важлива роль надається необхідності підтримки регіональної безпеки. Зазначається, що «... Сторони сповнені рішучості поглиблювати взаємодію у політичній, дипломатичній, торговельно-економічній, військовій, військово-технічній та інших галузях з метою зміцнення регіональної безпеки та стабільності» [2], країнам необхідно боротися з усіма можливими проблемами в регіоні, концентруючи увагу на тероризмі сепаратизмі та екстремізмі, розвиваючи для цього нормативно-правову базу між державами.

В подальших документах екстремізм, сепаратизм та тероризм зазначаються, як «три сили зла», боротьба з якими є неймовірно важливими для безпеки регіону. В «Спільній декларації Киргизької Республіки та Китайської Народної Республіки щодо подальшого поглиблення відносин стратегічного партнерства» зазначається, що «три сили зла» представляють собою серйозну загрозу небезпеки для стабільності регіону, а отже боротьба з ними та підтримка безпеки регіону вкрай важлива [3].

Військове співробітництво між Китаєм і країнами ШОС здебільшого знаходить своє відображення у регулярних двосторонніх та багатосторонніх антитерористичних навчаннях. Задля дотримання договорів як між двома державами, так і в рамках ШОС за участю Киргизької Республіки та КНР відбуваються військові навчання. У 2002 році Китай провів перші навчання з Киргизстаном [4, с.14], в 2014 році відбулися антитерористичні навчання на території СУАР за участі киргизьких військ [5].

В рамках військового співробітництва було проведено щонайменше понад 20 двосторонніх та багатосторонніх навчань [4, с. 14].

Таким чином, можна зробити висновок, що за умов геополітичного розташування Киргизької Республіки, наявності певних проблем в регіоні та існування економічного підґрунтя зі сторони КНР, забезпечення регіональної безпеки є досить важливим фактором міждержавної взаємодії в регіоні. Механізмами забезпечення безпеки є нормативно-правова між двома країнами та функціонування Шанхайської Організації Співробітництва, в рамках якої здійснюються певні заходи для підтримання регіональної стабільності.

Список літератури:

1. *Договір про добросусідство, дружбу та співпрацю між Киргизькою Республікою та Китайською Народною Республікою*. Retrived from: <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/17226>; 2. *Душанбінська Декларація глав держав Республіки Казахстан, Китайської*

Народної Республіки, Киргизької Республіки, Російської Федерації та Республіки Таджикистан. Retrieved from: <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/17530>; 3. Спільна декларація Киргизької Республіки та Китайської Народної Республіки щодо подальшого поглиблення відносин стратегічного партнерства. Retrieved from: http://www.president.kg/ru/sobytiya/novosti/2001_sovmestnaya_deklaraciya_kirgizskoy_respubliki_i_kitayskoy_narodnoy_respubliki_o_dalneyshem_uglublenii_otnosheniy_strategicheskogo_partnerstva; 4. 贝尔纳多·马利亚尼. 中国 在中亚的角色与利益. Retrieved from: <https://www.saferworld.org.uk/downloads/pubdocs/chinas-role-and-interests-in-central-asia---chinese.pdf>; 5. 上合組織軍演三方部隊從新疆入境. Retrieved from: <http://news.wenweipo.com/2014/08/13/IN1408130017.htm>

ОСОБЛИВОСТІ ПОЛІТИКИ ТУРЕЧЧИНИ ТА ІРАНУ У РЕГІОНІ ЦЕНТРАЛЬНОЇ АЗІЇ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Жеваго Олександр Костянтинівич

студент кафедри туристичного бізнесу та країнознавства,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
E-mail: zhevago.alex@gmail.com

Пашкевич Сергій Сергійович

студент кафедри туристичного бізнесу та країнознавства,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
E-mail: pashkevich.sergey2000@gmail.com

Науковий керівник: к. е. н., доц. Панова І.О.

Центральна Азія є ключовою геостратегічною точкою у Євразії. З огляду на це, регіон є об'єктом зацікавленості багатьох держав різного масштабу. Особливої уваги у цьому питанні заслуговує регіональна політика Туреччини та Ісламської республіки Іран, які мають дещо різні підходи щодо центральноазійських країн.

З 1990-х рр. Туреччина розгорнула активну політику у регіоні Центральної Азії, яка охоплює низку питань, зокрема: економічну, політичну, дипломатичну, військову, культурну співпрацю тощо. Цьому сприяли етнокультурна та історична близькість Туреччини і тюркських країн Центральної Азії – Казахстану, Киргизстану, Узбекистану, Туркменістану.

Туреччина має динамічну економіку та є членом G20, що зумовлює її особливу зацікавленість у центральноазійському ринку. З огляду на це, турецькі бізнесмени за десятиліття співпраці зайняли міцні позиції у секторах малого та середнього приватного підприємництва у країнах регіону, а особливо у Казахстані, Киргизстані та Туркменістані [1, с. 613]. Підтвердженням активної економічної співпраці є те, що за даними Міністерства торгівлі та Ради по зовнішньоекономічним зв'язкам Туреччини об'єм торгівлі між Туреччиною та тюркськими державами за останні 30 років збільшився у більше ніж 10 разів: з 55 млрд дол. до 545 млрд. дол [3]. Однак, не зважаючи на це,

центральноазійські країни не входять до провідних економічних партнерів Анкари.

Провідником турецького впливу у регіоні виступають інструменти «м'якої сили» – культурні та освітні проекти. Зокрема, стипендіальна програма навчання у Туреччині. У Казахстані та Киргизстані діють численні турецькі освітні заклади: Казахсько-турецький Університет ім. Єсеви, Міжнародний киргизо-турецький Університет Ала-Тоо. Існують також школи Міністерства народної освіти, факультети, школи та навчальні центри Фонду Діянет. Крім того, турецька мова викладається за сприянням інститутів Юнус Емре та центрів вивчення турецької мови TOMER [1, с. 614].

Відбувається ефективне просування турецького впливу у Центральній Азії, про це вказує той факт, що більшість країн регіону перейняли «турецьку модель» світської влади. Таким чином, Анкара виступає успішним прикладом будівництва ефективної світської держави, яка при цьому залишається частиною ісламського світу. Це надає Туреччині значного авторитету [2, с. 132].

Відносно новою площиною співробітництва Туреччини та центральноазійських країн є військова сфера. Так, у 2011 році турецька оборонна компанія Aselsan створила свій філіал у Казахстані. Туреччина є однією з основних постачальників зброї до Туркменістану. А у грудні 2020 року було підписано турецько-узбецьку угоду про військову співпрацю. Все це свідчить про нарощування потенціалу військово-промислового співробітництва, що особливо актуально з огляду на демонстрування ефективності турецьких зразків зброї у нещодавніх подіях в Нагорному Карабаху [6].

Інтеграційний вимір у відносинах між Туреччиною та центральноазійськими державами простежується у діяльності Тюркської ради, яка з 2021 року має назву Організація тюркських держав. Її членами є: Туреччина, Азербайджан, Казахстан, Киргизстан та Узбекистан. Організація має на меті розвиток всебічного співробітництва між державами-членами [2, с. 129].

Підтверджуючим фактом зацікавленості турецької влади у регіоні є нещодавні гасла «п'ять держав – одна нація», які мають на увазі етнокультурний (та авжеж політичний) союз у складі Туреччини, Азербайджану, Казахстану, Киргизстану та Узбекистану. Таким чином, Анкара продовжує послідовно вибудовувати власну «тюркську вісь» від Середземного моря до Китаю.

Відношення Ісламської республіки Іран до регіону дещо відрізняється від турецького, що спричинено цілою низкою об'єктивно зумовлених факторів.

Загалом, якщо проводити певну паралель з близькосхідною політикою Тегерану, створюється враження, що центральноазійський напрям не є пріоритетним та навіть дещо «забутий» у зовнішній політиці держави. Однак, це не відповідає дійсності. Оскільки, Центральна Азія є спокійним «заднім двором» Ірану, а його активність у регіоні є зваженою та високою. Це спричинено етно-релігійними відмінностями з більшою частиною країн регіону (окрім Таджикистану), побоюваннями світською владою Середньої Азії

ісламського характеру ІРІ, а також обмеженими можливостями Тегерану, внаслідок міжнародних економічних санкцій [7, с. 108].

Також, важливим є й намагання іранської влади зберегти статус-кво у регіоні, не спричинивши виникнення нового фронту протистояння з США та, уникаючи будь-яких конфліктів інтересів з Росією, що наразі є стратегічним партнером Ірану [6].

З огляду на вище сказане, пріоритетною площиною взаємодії Тегерану та центральноазійських країн є інтеграція в рамках регіональних організацій, таких як: Організація економічного співробітництва (ОЕС), Шанхайська організація співробітництва (ШОС) та Євразійський економічний союз (ЄАЕС). Цей напрям також відчуває деякі обмеження внаслідок підсанкційного положення Ірану. Однак, це не перешкоджає певним проривам, на кшталт нещодавнього рішення щодо вступу ІРІ до ШОС [5] або повномасштабні переговори щодо створення постійної зони вільної торгівлі між Іраном та ЄАЕС, які плануються завершити у 2021-2022 рр. [4].

Іран як і країни Центральної Азії є важливим транзитним хабом, що зумовлює його участь у китайській ініціативі «Один пояс – один шлях». Це надає додаткових стимулів у регіональній взаємодії з центральноазійськими державами.

Щодо двосторонніх відносин, то донедавна найбільш тісними були зв'язки Ірану з Таджикистаном, які у середині 2010-х рр. загострилися на тлі дипломатичного скандалу [7, с. 110]. При цьому, якщо з Душанбе Тегеран взаємодіє як у етнокультурній, так і у економічній площині, то з тюркомовними країнами регіону взаємодія поза рамками регіональних інтеграційних проєктів зосереджується переважно на культурно-освітній сфері. Це передусім культурно-просвітні центри при посольствах ІРІ та університетах регіону, програми по обміну студентів, курси фарсі у навчальних закладах регіону, проведення культурних заходів щодо популяризації іранської культури або вшанування спільних для іранського та місцевих народів культурних діячів [8, с. 27].

Загалом можна відзначити, що Туреччина та Іран, як наближені до Центральної Азії міжнародні актори, проводять політику щодо збільшення власного впливу у регіоні. При цьому, якщо у випадку Анкари цілий ряд позитивних факторів сприяє проведенню активної політики у широкому колі сфер, то діяльність Тегерану є досить обмеженою та концентрується на збереженні статусу-кво.

Список літератури:

1. Саримсоков З. *Тюркский фактор в политике мягкой силы Турции в отношениях со странами Центральной Азии. Постсоветские исследования.* № 7. 2020. С. 609-615. 2. Москаленко В. А. *«Мягкая сила» Турции в интеграционных процессах в Центральной Азии. Большая Евразия: Развитие, безопасность, сотрудничество.* 2021. С. 128-132. 3. Єсілюрт Е., Асгарлі А. В Стамбуле обговорили економічне співробітництво тюркоязычных стран. Anadolu. 11.11.2021. Retrivedfrom: <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/bakan-mus-turk-cumhuriyetleri-ile-ticarette-is-birliginin-gelistirilmesi-gerekli/2417979>. 4. ЕАЭС и Иран продолжают работу над созданием зоны свободной торговли. Евразийская экономическая комиссия. 10.12. 2021. Retrivedfrom: <https://eec.eaeunion.org/news/eaes-i-iran-prodolzhat>

rabotu-nad-sozdaniem-zony-svobodnoy-torgovli/. 5. *Иран принят в Шанхайскую организацию сотрудничества*. Deutsche Welle.. 17.09.2021. Retrivedfrom: <https://www.dw.com/ru/iran-prinjat-v-shanhajskuju-organizaciju-sotrudnichestva/a-59216260>. 6. Ayar B. *Turkish-Iranian competition in the South Caucasus and Central Asia*. 2021. Retrivedfrom: <https://ca-c.org/article/4919>. 7. Джаббару Насир Х. Р. *Особенности формирования центральноазиатского направления публичной дипломатии Ирана*. Изв. Сарат. ун-та. Нов. сер. Сер. Социология. Политология. 2019. С. 107-112.8. Гарбузарова Е. Г. *Инструменты «мягкой силы» Ирана в Кыргызстане*. Вестник РУДН. 2020. С. 22-31.

ДВОСТОРОННІ ВІДНОСИНИ ТУРЕЦЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ З КАЗАХСТАНОМ

Кісінь Анна Андріївна

студентка кафедри туристичного бізнесу та країнознавства,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
E-mail: anna.kisi2001@ukr.net

Науковий керівник: д. і. н., проф. Лиман С.І.

Турецька Республіка має неабияку зацікавленість до Казахстану. Увага останньої до цієї країни та інших держав Центральної Азії головним чином пояснюється мовною та культурно-історичною спорідненістю з тюркськими народами.

Турецька Республіка – перша держава, яка визнала самостійність Казахстану 16 грудня 1991 року, і з того часу ці взаємини лишень процвітають, а казахстансько-турецька співпраця характеризується позитивною динамікою розвитку. На сьогодні країни активно співпрацюють в політичній, культурно-гуманітарній, торговельно-економічній, військовій та інших сферах. Новий поштовх тісному співробітництву надав підписаний у 2009 р. президентами двох держав документ про стратегічне партнерство між Республікою Казахстан та Турецькою Республікою [4].

Жвавою є й співпраця у сфері освіти. З кожним роком до Туреччини приїжджає дедалі більше казахстанських студентів, які бажають одержати вищу освіту. Університети отримують велику кількість заявок у рамках навчання за стипендіальною програмою. На даний момент у рамках цієї програми в Туреччині навчається понад 4 тисячі студентів. Ця зацікавленість до освітніх можливостей постійно зростає.

Казахстан і Туреччина мають намір посилювати двосторонні економічні взаємовідносини та в довгостроковій перспективі довести взаємний товарообіг до 10 млрд дол. Слід зазначити, що Турецька Республіка входить до десятки основних торгових партнерів Казахстану. Обсяг торгівлі між двома країнами за 30 років співпраці зріс у 15 разів. За підсумками 2020 р. товарообіг країн перевищив 3 млрд дол. Туреччина піднялася на п'яте місце у списку економічних партнерів Казахстану, залишивши позаду Францію [5].

На підставі інформаційно-аналітичного аналізу товарообігу Турецької Республіки та Казахстану за останні 10 років, до вашої уваги представлена динаміка розвитку торговельно-економічних відносин.

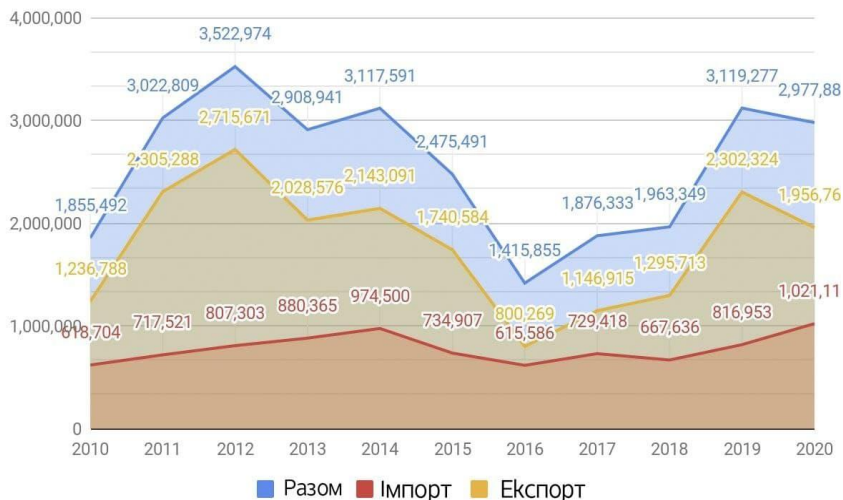

Рис. 1 Товарообіг між Казахстаном та Туреччиною 2010-2020 рр. [5].

Отже, незважаючи на пандемію коронавірусу, і на ті труднощі, передусім економічного характеру, з якими зіткнулася чи не кожна країна, насамперед було відзначено успішну взаємодію в торговельно-економічній та інвестиційній сферах.

Казахстан залишається однією з найважливіших країн для Туреччини, враховуючи масштаби її економічних зв'язків та інвестицій. Відповідно з офіційними даними, з моменту проголошення незалежності Казахстану Туреччина інвестувала в країну чотири мільярди доларів, а Казахстан вклав у турецьку економіку понад мільярд доларів. Туреччина є другою після Росії країною, інвестори яких створили в Казахстані найбільшу чисельність спільних компаній та підприємств із іноземною участю. У Казахстані понад дві тисячі компаній із турецьким капіталом, а кожна десята іноземна фірма — турецька [5].

З часу встановлення казахстансько-турецьких відносин було проведено декілька зустрічей на найвищому рівні. Глава Казахстану Н. Назарбаєв з різних приводів понад десять разів відвідував Туреччину.

Особливо доречно пригадати візит колишнього президента Туреччини Абдуллаха Гюля до Казахстану і його враження про країну, та вислови про її першого президента: «Я кілька разів бував у Казахстані і бачив, яких значних висот досягла ця країна за останні роки, і всі ці добрі зміни нерозривно пов'язані з ім'ям першого Президента, Туреччина високо цінує і завжди підтримує нові ініціативи казахстанського Президента. Його життя —

уособлення високого служіння своєму народу та батьківщині, приклад для всіх нас, його молодших колег» [2].

Варто зазначити, що на сьогоднішній день розвиток відносин із Туреччиною формально не входить до переліку основних зовнішньополітичних пріоритетів Казахстану. Наміри Нур-Султана стосовно до Анкари містяться в Концепції зовнішньої політики Казахстану на 2020-2030 рр. Згідно з документом, ключовими пріоритетами регіональної та багатосторонньої дипломатії Казахстану є «подальший розквіт союзницьких відносин з Росією, всебічного стратегічного партнерства з Китайською Народною Республікою, розширеного стратегічного партнерства зі Сполученими Штатами Америки, стратегічних взаємовідносин з державами Центральної Азії, розширеного партнерства з Європейським Союзом. членами ЄС». Туреччини у цьому переліку основних пріоритетів немає [1].

Проте в тому ж розділі Концепції міститься пункт про те, що до пріоритетів регіональної та багатосторонньої дипломатії Казахстану входить зміцнення відносин з країнами Східної, Південно-Східної та Південної Азії, Середнього та Близького Сходу.

Таким чином, взаємовідносини між Туреччиною та Казахстаном засновані на дружбі та довірі. З моменту здобуття незалежності Казахстан підтримував найближчі стосунки з Туреччиною і весь час відчував її підтримку. Співробітництво у різних сферах між Туреччиною та Казахстаном у період новітньої історії відрізняється стабільністю та прагненням двох держав розвивати та поглиблювати не тільки політичні та торговельно-економічні взаємини, а й культурно-гуманітарні зв'язки. Також, слід додати, що влада Казахстану планує провести поетапний перехід країни на латиницю з 2023 по 2031 рік. Ці наміри пов'язані з культурно-мовною близькістю з Туреччиною.

Список літератури:

1. Воробьев А. Казахстан и Турция: опциональная дружба / Александр Воробьев. – 2021. URL: <https://russiancouncil.ru/analytcs-and-comments/analytcs/kazakhstan-i-turtsiya-optSIONalnaya-druzhiba/>.
2. Двусторонние отношения Турция – Казахстан. URL: <https://www.ahiska-gazeta.com/ru/pages/314.html>.
3. Динамика развития казахстанско-турецких отношений. URL: <https://articlekz.com/article/7196>.
4. Договор о стратегическом партнерстве между Республикой Казахстан и Турецкой Республикой. URL: https://online.zakon.kz/document/?doc_id=30501274#sub_id=0.
5. Markasyan S. Товарооборот между Казахстаном и Турцией 2010-2020 Svetlana Markasyan. 2021. URL: <https://blog.kazdata.kz/import-export/ovarooborot-mezhdu-kazaxstanom-i-turciej-2010-2020.html>.

ГЕОПОЛІТИЧНІ ТА ЕКОНОМІЧНІ ІНТЕРЕСИ ФРАНЦІЇ В ЦЕНТРАЛЬНІЙ АЗІЇ

Лиман Сергій Іванович

професор кафедри туристичного бізнесу та країнознавства,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
доктор історичних наук, професор
E-mail: s.lyman@karazin.ua

Борзенкова Катерина Андріївна

студентка кафедри туристичного бізнесу та країнознавства,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
E-mail: ketrinb00@gmail.com

Глобалізація є визначальною рисою сучасного світу, а політична та економічна інтеграція світової спільноти неминуче кидає виклик стабільності економічних та політичних систем національних держав. В цих умовах побудова на міжнародній арені ефективного партнерства між ключовими гравцями та новими державами стає пріоритетним напрямком їх розвитку.

Одним з таких ключових світових гравців є Франція, яка суттєво впливає на зовнішню політику ЄС і водночас активно розвиває та просуває свої інтереси в різних регіонах світу, зокрема в регіоні пострадянської Центральної Азії. Усі п'ять країн цього регіону тією чи іншою мірою беруть участь у розвитку із Францією двосторонніх політичних та економічних відносин з часу проголошення їхньої незалежності у 1991 р.

У 1992 р. Франція встановила дипломатичні відносини спочатку з Казахстаном, потім з Узбекистаном, Туркменістаном, Киргизстаном та Таджикистаном [1; 2]. Франція належить до країн, які першими відкрили свої дипломатичні представництва в центральноазіатських країнах і почала активно розвивати двосторонні взаємини з ними, зокрема, за допомогою організації взаємних офіційних візитів. Франсуа Міттеран у 1993 році здійснив офіційні візити до Казахстану та Узбекистану, у 1994 році – до Туркменістану, і це були перші офіційні відвідини центральноазіатських країн європейським лідером. Президент Казахстану Н.А. Назарбаєв з 1992 року здійснив десять візитів до Франції. Вже під час першого з цих візитів Президенти Ф. Міттеран та Н. Назарбаєв підписали у Парижі 23 вересня 1992 р. «Договір про дружбу, взаєморозуміння та співробітництво між Республікою Казахстан та Французькою Республікою» [3]. Казахстан і надалі залишався найбільш привабливим економічним та політичним партнером Франції в регіоні : у 2008 р. між двома країнами було підписано Договір про стратегічне партнерство [4]. Франція стала першою країною ЄС, з якою Казахстан підписав договір такого формату. А у липні 2021 р. посол Франції в РК Д. Канесс про нинішній стан відносин з РК висловився так: «Республіка є для нас ключовим партнером з усіх питань регіональної безпеки та стабільності» [5].

Справжня активізація відносин Франції з державами Центральної Азії була пов'язана з двома факторами: енергетичними інтересами (прагненням послабити енергозалежність Євросоюзу від Росії) та участю французьких військ з 2001 р. у бойових діях в Афганістані, для чого були потрібні плацдарми та військові бази у регіоні [2]. Цей афганський фактор певним чином продовжував зусилля Франції як країни ЄС з середини 1990-х років у боротьбі з виробництвом та розповсюдженням наркотиків, значна частина яких потрапляла до Європи через республіки Центральної Азії.

Традиційно об'єктами критики з боку Франції, як й інших країн ЄС, є прояви релігійного екстремізму, тиск на опозиційні партії, численні факти порушення прав людини в регіоні. Саме цим пояснюється помітне охолодження у відносинах Франції з країнами Центральної Азії у другій половині 90-х – на початку 2000-х років. Однак пізніше, як і більшість європейських країн, Франція сконцентрувалася на своїх власних інтересах у регіоні, які здебільшого стосуються питань економічного співробітництва, безпеки та сфери культури, і делегувала обговорення та вирішення питань прав людини на загальноєвропейський рівень. Те, що справжні демократичні цінності навіть в Казахстані, який є стратегічним партнером Франції, знаходяться під загрозою, свідчить ухвалення 11 лютого 2021 р. Європарламентом нової резолюції про порушення в цій країні прав людини [6].

Як одна з найвпливовіших країн Євросоюзу, Франція докладала значних зусиль для реалізації прийнятих програм ЄС : «Стратегія нового партнерства: Європейський Союз та Центральна Азія» (2007) та "Неексклюзивне партнерство" (2019) [7]. Під час свого головування в ЄС у 2008 році Франція зробила значний внесок у розвиток кількох проектів у Центральній Азії. У партнерстві з Німеччиною нею було започатковано так звану «Ініціативу ЄС щодо Верховенства Права для Центральної Азії» (EU Rule of Law Initiative), проект, метою якого є обмін досвідом між країнами у сфері судової системи, у правоохоронних органах та у галузі звітності в рамках національних адміністрацій. Під час головування Франції в ЄС вперше було організовано діалоги з прав людини за участю Туркменістану, Киргизстану та Казахстану [8].

Основним двигуном двосторонніх відносин Франції з країнами регіону є економічні проекти. Було створено спільні комісії з економічного співробітництва Франції з Казахстаном, Туркменістаном та Узбекистаном. Лише в одному Казахстані у 2021 р. діяло 170 французьких фірм та підприємств із спільним французьким капіталом [9]. Французький імпорт у торгівлі з країнами Центральної Азії в основному складається з вуглеводнів та інших ресурсів, що видобуваються, зокрема урану. Експорт в основному з механічного обладнання, електричного та електронного матеріалу, інформаційних технологій, хімічних продуктів, парфумерії, фармацевтичної продукції, транспортних матеріалів та медичного обладнання.

Економічні інтереси Франції у центральноазіатському регіоні пов'язані насамперед із видобутком вуглеводнів та урану, з аерокосмічною та транспортною галузями, з будівельним бізнесом, продажем та впровадженням нових технологій.

Найважливішим економічним партнером Франції у Центральній Азії є Казахстан. Французька нафтова компанія Total має 16,8-відсоткову частку у Північно-Каспійському проєкті, який діє на гігантському родовищі «Кашаган». Компанія бере участь у проєкті Казахстанської Каспійської транспортної системи (ККТС) [10]. Ще одним фактором економічного співробітництва є партнерство у цивільній ядерній енергетиці між Казатомпромом та «Framatome» (до 2018 р. мала назву «Aveva NP»). Розвивається співробітництво в космічній галузі: АТ «НК «Казахстан Гаріш Сапарі» та французька компанія EADS Astrium ведуть роботу за трьома напрямками. По-перше, це створення спільного підприємства для створення складально-випробувального комплексу космічних апаратів в Астані. По-друге, це розвиток програми навчання казахських фахівців космічної сфери. По-третє, французька компанія виготовить на замовлення Казахстану два супутники дистанційного зондування Землі [11]. З метою спільного виробництва телекомунікаційних систем розвивається промислове та технологічне партнерство Казахстан Інжиніринг та Thalès (прикладом його служить участь Thalès у створенні казахстанського супутника зв'язку KazSat3). Казахстан Інжиніринг та Eurosorter налагодили партнерські відносини для розвитку гелікоптеробудування в Казахстані.

Останньою за часом значною франко-казахстанською угодою стало підписання 13 травня 2021 р. у Нур-Султані спільної дорожньої карти економічного та інвестиційного співробітництва до 2030 року [12].

Інші центральноазіатські країни також розвивають торгово-промислову взаємодію з Францією, проте поступаються Казахстану за інтенсивністю цих зв'язків. Туркменістан є активним партнером приватних французьких компаній, які ведуть свою роботу на його території. Найбільша частка участі в туркменській економіці належить французькій компанії Bouygues, яка працює в Туркменістані з 1994 року і постійно розширює сферу своєї діяльності [13]. Франція бере участь у створенні системи космічного зв'язку та системи управління повітряним рухом в аеропорту Ашгабада.

Відносини Франції з Узбекистаном значною мірою похвалилися з 2016 р., після проголошеного новим президентом Узбекистану Ш. Мірзієєвим курсу на політичні реформи [14]. Економічне співробітництво Франції з Узбекистаном координується Міжурядовою комісією з торговельно-економічного співробітництва. 10 травня 2021 р. відбулося вже 8-е її засідання, під час якого в Ташкенті було підписано Програму співпраці між міністерствами закордонних справ Узбекистану та Франції на 2021-2022 роки [15]. Було підписано й «дорожню карту» з двосторонньої економічної співпраці на 2021-2030 роки з Міністерством зовнішньої торгівлі та економічної привабливості Франції. На 2021 рік в Узбекистані працюють 44 підприємства за участю французького капіталу, їх напрями діяльності - будівництво, туризм, сільське господарство та надання послуг [16].

Певною мірою обмеженими залишаються економічні відносини Франції з Киргизстаном та Таджикистаном, що пояснюється важким для іноземних компаній інвестиційним кліматом у цих країнах. Однак у деяких галузях, зокрема, у гідроенергетиці та електроніці, співпраця має місце.

Проте як наголосив під час зустрічі в з'являма послами країн Центральної Азії в Парижі у 2019 р. французький державний секретар Ж.-Б. Лемуан «Франція має намір посилити свою економічну, культурну та наукову присутність у Центральної Азії» [17].

Таким чином, усі країни пострадянської Центральної Азії хоча й з різним ступенем інтенсивності беруть участь у розвитку двосторонніх політичних та економічних відносин із Францією. Казахстан лідирує у цьому процесі. Раціональний підхід Франції до питань організації бізнесу, певне дистанціювання економічного партнерства від проблем політики та прав людини, вплив бізнесу на політичний істеблїшмент Франції та його вирішення, усвідомлення сторонами взаємних вигод від співпраці, самостійність центральноазіатських країн у прийнятті політичних рішень та готовність до діалогу посилюють потенціал побудови ефективного партнерства між Францією та країнами пострадянської Центральної Азії.

Список літератури:

1. Макашева К. Н. Казахстан-Франция: к вопросу о стратегическом партнерстве в XXI веке. Электронный научный журнал «edu.e-history.kz». 2017. № 2(10): <https://edu.e-history.kz/ru/publications/view/676>;
2. Тимофеев П. Политика Франции на постсоветском пространстве: http://www.sov-europe.ru/images/pdf/2013/2-2013/timofeev_2-13.pdf;
3. Договор о дружбе, взаимопонимании и сотрудничестве между Республикой Казахстан и Французской Республикой от 23 сентября 1992 года: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=1015088;
4. Договор о стратегическом партнерстве между Республикой Казахстан и Французской республикой: http://egov.kz/cms/ru/law/list/Z100000265_;
5. Посол Дидье Канесс: Казахстан – ведущий экономический партнер Франции в регионе: <https://www.kazpravda.kz/news/30-let-nezavisimosti/posol-dide-kaness-kazakhstan--vedushchii-ekonomicheskii-partner-frantsii-v-regione>;
6. Резолюция Европейского парламента о ситуации с правами человека в Казахстане (2021/2544 (RSP)): https://bureau.kz/monitoring_2/mejdunarodnye_otchety_2/rezolyucziya-evropejskogo-parlamenta-12-02-21/;
7. Regional Strategy Paper for Assistance to Central Asia for the period 2007-2013 /: http://eeas.europa.eu/central_asia/rsp/07_13_en.pdf;
8. EU human rights dialogues in Central Asia https://eeas.europa.eu/archives/docs/central_asia/docs/factsheet_hr_dialogue_en.pdf;
9. Посол Жан Галиев: Партнерство не измеряется только в денежном эквиваленте. Деловой Казахстан. 2021. №15 (762): <https://kz.ambafrance.org/Interv-yu-Posla-Frantsii-v-gazete-Delovoj-Kazakhstan/>;
10. Брэндан МакМехон. Total в Казахстане: 20 років партнерства // Kazakhstan Business Magazine – 2013 № 6 / <http://www.investkz.com/journals/94/1171.html>;
11. Kazakhstan Business Magazine / <http://investkz.com/articles/6130.html>;
12. Казахстан и Франция подписали дорожную карту сотрудничества до 2030 https://forbes.kz/news/2021/05/13/newsid_249737;
13. Французька «Voiciques» обговорила реалізацію нових проєктів в Туркменістані /: <http://www.trend.az/casia/turkmenistan/2307802.html>;
14. Узбекско-Французские отношения: новое измерение (часть первая): <https://uza.uz/ru/posts/uzbeksko-frantsuzskie-otnosheniya-novoe-izmerenie>;
15. МИД Узбекистана и Франции подписали Программу сотрудничества <http://darakchi.uz/ru/119419>;
16. Подписаны документы по реализации французских инвестпроектв в Узбекистане <https://www.gazeta.uz/ru/2021/05/11/france-commission/>;
17. Франция / Центральная Азия: встреча государственного секретаря Жан-Батиста Лемуана с пятью послами стран Центральной Азии (4 ноября 2019 года): <https://www.diplomatie.gouv.fr/ru/dossiers-pays/ouzbekistan/evenements/article/france-asie-centrale-rencontre-du-secrtaire-d-etat-jean-baptiste-lemoyne-avec>

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ВІДНОСИН МОНАРХІЙ ПЕРСЬКОЇ ЗАТОКИ З КРАЇНАМИ ЦЕНТРАЛЬНОЇ АЗІЇ

Луганська Дар'я Русланівна

студентка кафедри туристичного бізнесу та країнознавства,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
E-mail: daria.luganskaya@ukr.net

Науковий керівник: к. політ. н., доц. Панасенко Г.С.

Із розпадом СРСР, коли Центрально-Азійські республіки (ЦАР) отримали незалежність, одразу ж виникла боротьба за сфери впливу у цьому регіоні. Тут зіткнулися інтереси не лише США, Росії, Китаю, Ірану та Туреччини, але й шістки монархій Перської затоки.

Перш за все слід зазначити, що ж саме так стрімко привертає увагу до країн регіону Центральної Азії. Відомо, що країни Центральної Азії здебільшого аграрні, проте вони надзвичайно багаті на природні енергетичні ресурси, насамперед це Казахстан, Туркменістан та Узбекистан.

Так, наприклад, Туркменістан володіє 50 трлн куб. м. покладів природного газу, ця країна одна з найпотужніших у Центральній Азії виробників нафто- й газохімічної продукції. У Казахстані розвідані запаси «чорного золота» становлять 3,9 млрд т, газу – 1,3 трлн куб. м., в Узбекистані – 24,3 трлн куб. м. До того ж регіон багатий і на іншу важливу мінеральну сировину: уран, золото, поліметали, залізні руди тощо [1; 2 с. 161].

Керівництво арабських країн Перської затоки з пильною увагою спостерігало за процесами становлення тих радянських республік, де переважна більшість населення сповідувала іслам та поквапилися одразу ж визнати незалежність країн ЦАР, а ті в свою чергу поповнили лави Організації ісламського співробітництва, продемонструвавши, що вони поділяють цінності ісламської культури та підтримують ідею ісламської солідарності. Саме ісламський чинник багато в чому став вирішальним та зближив країни двох регіонів. Проте, незважаючи на це, дана платформа так і не змогла стати ефективною базою для прискорення темпів взаємодії між РСАДПЗ та ЦАР [3].

Крім того, інтереси аравійських монархій в Центральній Азії мають важливе значення в контексті геополітичного суперництва з Туреччиною та Іраном. На початку 90-х країни РСАДПЗ шукали перспективні та ресурсномісткі ринки для вкладення капіталу, розраховуючи, що їм вдасться завдяки авторитету Саудівської Аравії в ісламському світі та її фінансовим можливостям розпочати здійснення культурно-релігійної та торговельно-економічної експансії на значній частині пострадянського простору. Проте їх плани були зірвані значним підвищенням уваги до цього регіону іншими світовими гравцями, що призвело до високої конкуренції та спричинило зменшення співпраці [2, с. 161–162; 3].

Серед причин не значної динаміки розвитку співробітництва між провідними середньоазійськими державами та аравійськими монархіями можна виділити те, що країни обох регіонів здебільшого конкуренти, аніж партнери, бо їхні економіки орієнтованих на експорт енергоресурсів. До того ж керівники центральноазійських республік, що цілими родинними кланами залишилися при владі після розпаду СРСР побоювалися, що таке зближення може спричинити прагнення релігійних громад з півострова повалення їхніх світських режимів. Також сюди можна віднести фактор «втраченого темпу», що був спричинений відволіканням уваги монархій від цього регіону через початок окупації Кувейту [3].

Розглянемо економічні відносини країн Перської затоки із кожною Центрально-азійською республікою окремо. Арабські країни сприяли розвитку інфраструктури Казахстану, було вкладено гроші у будівництво адміністративних будівель та культурного ісламського центру в Астані, будівництво мечетей, реконструкцію автомобільних доріг, закупівлю медичного обладнання для кардіоцентру в Астані, що став найсучаснішим медзакладом у цьому регіоні. Крім цього, компанія «Мубадала» з ОАЕ здійснює прямі інвестиції у розвідку одного з родовищ у Каспійському морі, а брат президента ОАЕ шейх Тахун аль-Нахаян володіє 28,5% акцій найбільшого казахстанського банку «Казкоммерцбанк» [2, с. 163; 4].

Не менш цікавим для монархій є Узбекистан. Найсерйознішим досягненням в економічній взаємодії з країнами Затоки є підписання 25 квітня 2011 р. в Ашхабаді Туркменією, Узбекистаном, Іраном та Оманом угоди щодо будівництва транспортного коридору між країнами Перської затоки та Центральною Азією, що мав вирішити проблему географічної замкнутості ЦАР та дозволити здійснювати постачання продукції на ринки країн РСАДПЗ без будь-яких митних обмежень [2, с. 164].

Туркменістан є лідером з видобутку газу в регіоні, тому є важливим партнером країн РСАДПЗ. У квітні 2007 р. було досягнуто угоди про саудівську участь у геологорозвідці та розробці нафти й газу на туркменській ділянці шельфу Каспійського моря. Ашгабат вбачає у країнах Перської затоки джерело інвестицій для власної економіки. Саудівська Аравія фінансує в Туркменістані будівництво мечетей і медресе, сприяє популяризації ісламу, загалом усі арабські держави продовжують надавати Туркменістану значні кредити.

Відносини країн РСАДПЗ розвивалися повільніше з Таджикистаном та Киргизстаном. Це спричинено затяжною громадянською війною (1992 – 1997) у Таджикистані, а також визнанням держави Ізраїль з боку Киргизстану. Але в останні роки спостерігається тенденція поживлення цих відносин. Здебільшого вони мають схожий вектор з рештою країн ЦАР, тобто включають інвестування у інфраструктуру та економіку останніх, двосторонню торгівлю, спільні проекти, туризм та підписання договорів про повітряне сполучення.

Насправді країни обох регіонів мають значний потенціал до співпраці. Перш за все через те, що країни Затоки не можуть самостійно задовольнити більшість власних потреб у продовольстві, тому можна говорити про розвиток торгівлі у цьому напрямі. Можливі перспективи імпорту питної води (з Киргизстану), м'яса (з Казахстану та Киргизстану), овочів та фруктів (з

Узбекистану). Тут доцільно було б створити спільні торговельно-економічні комісії, які б займалися розвитком двосторонніх та багатосторонніх зв'язків. Необхідно заохочувати країни ЦАР брати участь у щорічних виставках та ярмарках, що проходять в ОАЕ та Саудівській Аравії. Ще одним важливим питанням у даному напрямку є створення логістичних умов для транспортування товарів.

Не менш важливу ланку у цьому питанні посідає розвиток зв'язків на основі культурно-релігійної спільності, тому слід звернути увагу на академічний та культурний обмін, розвиток туризму. Так наприклад, для туристів із ЦА є проблема отримання візи до Саудівської Аравії, бо одноразова віза для громадян Узбекистану коштує 750 \$, що стає значною перешкодою на шляху туристів із цієї країни. У перспективі з часом можна спростити порядок видачі туристичних віз та налагодити стабільне авіасполучення з країнами ЦАР, які в свою чергу також можуть запропонувати туристам із країн РСАДПЗ багато цікавих місць для відвідання [5].

Отже, двостороння співпраця між країнами обох регіонів у інвестиційній, торговельно-економічній, туристичній та культурній сферах є вигідною для обох боків, проте значна конкуренція та затягування значно ускладнюють цей процес.

Список літератури:

1. Майко В. Незалежному Нейтральному Туркменістану 30 років, 2021 р. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3322678-nezaleznomu-nejtralnomu-turkmenistanu-30-rokiv.html> (дата звернення 24.11.2021).
2. Савичева Е. М., Шаар М. О. Двусторонние отношения арабских стран Персидского залива с Центрально-Азиатскими государствами СНГ: Вестник РУДН, серия Международные отношения, г. Москва 2014. № 4. С. 160-168.
3. Субх М. А. Об отношениях стран-членов ССАГПЗ с государствами Центральной Азии. Институт Ближнего Востока, 2012 р. URL: <http://www.iimes.ru/?p=14850> (дата звернення 24.11.2021).
4. Искандерова А. Растущая роль ОАЭ в Центральной Азии. Институт исследований Центральной Азии, 2020. URL: <https://central-asia.institute/rastushhaya-rol-oae-v-sentralnoj-azii/> (дата звернення 25.11.2021).
5. Назаров Ш. Центральная Азия и Саудовская Аравия, 2019 р. URL: <https://review.uz/post/tsentralnaya-aziya-i-saudovskaya-araviya-2> (дата звернення 25.11.2021).

ОСОБЛИВОСТІ ІНВЕСТИЦІЙНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА КНР З КРАЇНАМИ ЦЕНТРАЛЬНОАЗІЙСЬКОГО РЕГІОНУ

Онацький Максим Юрійович

доцент кафедри туристичного бізнесу та країнознавства,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кандидат історичних наук
Email: m.j.onatskij@karazin.ua

Шевяков Ілля Дмитрович

студент кафедри туристичного бізнесу та країнознавства,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
E-mail: I.D.SHEVYKOV@gmail.com

Регіон Центральної Азії займає особливе місце в системі зовнішньополітичних координат Китайської Народної Республіки. Багато в чому це обумовлено специфікою геостратегічного розташування Центральної Азії. Країни Центральної Азії є транзитним коридором для транспортування товарів, а також виступають значним експортером нафти та газу. Важливе значення має даний регіон також і з точки зору забезпечення національної безпеки КНР. До зовнішніх причин зацікавленості Пекіна можна, зокрема, віднести потребу мінімізації американського впливу на логістичні маршрути КНР.

Слід зазначити, що на сучасному етапі Пекін демонструє зацікавленість перш за все до поглиблення співпраці в транспортно-енергетичній сфері. Про це свідчить той факт, що значний обсяг китайських інвестицій, які надходять в країни Центральної Азії, спрямований передусім в енергетичну та транспортну галузі.

Ключовим партнером КНР у регіоні виступає Казахстан. Так, протягом 2013 – 2020 рр. китайські компанії вклали в економіку Казахстану 18,69 млрд. дол. При цьому більше половини цих коштів – 9,53 млрд. – були інвестовані в нафтовидобуток, 3,91 млрд. – в транспортні проекти, 2,6 млрд. – в хімічну промисловість, 1,9 – у металургійну галузь.

Ще в 1997 р. китайська корпорація «CNPC» придбала 85,42% акцій казахської газовидобувної компанії «AktobeMunaiGas». Крім того «CNPC» заснувала на території Казахстану кілька своїх дочірніх підприємств. Серед них – «PetroKazakhstan» (67% акцій якого належить «CNPC») та «KazMunaiGas» (33% акцій також належать «CNPC»).

Свідченням того, що в співпраці між РК та КНР акцент зроблено на співробітництво в енергетичній сфері є те, що з 204 китайських компаній, які працювали в Казахстані станом на 2020 р., більшість займалась видобутком вуглеводнів. Так, 6 із 9 компаній, які займаються розвідкою та видобуванням енергоносіїв у Кизил-Орді, створені за участю китайського капіталу. Із 15

компаній, що займаються такою ж діяльністю у провінції Актобе, 9 компаній є китайськими. Загалом, за період з 2015 р. в Казахстані за участю китайських інвесторів було реалізовано 15 проєктів. Ще 11 проєктів знаходяться на стадії реалізації [1, с. 11 – 13].

Значно меншим є обсяг китайських інвестицій, спрямованих в економіку Узбекистану. Так, із з 2,24 млрд. дол., які КНР вклала в економіку цієї країни протягом 2013 – 2020 рр., 560 млн. дол. було інвестовано в транспортну інфраструктуру, 440 млн. – у хімічну промисловість, і лише 340 млн. – в енергетичну сферу.

Така ситуація пояснюється тим, що через своє географічне положення Узбекистан має всі шанси стати транспортним та логістичним хабом, а також перетворитись на один із центрів нафтопереробки. Зокрема, в 2013 р. за участю китайської сторони було завершено будівництво залізничного тунелю, що пов'язав територію Узбекистану та КНР. Протягом 2013 – 2020 рр. було налагоджено постійне залізничне сполучення між містами Ташкент та Хебей. На сучасному етапі в Узбекистані працює 1,6 тис. китайських фірм. При цьому 120 з них мають суто китайський персонал [1, с. 17 – 18; 4].

Потенційно важливим елементом у створюваній КНР транспортно-логістичній архітектурі регіону може стати Туркменістан. Саме через територію Туркменістану проходить значна частина маршруту залізниці Китай – Іран та КНР – Центральна Азія – Росія, а наявність виходу до Каспійського моря дозволяє Туркменістану у перспективі перетворитись на транзитну державу в рамках транспортного коридору КНР – Азербайджан. Однак ключовою проблемою для подальшої участі Туркменії в економічному проєкті «Один пояс, один шлях», на думку деяких китайських експертів, є те, що в цій країні може посилитись політична нестабільність, що пов'язано із подіями в сусідньому Афганістані [2].

Важливим напрямом двосторонньої взаємодії виступає також співпраця в енергетичній сфері. Туркменістан виступає одним із основних постачальників природного газу до КНР. Натомість Китай наразі є одним із головних імпортерів туркменського «блакитного палива». Так, починаючи з 2016 р. 70% експорту Туркменістану, переважно природний газ, надходить саме на китайський ринок. В абсолютних цифрах це становить 39 млн. м³, що складає третину потреб КНР протягом одного опалювального сезону.

Що стосується інвестицій КНР в економіку сусіднього Киргизстану, то за період з 2013 по 2020 рр. вони склали приблизно 4,3 млрд. дол. З них більше половини – 2,5 млрд. дол. – було вкладено в модернізацію місцевої гідроелектростанції. 1,6 млрд. було спрямовано в розбудову об'єктів інфраструктури. Ще 0,15 млн. дол. – у металургійну промисловість [1, с. 13].

Найменший обсяг китайських інвестицій, які спрямовані в економіку країн Центральної Азії, припадає на Таджикистан. За період з 2013 р. їх сума склала 2 млрд. дол. При цьому переважна більшість капіталовкладень припадає на гірничо-видобувну промисловість. Так у Таджикистані діють спільні таджицько-китайські компанії «TALCO Gold» та «China Nonferrous Gold Ltd». Китайським інвесторам належить 50% акцій обох фірм. Ще одна таджицько-китайська компанія «Zerafshan Gold Company» контролює близько 70%

видобутку золота в країні, а також володіє правами на 300 тис. гектарів землі на півночі Таджикистану [1, с. 15 – 16; 4].

Варто зазначити, що на уряд КНР робить спроби забезпечити свої інвестиції в країнах Центральної Азії. Так, китайська сторона фінансує створення бази для підготовки військовослужбовців збройних сил Таджикистану неподалік від кордону з Афганістаном. В рамках даного проекту Пекін виділив близько 10 млн. дол. Починаючи з 2015 р. Китай підписав кілька угод з Казахстаном про продаж своїх військово-транспортних літаків та ударних безпілотників, а також розгорнув виробництво аналогічної моделі БПЛА в Узбекистані. В 2019 р. між Пекіном та Ташкентом було досягнуто домовленості про закупівлю Узбекистаном великої кількості ПТРК та ракет середньої дальності. З огляду на те, що вказані угоди укладались в період згортання військової присутності Сполучених Штатів Америки в Афганістані, такі кроки з боку Пекіна можна розглядати як один із способів «захисту» своїх капіталовкладень у регіоні [3; 5].

Таким чином, на сучасному етапі КНР зацікавлена розвивати співпрацю з країнами Центральної Азії передусім у сфері енергетики та транспорту. Активна участь китайських компаній в інфраструктурних проєктах, які реалізуються в Центральній Азії, може свідчити про те, що Пекін прагне забезпечити безперерйне транспортне сполучення між КНР та державами Європи і Близького Сходу, а також отримати постійний доступ до джерел енергопостачання. На користь того, що центральноазійський регіон розглядається КНР як джерело постачання нафти та газу свідчить той факт, що китайські інвестиції надходять саме в нафто- та газовидобувні галузі держав Центральної Азії, у той час як обсяг капіталовкладень, спрямованих у виробничий сектор економік цих країн є набагато меншим.

Список літератури:

1. *Harri Taliga Belt and Road Initiative in Central Asia: Brussels: Friedrich Ebert Stiftung, 2021. URL: https://www.ituc-csi.org/IMG/pdf/belt_and_road_initiative_in_central_asia.pdf (дата звернення 28.11.2021).*
2. *Turkmenistan's strategic corridors One Belt One Road Europe, 2019. URL: <https://www.oboreurope.com/en/turkmenistan-strategic-corridors/> (дата звернення 28.11.2021).*
3. *Sergey Sukhankin The Security Component of the BRI in Central Asia, Part Three: China's (Para)Military Efforts to Promote Security in Kazakhstan, Uzbekistan and Turkmenistan, 2020. URL: <https://jamestown.org/program/the-security-component-of-the-bri-in-central-asia-part-three-chinas-paramilitary-efforts-to-promote-security-in-kazakhstan-uzbekistan-and-turkmenistan/> (дата звернення 28.11.2021).*
4. *China's area increases by 1000 sq km, 2011. URL: http://timesofindia.indiatimes.com/articleshow/7269616.cms?utm_source=contentofinterest&utm_medium=text&utm_campaign=cppst (дата звернення 28.11.2021).*
5. *Ananth Krishnan Eye on Afghanistan, China to build military base in Tajikistan, 2021. URL: <https://www.thehindu.com/news/international/eye-on-afghanistan-china-to-build-military-base-in-tajikistan/article37221418.ece> (дата звернення 28.11.2021).*

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ СПІВРОБІТНИЦТВА КАЗАХСТАНУ ЗІ СПОЛУЧЕНИМИ ШТАТАМИ АМЕРИКИ

Панова Ірина Олексіївна

доцент кафедри туристичного бізнесу та країнознавства,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кандидат економічних наук
E-mail: iryna.panova@karazin.ua

Ллюшенко Ігор Ігорович

студент кафедри туристичного бізнесу та країнознавства,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
E-mail: squibb7tv@gmail.com

Василенко Софія Геннадіївна

студентка кафедри туристичного бізнесу та країнознавства,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
E-mail: vasilenko110@gmail.com

У грудні 1991 року було встановлено дипломатичні відносини між Республікою Казахстан та Сполученими Штатами Америки. На початку 2000-х США почали розглядати Центральну Азію як регіон, який розвивається досить швидкими темпами, що і посприяло подальшому співробітництву цих держав у багатьох галузях економіки [1].

Еволюційний процес встановлення відносин між США та Казахстаном відбувався поступово. Після укладання дипломатичних зв'язки з пострадянськими державами, одним з головних завдань Америки було створення мирного простору. Зокрема, зміцненню співробітництва з Казахстаном сприяв підписаний представниками РК Лісабонський протокол 1992 року [7, с. 21].

У подальшому політика США була спрямована саме на зменшення впливу Російської Федерації на Центрально-Азійський регіон. Таким чином, швидкий перехід до ринкової економіки у Казахстані, сприяв підписанню Хартії про демократичне партнерство, в якій зазначалась важливість «взаєморозуміння, довіри та поваги». А це, в свою чергу, надало можливість Америці здійснювати пряму або через МВФ та Світовий банк матеріальну допомогу цій країні [7, с. 21].

Наступним етапом щодо зміцнення економічних відносин було створення «Міжвідомчої робочої групи з питань реалізації проекту Казахстансько-Американського партнерства розвитку підприємництва», яку підписано як «Х'юстонську ініціативу» 2002 року між США та Казахстаном. Вона передбачала посилення конкурентоспроможності казахстанського бізнесу шляхом зближення з приватним сектором. Наразі, наслідки цієї ініціативи еволюціонували у більш масштабний проект, а саме – Центрально-Азійський торговельний форум [2].

Спроби вирішити проблеми пов'язані з Афганістаном, шляхом залучення країн Центральної Азії, було розпочато у 2005 році. У цей час, стратегами США розроблявся проєкт під назвою «Велика Центральна Азія». Він полягав у створенні військово-політичного цілого, до складу якого входили б держави Центральної Азії та Афганістан. Вірогідно, цей задум на практиці не був реалізований, через вагомий вплив Росії і Китаю у цьому регіоні у той період, адже проєкт виглядав занадто амбітно на ті часи, а США лише нарощували свій вплив [11, с. 60].

На початку 2010-х років, за сприянням адміністрації нещодавно обраного 44-го президента США – Барака Обами, було розпочато проєкт «Нового Шовкового Шляху», візія якого полягала у посиленні зв'язків Центральної та Південної Азії [8, с. 45].

Цей проєкт спрямовано на збільшення військово-політичного впливу США на Центральну Азію та часткове вирішення проблем пов'язаних з Афганістаном. Вагома роль у цьому задумі належала Казахстану й Узбекистану. У 2013 році тодішній помічник держсекретаря Роберт Блейк на зустрічі, яка відбувалась у Казахстані, заявив: «Ми зробимо все можливе, щоб внести вклад у справу щодо безпеки, стабільності, процвітання не лише Афганістану, а й регіону...» [8, с. 46; 9].

Внаслідок гучних політичних заяв, у 2015 році встановлено новий багатосторонній формат «С5+1», мета якого – розширення співпраці США з п'ятьма країнами Центральної Азії та подальше вирішення проблем щодо Афганістану. Серед цих держав і Казахстан, з яким Америка продовжувала зміцнювати політичні зв'язки [7, с. 23].

За останні майже три десятиліття Сполучені Штати Америки постійно нарощували свій вплив у Центрально-Азійському регіоні задля вирішення питання енергетичної безпеки своїх територій у майбутньому [3].

Казахстан за своєю площею території та економічним розвитком є безперечним лідером Центрально-Азійського регіону. Наявність значних запасів природних ресурсів в країні, які використовуються в якості енергетичних джерел, приваблюють держав-партнерів до більш плідної співпраці. США займають лідируючі позиції з інвестування у господарство Казахстану, а це, в свою чергу, дозволяє зберегти першість на ринку та зміцнити торговельні відносини між державами [4].

На сьогодні США вже інвестували до Казахстану більше ніж 40 мільярдів доларів. Постійні зустрічі представників обох країн сприяють укладанню нових торговельних угод, які впливають на розвиток багатьох галузей держави, зокрема: авіаційної, космічної, промислової, будівництва, торгівлі, заразом на створення проєктів щодо модернізації інфраструктури тощо [5].

США планують ще розширювати та зміцнювати відносини з Казахстаном, адже вбачають в реформах нового президента Касима-Жомарта Токаєва вигідні демократичні та економічні зміни. Про це свідчить заява попереднього держсекретаря США Майка Помпео на зустрічі з головою МЗС Казахстану Мухтаром Тлеуберді на початку 2020 року, у якій він зазначив: «США вітають реформи в Казахстані, спрямовані на підвищення довіри суспільства до уряду, зміцнення економічного розвитку і демократії в республіці» [10].

Отже, партнерство між США та Казахстаном, в першу чергу, базується на інвестуванні зі сторони Америки, а також на підписанні важливих економічних угод. Починаючи з 2017 року проводяться казахстансько-американські бізнес-форуми – «Конкурентоспроможній Казахстан», метою яких є підписання нових стратегічних договорів щодо залучення інвестицій до господарства Казахстану провідними американськими компаніями у різні галузі, що позитивно відображається на розвитку країни, як науково-технічного центру Центрально-Азійського регіону [6]. Таким чином, можна стверджувати, що стрімкий економічний розвиток Центрально-Азійського регіону, не лише зміцнив відносини між США та Казахстаном, а й надав багато перспектив для подальшої плідної співпраці [7, с. 24].

Список літератури:

1. USAID проводит девятый ежегодный Центрально-Азиатский Торговый Форум в Шымкенте, Казахстан. URL: <https://www.usaid.gov/ru/central-asia-regional/press-releases/nov-12-2019-usaid-hosts-ninth-annual-central-asia-trade-forum>;
2. Қазақстан-американ кәсіпкерлікті дамыту әріптестігі жобасын ("Хьюстон бастамасы") іске асыру мәселелері жөніндегі ведомстваралық жұмыс тобын құру туралы. URL.: https://adilet.zan.kz/rus/docs/R020000112_;
3. U.S.-Kazakhstan Energy Partnership Retrieved from: <https://www.energy.gov/ia/international-affairs-initiatives/us-kazakhstan-energy-partnership>;
4. Агентство Республики Казахстан по регулированию и развитию финансового рынка "Статистика прямых инвестиций по направлению вложения". URL: https://finreg.kz/cont/14-15ru_2q19.xlsx;
5. Казахстан и США обсуждают принцип «открытого неба». URL: <https://kapital.kz/economic/73196/kazakhstan-i-ssha-obsuzhdayut-printsip-otkrytogo-neba.html>;
6. Серик Сабеков "В Астане проходит второй казахстанско-американский бизнес-форум" URL: https://lenta.inform.kz/ru/v-astane-prohodit-vtoroy-kazahstansko-amerikanskiy-biznes-forum_a3254017;
7. Даниленко, С. Геополітичні акценти зовнішньої політики США у Центральної Азії / С.Даниленко // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка, 2017. – № 2 (54). – С. 20-25. URL: <http://journals.iir.kiev.ua/index.php/knu/article/download/3258/2932>;
8. Nichol J. Central Asia: Regional Developments and Implications for U.S. Interests / J. Nichol // CRS Issue Brief for Congress, January 11, 2010. URL: https://www.everycrsreport.com/files/20140321_RL33458_35328e6f2238f1145dc4b229d66e8223f2ae514d.pdf;
9. Роберт Блейк: США сохраняют присутствие в Центральной Азии. URL: <https://rus.azattyq.org/a/24966211.html>;
10. Казахстан і США чекає успішна співпраця. URL: <https://ua.interfax.com.ua/news/general/638857.html>;
11. Лаумулин М. Т. Стратегия и политика США в Центральной Азии / М.Т. Лаумулин // Центральная Азия и Кавказ, 2007. – № 4 (52). – С. 51-63. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/strategiya-i-politika-ssha-v-sentralnoy-azii/viewer>

МІЖРЕГІОНАЛЬНІ ПРОЄКТИ ТА ОСОБЛИВОСТІ БАГАТОСТОРОННЬОЇ ВЗАЄМОДІЇ В ЄВРАЗІЇ

КАЗАХСТАН ЯК ПАРТНЕР КІПРУ НА СВІТОВІЙ АРЕНІ

Белоусова Маргаріта Сергіївна

студентка кафедри туристичного бізнесу та країнознавства,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
E-mail: Jeunemargotsergeevna@gmail.com

Науковий керівник: д. і. н., проф. Лиман С. І.

Відносини Кіпру з іншими країнами є актуальною темою для дослідження. Положення острівної держави відображається на політичному стані усього регіону Середземномор'я. Однак Кіпру в умовах політичного розподілу острова варто шукати союзників поза регіоном; наприклад, одним з таких союзників цієї країни може бути Казахстан.

Фактично Кіпр отримав незалежність 16 серпня 1960 року [1]. Вона була закріплена юридично у 1959 році Цюрихсько-Лондонськими угодами, якими суверенітет республіки суттєво обмежувався. 4 березня 1964 року на самміті Ради Безпеки ООН приймається резолюція №186, згідно якої на острів були введені миротворчі сили ООН [2]. Вони залишаються на острові і до цього дня.

Починаючи з 1984 року відносини турецького уряду і офіційного Кіпру змінили стан на громадянську війну [4]. Пропонується варіант конфедерації, яка складалася б з двох незалежних держав. Г. Клірідес, колишній президент Республіки Кіпр, користуючись підтримкою Греції, наголошував, що усіляка кіпрська угода має ґрунтуватися на принципах «двохгромадського» і «двоязонального» вирішення [5].

В умовах такої невизначеності політичного майбутнього офіційна Нікосія налагоджує співпрацю з новими державами, серед яких – пострадянські республіки Центральної Азії, зокрема – Казахстан. Дипломатичні відносини між двома країнами були встановлені ще 2 квітня 1992 р. Взаємодія двох країн відбувається в різних форматах: так, 4 грудня 2008 р. в рамках міністрів закордонних справ ОБСЄ в Гельсінкі відбулася перша зустріч міністрів закордонних справ Казахстану та Кіпру. А 25 вересня 2019 року в рамках участі у 74-й сесії Генасамблеї ООН за ініціативою Нікосії було організовано зустріч міністрів закордонних справ двох країн Н. Христуллідіса та М. Тлеуберді. Ця зустріч окреслила перспективи подальшого політичного співробітництва сторін.

Триває й двостороння економічна взаємодія. Наприклад, 30 грудня 2019 року президент Казахстану Касим-Жомарт Токаєв підписав закон про ратифікацію угоди про уникнення подвійного оподаткування – її було

підписано між Кіпром та Казахстаном 15 травня 2019 року у Нур-Султані. Кіпр ратифікував цю угоду раніше, 24 травня 2019 року.

Підставою угоди була Типова конвенція Організації економічного співробітництва та розвитку; вона націлена на розвиток торговельно-економічних відносин між Казахстаном та Кіпром за допомогою створення нових інвестиційних можливостей [3].

За словами першого заступника прем'єр-міністра Казахстану Аліхана Смайлова, вартість товарообігу, який був між країнами за десятирічний період – з 2008 до 2018 року – склала 440 мільйонів доларів [6].

Обсяг торгівлі між Казахстаном та Кіпром за 9 останніх місяців до пандемії значно збільшився та склав 30 мільйонів доларів; з них 28 мільйонів доларів – експорт, та 2 мільйони – імпорт [6]. Загалом крім нафтопродуктів Казахстан експортує вугілля та продукти харчування, а імпортує – фармацевтичну, парфумерну косметичну, харчову продукцію та туалетні засоби.

Угода розподіляє права на оподаткування між країнами, а також гарантує інвесторам, що їхній дохід не оподатковуватиметься двічі. Передбачені заходи проти ухилення від оподаткування, наприклад, обмін податковою інформацією; надається правова основа для вирішення конфліктів між податковими органами двох країн [3].

Також угода встановлює максимальні ставки з податків на роялті, дивіденди та відсотки. Максимальна ставка податку на дивіденди становить 15% і 5%, якщо бенефіціар – це компанія, яка володіє хоча б 10% капіталу компанії, що має виплачувати дивіденди; на відсотки та роялті – 10%.

Відбулося визначення постійної установи: діяльність резидента Кіпру або Казахстану, яка пов'язана з розвідкою чи розробкою морського дна, природних ресурсів та надр, в тому числі встановлення та експлуатацію труб та інших споруд над і під поверхнею моря на Кіпрі або в Казахстані протягом часу у будь-який 12-місячний період, що «більше 30 календарних днів», буде визнана бізнесом через постійне представництво[3].

З завершенням всіх необхідних міждержавних процедур конвенція набуде чинності. Якщо ці процедури будуть завершені 2021 року, то резиденти Казахстану та Кіпру зможуть застосовувати положення договору по відношенню до доходу, що буде отриманий з 1 січня 2021 р.[3].

Казахстан є мостом між Сходом і Заходом через розташування у самому серці Євразії; ця угода сприятиме тому, що у подальшому відбудеться збільшення інвестицій з/до Америки та Європи через Кіпр. Для Кіпру укладена конвенція з Казахстаном стала 65-ою угодою про уникнення подвійного оподаткування [3].

Ратифікація такого роду договорів є для Казахстану дуже важливим кроком, щоб залучити інвестиції та полегшити зовнішню торгівлю. 90% (391 мільярд доларів США) всіх іноземних інвестицій останніх 10 років держава отримала з держав, з якими Казахстан заклав податкові угоди.

Налагодження інтенсивних взаємовигідних економічних відносин двох країн може зробити Казахстан помітним союзником Кіпру на міжнародній арені, нехай і поза Середземноморським регіоном.

Список літератури:

1. Конституція республіки Кіпр від 16 серпня 1960 р. Конституції світу. URL: <http://worldconstitutions.ru/?p=117>, відкритий доступ. (Дата звернення: 17.05.2018); 2. Резолюція Ради Безпеки ООН №186 від 4 березня 1964 р. Організація Об'єднаних Націй. URL: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/211/72/IMG/NR021172.pdf?OpenElement>, відкритий доступ. (Дата звернення: 17.05.2018); 3. Закон Республіки Казахстан от 30 декабря 2019 года № 298-VI ЗРК; 4. Kollintzas A., Papageorgiou D., Tsonias E., and Vassilatos V.: *Market and Political Power Interactions in Greece: An Empirical Investigation*. *IZA Journal of Labor Policy*, 2018, 7:1, 1–43. 5. Liagouras G.: *On the social origins of economic divergence: familism, business and state in Greece*. *West European Politics*, 2019. <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/01402382.2018.1564870>; 6. Греческая статистическая служба (Ελληνική Στατιστική Αρχή): URL: <https://www.statistics.gr> (дата звернення 11.05.2019).

УЧАСТЬ АЗЕРБАЙДЖАНУ У РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОЄКТУ «ТРАНСКАСПІЙСЬКИЙ МІЖНАРОДНИЙ ТРАНСПОРТНИЙ МАРШРУТ»

Гачасва Маргарита Микаїлівна

студентка кафедри уристичного бізнесу та країнознавства,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
E-mail: margarita.gh45@gmail.com

Науковий керівник: д. і. н., проф. Станчев М.Г.

Транспортна система, яка є провідною інфраструктурною галуззю національної економіки, має велике значення як у забезпеченні економічної безпеки країни, так і у формуванні валового внутрішнього продукту (ВВП) країни.

ТМТМ - це організація, яка об'єднує та представляє інтереси низки країн та компаній, розташованих на ТМТМ, таким чином відроджуючи історичний шлях Великого шовкового шляху.

У рамках II Міжнародного транспортно-логістичного бізнес-форуму «Новий шовковий шлях», який відбувся в Астані 7 листопада 2013 року, відбулася зустріч керівників Національної компанії «Казахстанські залізниці», ЗАТ «Азербайджанські залізниці», ЗАТ «Грузинські залізниці», де була підписана Каспійська міжнародна транспортна угода про створення Координаційного комітету з розвитку маршруту [1]. Пізніше до Транскаспійського міжнародного транспортного маршруту приєдналися відомства України, Румунії та Польщі. Сьогодні маршрут проходить від китайсько-казахстанського кордону до Казахстану, Каспійського моря, Азербайджану та Грузії до європейських країн.

Азербайджан увійшов в історію як ініціатор і перша країна, яка здійснила важливу роботу у відновленні Шовкового шляху. Таким чином, завдяки величезним інфраструктурним проєктам, реалізованим в Азербайджані, є великі можливості для перевезення вантажів зі сходу на захід або навпаки автомобільним і залізничним транспортом.

За останні роки Азербайджан, яка є активним прихильником створення широкого економічного коридору на історичному Шовковому шляху, створила надійні умови для ефективної організації транзитних перевезень вантажів через країну в інші напрямки. Нині транзитні можливості Азербайджану високо цінуються рядом країн світу. Наприклад, йдеться про те, що використання маршруту Схід-Захід та транспортно-транзитного потенціалу Азербайджану як невід'ємної частини вантажних перевезень між Китаєм та Європою є більш вигідним у часі та фінансах. Тому створення Транскаспійського міжнародного транспортного шляху є одним із важливих транзитних успіхів країни.

Здійснюється успішна співпраця з країнами ЄС. Міжнародні транспортні коридори Схід-Захід, Північ-Південь та Південний Захід, що проходять територією нашої країни, дуже зручні за відстанню та часом для перевезення вантажів. Залізниця Баку-Тбілісі-Карс, Бакинський міжнародний морський торговий порт, найбільший торговий флот Азербайджану на Каспійському морі, сучасна судноверф і дороги, що відповідають сучасним стандартам, ще більше розширюють можливості цих транспортних коридорів. На тлі цих можливостей значно зростає обсяг транзитних вантажів. Тільки за першу половину 2021 року контейнерні перевезення транзитом через територію Азербайджану зросли на 49% в порівнянні з першою половиною 2020 року [6].

Азербайджан є важливим транспортним вузлом за рахунок створення сучасної транспортно-логістичної інфраструктури, а також розширення співробітництва між країнами-учасниками проєктів коридорів Схід-Захід та Північ-Південь. Міжнародні транспортні проєкти служать поглибленню відносин між країнами і народами. Ініціатива «Один пояс, один шлях» не лише відкриває нові можливості у сфері транспорту, а й сприяє розвитку торгівлі, туризму, міжлюдським контактам та сприяє встановленню стабільності, безпеки та миру на євразійському просторі.

Слід також відмітити, що грузові морські перевезення Транскаспійським міжнародним маршрутом, не зупиняв свою роботу, під час пандемії Covid-19. Як відомо, призупинення авіасполучення та закриття кордонів, особливо в умовах карантину, серйозно вплинули як на зайнятість населення, так і на діяльність економіки. Під головуванням Азербайджану у травні 2021 року відбулась відеоконференція між партнерами ТМТМ Туреччини, Казахстану, Узбекистану та Киргизстану, членами Ради співробітництва тюркомовних держав, а також держави-спостерігача Угорщини, де обговорили необхідні практичні заходи для забезпечення безперешкодного транспортування товарів першої необхідності – продуктів харчування, ліків та медичних товарів, а також безперервної роботи ланцюга поставок по Транскаспійському міжнародному транспортному маршруту під час пандемії.

Бакинський морський міжнародний торговий порт – є ключовим хабом у транспортній сфері Азербайджану, який служить мостом між Сходом і

Заходом, розташований на стародавньому Шовковому шляху, а також транспортним коридором Північ-Південь, що з'єднує Північну Європу і Росію з Близьким Сходом і Південною Азією., а також є зоною вільної торгівлі та перший на Каспійському морі «зелений порт». Відповідно до нової стратегії від 2014 року, політика «зеленого порту», визначена Бакинським портом, відіграє роль маяка в процесі прийняття рішень і формує основу для сталого функціонування та розвитку порту.

Азербайджан вже має ряд реалізованих успішних проєктів на Заході – це Баку-Тбілісі-Карс, TANAP (Трансанатолійський трубопровід), TAP (Трансасіатської транспортних мереж) [4]. Також, Баку відіграє ключову роль у Південно-Західному проєкті, який пролягає від Індії до Ірану, Пакистану Азербайджану та Грузії та є однією з головних сфер розвитку торгово-економічних відносин.

Отже, Азербайджанська Республіка — держава, розташована у вигідному геостратегічному положенні між Каспійським і Чорним морями, і своїм розвитком стала лідером у Південно-Кавказькому регіоні. Звичайно, як провідна країна Південного Кавказу, стратегічного простору між Європою та Азією, Азербайджан представляє особливий інтерес як транзитна країна в міжконтинентальній інтеграції та торгівлі. Поряд із сприятливим геополітичним положенням, щоб грати роль моста між Сходом і Заходом, Північчю і Півднем, Азербайджан має багаті підземні та поверхневі ресурси, високий людський потенціал і колоритні природно-кліматичні можливості.

Список літератури:

1. *Trans-caspian international transport route* URL: <https://middlecorridor.com/ru> (дата звернення: 13.12.2021).
2. *Unlocking transport connectivity in the trans-caspian corridor*, Edited by Dina Azhgaliyeva and Yelena Kalyuzhnova URL: <https://www.adb.org/sites/default/files/publication/743006/adbi-unlocking-transport-connectivity-092921-web.pdf> (дата звернення: 13.12.2021).
3. *Азербайджан и центральная Азия: возрождение Великого шелкового пути* URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/azerbaydzhan-i-tsentralnaya-aziya-vozhrozhdenie-velikogo-shelkovogo-puti/viewer> (дата звернення: 13.12.2021).
4. *Азербайджан становится крупным транспортным хабом* URL: <https://regnum.ru/news/polit/2661386.html> (дата звернення: 13.12.2021).
5. *Восстановление Великого Шелкового пути* URL: <https://ru.president.az/azerbaijan/silkroad> (дата звернення: 13.12.2021).
6. *Состоялось заседание участников Транскаспийского транспортного маршрута* URL: <http://casp-geo.ru/sostoyalos-zasedanie-uchastnikov-transkaspijskogo-transportnogo-marshruta/> (дата звернення: 13.12.2021).

МІГРАЦІЙНЕ ПИТАННЯ У ВІДНОСИНАХ НІМЕЧЧИНИ ТА КАЗАХСТАНА

Глотова Анастасія Андріївна

студентка кафедри туристичного бізнесу та країнознавства,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
E-mail: hlotovaan01@gmail.com

Науковий керівник: д. і. н., проф Лиман С.І.

Республіка Казахстан здобула незалежність 16 грудня 1991 року. Федеративна Республіка Німеччина була однією з перших країн Європейського Союзу, яка визнала незалежність Казахстану 31 грудня 1991 року. Дипломатичні відносини між двома країнами було встановлено 11 лютого 1992 року [5].

З середини 1990-х років Казахстан проводить зовнішню політику, спрямовану на залучення іноземних інвестицій. В свою чергу, політика Німеччини полягає не тільки в пошуку нових ринків для своєї продукції в межах Європейського Союзу, а й серед азійських країн. Для Німеччини Казахстан став вигідним і найважливішим економічним і торговельним партнером Центральної Азії. Розвиток економічного і торгового співробітництва з Казахстаном дозволив Німеччині інтегруватися в політико-економічний процес центральноазійського регіону. Водночас економічне співробітництво з Німеччиною стало для Казахстану можливістю інтегруватися в економіку ЄС і бути одним із факторів залучення іноземних інвестицій [5].

Ці країни демонструють міцні політичні, торговельні, економічні та культурні відносини. Невід'ємною частиною цього зв'язку є етнічні німці, які проживають в Казахстані, які виїжджають до Німеччини за останні 30 років [4].

Серед держав регіону Казахстан має найбільше негативне сальдо міграції (див. табл.1) [3].

За даними Статистичного бюлетеня "Міграція Республіки Казахстан" Національного статистичного управління за 2019 рік можна малювати портрети простих сімей, які переїхали з Казахстану.

Так з 45 200 осіб, які залишили Казахстан у 2019 році, 72% становили росіяни, 7% німці, 6% українці та 4,8% казахи. Переважна більшість іммігрантів – городяни (84%) віком від 16 до 62 років (70%).

Національне бюро статистичних досліджень опублікувало лише три цілі для класифікації причин, яerez які вони залишали країну: «професійні» (10,5%), «пов'язані з навчанням» (0,8%) та «інші» (88,7%).

Основними причинами імміграції є політичні чинники: корупція у різних сферах, невпевненість у майбутньому, нечітка національна політика та слабе громадянське суспільство. До економічних чинників можна віднести низький рівень розвитку, економічну слабкість, стагнацію і низькі зарплати [3].

За останніми офіційними даними понад 2/3 населення країни склали казахи (67,47%), майже п'ята частина — росіяни (19,76%). Серед інших національностей, що мешкають у Казахстані – узбеки (3,18%), українці (1,53%), уйгури (1,46%), татари (1,11%), німці (0,99%).

Відмінності в параметрах зміни популяції населення, особливо народжуваність і смертність, у характері міграційного процесу відмінності в динаміці населення різних етнічних груп призвели до зміни етнічної структури населення Казахстану.

Значно зросла частка казахів серед усього населення Казахстану. Особливо значущим було її підвищення у переписі 1999 року та 2009 року (з 53,48% до 63,07%). Після перепису населення у 2009 році казахське населення продовжує зростати. На початок 2018 року цей коефіцієнт становив 67,47% (див табл.2) [2].

На думку Н. Масанова, яку він висловив у своєму дослідженні щодо еміграції з Казахстану, у поєднанні з економічною кризою, важливою

причиною виїзду неказахського населення з Казахстану є політичні причини, перш за все мовний та кадровий націоналізм казахської влади. Ці причини спричинили психологічний дискомфорт та глибокий тиск, які зазнали неказахські народи, зокрема німці в процесі адаптації до націоналізму та політичної ксенофобії.

Розглядаючи процес міграції німців з Казахстану до Німеччини, важливо звернути увагу на двосторонній вплив цієї міграції на Казахстан [1].

В економічній сфері еміграція німців забезпечила звільнення сотень тисяч робочих місць і квартир, що допомогло пом'якшити економічну кризу та зменшити потреби в житлі тих, хто почав переїжджати до міст. Оскільки мігранти відмовилися від громадянства Казахстану при виїзді з країни, вони більше не зверталися за пенсією, заробітною платою, пільгами тощо, і щороку заощаджували десятки мільйонів доларів у свою економіку.

Слід також зазначити, що хоча еміграція була проблемою в 1990-х роках, лідери Німеччини та Казахстану мали й різні цілі та наміри щодо розвитку подальшої співпраці. Позиція Казахстану полягала в тому, щоб залучити німецькі інвестиції у свою економіку та отримати німецьку фінансову допомогу. Що стосується позиції німецького керівництва, то вона сподівається на гарантію, тобто на захист прав німців у Казахстані та отримання доступу німецьких компаній на казахстанський ринок [4].

Всі ці фактори відіграли як стримуючий вплив на відносини між Німеччиною та Казахстаном, так і зміцнили їх зв'язки.

Список літератури:

1. Політичні відносини Німеччини та Казахстану. URL: <https://naub.oa.edu.ua/2017/%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D1%96%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%BD%D1%96-%D0%B2%D1%96%D0%B4%D0%BD%D0%BE%D1%2> 2. Мы, Казахстан. URL: https://kazakhstan.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/UNFPA_FullReport_Rus_Final_Disabled_0.pdf 3. Невозвратные, или Новые тренды эмиграции из Казахстана. URL: <https://cabar.asia/ru/nevozvratnye-ili-novye-trendy-emigratsii-iz-kazakhstana> 4. О. Бон: Эмиграция немцев из Казахстана в Германию/ URL: <https://ia-centr.ru/experts/iats-mgu/o-bon-emigratsiya-nyemtsev-iz-kazakhstana-v-germaniyu/> 5. Фрольцов В.В. Политика ФРГ в Центральной Азии (1991-1998) / В.В Фрольцов. Вестник БГУ. 2008. №3. С. 28–31.

БАГАТОСТОРОННЯ ДИПЛОМАТІЯ В ХХІ СТОЛІТТІ: НОВІ ФОРМИ, ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ У СПІВПРАЦІ З МІЖНАРОДНИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ

Ле Хюнг Ті

студентка кафедри туристичного бізнесу та країнознавства,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
E-mail: liekhyonhti@gmail.com

Хоанг Тхі Кієу Чінь

студентка кафедри туристичного бізнесу та країнознавства,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
E-mail: hoangthikieutrinh21@gmail.com

Науковий керівник: к. е. н. доц. Алексеева Т.І.

Сучасна дипломатія поширює свою діяльність на багато сфер, але сьогодні вона зазнає безпрецедентних впливів та обмежень. На початку ХХІ ст. форми багатосторонньої дипломатії стали проявом широкої різноманітності. На сьогодні багатостороння дипломатія проводиться в різних формах: діяльності міжнародних універсальних (ООН) і регіональних (ЄС, ОБСЄ, АСЕАН) організацій; конференцій; комісій та ін., які створюються або скликаються для вирішення глобальних проблем; багатосторонніх зустрічей на найвищому рівні; діяльності посольств окремих держав тощо. [1, с. 45, 48].

На порядок денний постають проблеми безпеки, кібербезпеки та охорони здоров'я (пандемія COVID-19), для вирішення яких потребуються механізми багатосторонньої дипломатії та участь міжнародних і регіональних організацій, таких як: ООН, ОБСЄ, АСЕАН, ВООЗ та ін.

У ХХІ столітті актуальним постає питання реформування міжнародних організацій, які з часом втратили свої позиції. Виникла потреба у посиленні взаємодій вже існуючих міжнародних та регіональних організацій у новому форматі. Сприяння регіональному та міжнародному миру та безпеці також залишається ключовою метою співпраці України з міжнародними організаціями.

Для визначення вектору розвитку багатосторонньої дипломатії України з міжнародними та регіональними організаціями запропоновано провести SWOT-аналіз. Розглянуто співпрацю дипломатичних установ України з міжнародними та регіональними організаціями для вирішення спорів і міжнародних конфліктів, боротьби з епідеміями, становлення світового порядку та застосування спеціальних заходів з метою забезпечення безпеки на кіберпросторі (табл.1).

SWOT-аналіз співпраці дипломатичних установ України з міжнародними та регіональними організаціями

Сильні сторони	Слабкі сторони
<ul style="list-style-type: none"> – прийняття резолюцій Генасамблеї ООН (ГА ООН) щодо питання російської окупації території Криму; – підтримка з боку ОБСЄ територіальної цілісності України; – допомога ЄС Україні у протидії гібридній війні та боротьбі з дезінформацією. 	<ul style="list-style-type: none"> – неспроможність Ради Безпеки ООН схвалювати дієві рішення щодо окупації Криму через членство РФ; – відсутність представництва ООН на саміті Кримської платформи; – відмова РФ від подальшої дипломатичної співпраці в рамках Нормандського формату.
Загрози	Перспективи
<ul style="list-style-type: none"> – блокування доступу Спеціальної моніторингової місії ОБСЄ (СММ ОБСЄ) до окупованих територій; – використання пропаганди та дезінформації з боку РФ; – порушення прав людини на окупованих територіях. 	<ul style="list-style-type: none"> – розширення «нормандської четвірки»; – підтримка НАТО, ЄС ініціативи «Кримська платформа»; – посилення співпраці з ООН в напрямі відновлення суверенітету України на території АР Крим.

Джерело: складено авторами за матеріалами [2, 3, 4]

Прийняття Генеральною Асамблеєю ООН щорічних резолюцій щодо правового статусу Автономної Республіки (АР) Крим підкреслює актуальність вирішення цього конфлікту на міжнародному рівні. Позитивним фактором також є направлення в Україну Спеціальної моніторингової місії ОБСЄ (СММ ОБСЄ) з метою моніторингу за дотриманням режиму припинення вогню та відведенням важкого озброєння. Разом з цим, дипломатична стратегія України має на меті створення безпечних умов і на цифровому просторі. З цього приводу, на XXI саміті Україна-ЄС було наголошено на продовженні співпраці для забезпечення безпеки на кіберпросторі [2, 3].

Водночас співпраця України з міжнародними та регіональними організаціями має низку слабких сторін. Насамперед, Рада Безпека ООН (РБ ООН) не може приймати дієві рішення щодо регулювання конфлікту на тимчасово окупованих територіях. Це обумовлене тим, що РФ, країна-агресор, є одним із постійних членів РБ ООН та має право вето. Незважаючи на регулярне прийняття ГА ООН резолюцій щодо кримського питання та підтримки української сторони конфлікту, представництво ООН було відсутнє на установчому саміті нової ініціативи «Кримська платформа». Крім того, слід зазначити, що «Нормандський формат» залишається основною платформою для дипломатичного регулювання питання щодо незаконної російської окупації частин території України. Однак, РФ не дотримується домовленостей та відмовляється від подальшої співпраці в рамках «нормандської четвірки» [2, 3, 4].

Росія блокує доступ СММ ОБСЄ до АР Крим, а також систематично обмежує діяльність Місії на території Донбасу контрольованими РФ незаконними збройними формуваннями. Серйозною проблемою є порушення прав людини з боку Росії на тимчасово окупованих територіях: проведення незаконних виборів в Державну Думу та політичне переслідування. Під загрозою перебуває здоров'я та життя політичних в'язнів, оскільки в умовах пандемії COVID-19 вони позбавлені у доступі до належного медичного обслуговування. Більш того, конфлікт на сході України та окупація АР Крим супроводжується веденням інформаційної війни. Просування дезінформації та пропаганди несе загрозу безпеки у цифровому просторі [2].

З застосуванням нових форм багатосторонніх дипломатичних зв'язків з'являються перспективні напрями співпраці. Розширення Нормандського формату надає можливість долучити до вирішення конфлікту нових акторів, в першу чергу США, Канаду та Велику Британію.

До того ж, Україна створила новий міжнародний консультативно-координаційний під назвою «Кримська платформа», яка знайшла підтримку з боку міжнародних організацій, зокрема НАТО та ЄС. Ця платформа має на меті вирішення конфлікту засобами м'якої сили в рамках міжнародних, урядових та неурядових організацій. Незважаючи на відсутність делегатів ООН на саміті «Кримської платформи», ця ініціатива була озвучена на 76-й сесії ГА ООН. Це є перспективним напрямом посилення та продовження співпраці України з ООН [3, 4].

Висновки. Багатостороння дипломатія у XXI столітті є основним інструментом регулювання світового порядку, зокрема в контексті співпраці з міжнародними та регіональними організаціями. Дипломатія постійно стикається з новими технічними вимогами та можливостями у поєднанні з очікуваннями сучасних акторів та громадськості, а також внутрішніми змінами у суспільстві.

Отже, незважаючи на сильні сторони та перспективи застосування багатосторонньої дипломатії у взаємодії з міжнародними організаціями, є також і слабкі сторони цього питання, які можуть викликати нові загрози. Тому необхідно реформувати та модернізувати існуючі міжнародні інституції, щоб зробити їх більш демократичними та прозорими для підвищення ефективності у реалізації поставлених цілей та виконання своїх функцій.

Список літератури:

1. Григор О. О. *Багатостороння дипломатія як чинник урегулювання міжнародних конфліктів і кризових ситуацій. Мультиверсум. Філософський альманах. 2015. Вип. 3-4. С. 45-58. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Multi_2015_3-4_6; 2. *Резолюції Генеральної Асамблеї ООН. Організація Об'єднаних Націй. URL: <https://www.un.org/ru/ga/documents/gares.shtml>; 3. *Багатостороннє співробітництво. Міністерство закордонних справ України. URL: <https://mfa.gov.ua/mizhnarodni-vidnosini>; 4. *Кримська платформа. URL: <https://crimea-platform.org/>****

РОЛЬ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У ВИРІШЕННІ ПИТАННЯ ЯДЕРНОЇ НЕБЕЗПЕКИ КОРЕЙСЬКОГО ПІВОСТРОВУ

Лиман Сергій Іванович

професор кафедри туристичного бізнесу та країнознавства,
Харківський національний університету імені В.Н. Каразіна,
доктор історичних наук, професор
E-mail: s.lyman@karazin.ua

Зінова Анна Ігорівна

студентка кафедри туристичного бізнесу та країнознавства,
Харківський національний університету імені В.Н. Каразіна
E-mail: zinovana27@gmail.com

Корейський півострів – територія напруженого військово-політичного та ідеологічного протистояння, яке дісталось його мешканцям у спадок від часів Холодної війни. Це протистояння вздовж найнепрístupнішого у світі кордону викликає занепокоєння світової спільноти ще й тому, що у войовничих заявах офіційного Пхеньяну вже 16 років є присутньою ядерна тематика. Ще 10 лютого 2005 року Міністерство Закордонних Справ КНДР відкрито визнало наявність у країні зброї «ядерного стримування», а вже у наступному 2006 році було проведено перше підземне ядерне випробування. [1]. У відповідь Рада Безпеки ООН прийняла резолюцію 1718, яка містила вимогу призупинити ракетну програму КНДР, а Комітет Ради Безпеки, сформований на виконання цієї резолюції, здійснює контроль за дотриманням санкцій, запроваджених Радою Безпеки [2]. В подальшому Рада Безпеки ООН неодноразово приймала стосовно ядерної програми КНДР резолюції, в яких наголошувалося про те, що «поширення ядерної, хімічної та біологічної зброї, а також засобів її доставки є загрозою міжнародному миру та безпеці» [3]. Незважаючи на це, у 2017 році Північна Корея здійснила успішні випробування двох типів МБР, здатних вражати цілі на території континентальних США – «Хвасон-14» та «Хвасон-15». У свою чергу Д. Трамп весь час свого президентства робив заяви стосовно того, що США можуть вдатися до військової сили, якщо їм не вдасться домогтися від Північної Кореї реальних поступок ядерної проблеми. Під тиском США та навіть КНР режим Кім Чен Ина запровадив у 2018 р. односторонній мораторій на ядерні випробування, випробування МБР та ядерних зарядів, а у 2019 р. відбулася зустріч американського президента та північнокорейського лідера на території КНДР [4].

На сьогодні ядерна програма КНДР являє собою не тільки проблему політичної стабільності на Корейському півострові та в Азіатсько-Тихоокеанському Регіоні, але й є інтернаціональною загрозою міжнародній безпеці в цілому. Криза, що виникла навколо наявності та випробувань ядерної зброї КНДР у Північно-Східній Азії (ПСА), привернула увагу світової спільноти до проблеми нерозповсюдження зброї масового ураження, а також

напруженості у міждержавних відносинах між Північною Кореєю та США, яка призводить до періодичного загострення ситуації. Саме в таких умовах зростання впливу ядерної програми на безпеку та баланс сил у ПСА, дослідження шляхів вирішення ракетно-ядерного питання КНДР набуває особливої актуальності не тільки для окремих світових гравців, але й для міжнародних організацій.

Хоча задля вирішення даного питання було укладено ряд домовленостей, таких як Женевські умови, що забезпечили базис для подальшого процесу розрядження потенційної конфронтації, пов'язаної з північнокорейською ракетно-ядерною програмою, фундаментальні питання забезпечення безпеки Корейського півострова та регіону в цілому залишаються невирішеними.

Слід зазначити, що задля балансування ситуації, яка склалася навколо Північної Кореї, важливий внесок за останні шістьдесят років зробили такі міжнародні організації, агентства та форуми як МАГАТЕ, КЕДО, ООН та АСЕАН.

Розглядаючи діяльність ООН з корейського питання, слід зазначити, що незважаючи на досягнення у забезпеченні стабільності в ПСА, було багато невдач, які ґрунтовним чином вплинули на розвиток північнокорейської ракетно-ядерної програми.

По-перше, недооцінене значення радянського впливу на нову комуністичну державу та науково-технічна допомога СРСР у розвитку інфраструктури на півночі Кореї. По-друге, наявність стратегічних інтересів США в регіоні та обмеженість діяльності ООН щодо обміну, одержання та аналізу розвідувальних даних про розробку, придбання та розповсюдження ядерної зброї та технологій в регіоні. Головним інструментом щодо обмеження КНДР з боку Організації Об'єднаних Націй стало впровадження доволі жорсткої санкційної політики [6].

Наступна організація, яка мала на меті вирішення проблемних питань Корейського півострову – КЕДО – Корейська Організація Економічного Розвитку. За рамками Женевських домовленостей, дана організація, створена задля реалізації Рамкової угоди від 1994 року, брала на себе зобов'язання поставки енергетичних копалин, а саме нафти, до КНДР. До того ж, КЕДО можна вважати досить ефективним посередником між Північчю та міжнародною спільнотою, який вистроює можливості для непрямих контактів.

Питання контролю розвитку атомної енергетики на території Корейського Півострову також є однією з ключових проблем на яких зосереджене МАГАТЕ – Міжнародне агентство з атомної енергетики, а значення гарантій, які надає агентство для виявлення, попередження та запобігання поширенню атомної зброї зростають. Головні принципи забезпечення вказаних гарантій є процедури моніторингу та перевірки з подальшим відвідуванням міжнародними інспекторами територій будь-якої держави. На практиці ж, перелік гарантій за Статутом МАГАТЕ застосовується, головним чином, на підставі укладених домовленостей між державами, що значно звужує радіус можливостей агенції. До того ж, на практичному досвіді у функціонуванні МАГАТЕ було виявлено певні недоліки [7].

Співробітництво КНДР з агентством почалося у 1992 році після того, як

держава приєдналася до ДНЯЗ у 1985 [8]. Саме ця країна викрила недосконалість системи всеосяжних гарантій, демонструючи, що дана угода не є безстроковою, а гарантії втрачають свою чинність у випадку виходу держави з договору.

У свою чергу, АСЕАН, як регіональна міждержавна організація, висловлює занепокоєння ядерними випробуваннями КНДР та запроваджує переговорні процеси між країнами регіону та Північною Кореєю .

Отже, незважаючи на те, що наявність ракетно-ядерної програми на Півночі Кореї визиває хвилювання міжнародної спільноти, а питання денуклеаризації активно обговорюється на засіданнях Ради безпеки ООН, міжнародні організації виконують роль пасивного стримування Корейської Народно-Демократичної Республіки через відсутність будь-яких ефективних механізмів. У свою чергу, головним інструментом розв'язання проблеми наявності зброї масового ураження на теренах Корейського півострова припадає на двосторонню співпрацю, таку як Північна Корея – Сполучені Штати Америки, а також впровадження шестисторонніх перемовин.

Список літератури:

1. Хронология ядерной программы КНДР. URL: <http://www.pircenter.org/static/hronologiya-yadernoj-programmy-kndr>; 2. Комитет Совета Безопасности, учрежденный резолюцией 1718 (2006). URL: <https://www.un.org/securitycouncil/ru/sanctions/1718>; 3. Резолюция 2094 (2013), принятая Советом Безопасности Организации Объединенных Наций на его 6932-м заседании 7 марта 2013 года. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MU13013.html; 4. Ланьков А. Ядерная программа Северной Кореи: как ограничить угрозу. URL: <https://carnegie.ru/commentary/77662> (дата обращения 23. 11. 2018); 5. Ballbach E. J. North Korea's Engagement in International Institutions: The Case of the ASEAN Regional Forum. 2017. URL: <https://www.kinu.or.kr/pyxis-api/1/digital-files/b0de47a0-c8ab-4475-9bef-fcd09ef4b27a>; 6. Guidetti A. World Views: Negotiating the North Korean Nuclear Issue. 2013. URL: https://www.files.ethz.ch/isn/164730/GCSP_RS_12.pdf; 7. Mayer D. Failure of Global Governance: The United Nations' Failure to Stop North Korean Nuclear Weapons. 2019. URL: <http://yris.yira.org/comments/3170>; 8. Арбатов А. У ядерного порога. 2007. URL: https://carnegieendowment.org/files/12398nuclear_threshold_russian.pdf

ТАЙВАНСЬКА ПРОБЛЕМА В МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ АЗІАТСЬКО-ТИХООКЕАНСЬКОГО РЕГІОНУ: СУЧАСНИЙ СТАН

Максимиук Юлія Олегівна

студентка кафедри туристичного бізнесу та країнознавства,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
E-mail: yula.maksimiuk07@gmail.com

Науковий керівник: д. і. н., проф. Лиман С.І.

Китайська Республіка (Тайвань) є частково визнаною державою, що має офіційні дипломатичні відносини з 15 державами. Конфлікт між КНР і Тайванем в минулому і зараз один з найбільш гострих і часто обговорюваних

питань в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні. Тайванська проблема полягає в тому, що КНР розглядає острів Тайвань як частину єдиного Китаю, в той час як Тайвань вважає себе незалежною територією і претендує на звання самостійної держави.

Розв'язання тайванської проблеми є найважливішим завданням, оскільки тайванський конфлікт зачіпає не тільки виключно китайсько-тайванські відносини, але також і США. Проблема Тайваню, як особливий політичний феномен, існує не одне десятиліття і вже стала традиційною складовою зовнішньої політики Сполучених Штатів. Тайванське питання з моменту виникнення вийшло за рамки регіонального конфлікту і набуло глобального значення. На сьогоднішній день Тайвань є єдиною потенційною «гарячою точкою», здатною залучити США у збройний конфлікт з великої ядерною державою – КНР [2].

З 2000 по 2021 рік на Тайвані діяло три адміністрації президента: адміністрація представника Демократичної прогресивної партії, яка традиційно виступає за незалежність острова, Чень Шуйбянь (2000–2008), адміністрація представника Гоміндану партії Ма Інцзю (2008–2016) та нинішньої адміністрації представника ДПП Цай Інвень [3].

Обрання президентом Тайваню Цай Інвень в січні 2016 року перекреслило плани Пекіна щодо примирення з націоналістами. Цай, чия Демократична прогресивна партія була заснована на принципі незалежності, відмовилась прийняти позицію Ма Інцзю про те, що обидві сторони належать до «Єдиного Китаю» [5]. У відповідь Пекін припинив спілкування, обмежив поїздки і відновив спроби переманити нечисленних дипломатичних партнерів Тайваню. Пекін також відмовився від підтримки участі Тайбея в таких глобальних організаціях, як Всесвітня асамблея охорони здоров'я, і зажадав від авіакомпаній, роздрібних торговців та інших транснаціональних корпорацій переглянути політику, відповідно до якої Тайвань розглядається як країна. Останнім часом Народно-визвольна армія КНР активізувала вчення навколо острова, включаючи «патрулювання оточення» і вторгнення в розпізнавальну зону протиповітряної оборони Тайваню.

Цай Інвень виступає за визнання незалежності острова від материкового Китаю, за перейменування Тайваню в Республіку Тайвань, а також за вступ Тайваню в міжнародну економічну організацію – Транстихоокеанське партнерство, в яке не входить КНР, з метою можливості встановлення в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні режиму вільної торгівлі. Цай Інвень виступає за зміцнення відносин зі Сполученими Штатами Америки, але тим не менш виступає проти консенсусу 1992 року, який став основою для розвитку китайсько-тайванських відносин і встановив принцип «одного Китаю» [6].

КНР болісно реагує на зростання впливу прихильників незалежності на Тайвані. Керівництво КНР не йде на застосування сили для об'єднання. Проте воно систематично дає зрозуміти, що застосування сили проти острова в надзвичайних обставинах, під якими розуміється прийняття Тайванем рішення про оголошення незалежності, не виключається. В січні 2021 року офіційний Пекін навіть попередив Тайвань, що будь-які спроби здобути незалежність

означатимуть війну. Як повідомляє Бі-Бі-Сі, кілька днів літаки китайських ВПС неодноразово наближалися до острова [4].

Формально дотримуючись положень, що містяться в трьох спільних американо-китайських комюніке, навмисно не втручаючись у китайсько-тайванський переговорний процес [7]. Вашингтон продовжує відігравати роль тайванського гаранта безпеки та надає різноманітну підтримку такій безпеці. Підтримка Вашингтона надається в ряді ключових сфер: продаж зброї та тісна військова співпраця загалом, обмін візитами між високопосадовцями та допомога в розширенні участі Тайваню в міжнародних організаціях [8].

При цьому представники КНР та Тайваню підтримують напівофіційні контакти для обговорення умов можливого об'єднання. Позиція Пекіна зводиться до формули «одна держава – дві системи», яка передбачає, що після об'єднання Тайвань стане однією з провінцій КНР, зберігши ринкову модель економіки та автономну адміністративну систему, але передавши Пекіну керівництво своєю зовнішньою та оборонною політикою. Тайванська сторона не вважає ці умови прийнятними. Тайвань не виключає об'єднання, але бачить його як тривалий демократичний процес злиття двох рівноцінних політичних суб'єктів. Вихідною точкою об'єднувачого процесу в Тайбеї вважають визнання Пекіном Тайваню як рівного партнера.

Завдяки цілому ряду зовнішніх і внутрішніх обставин, головним чином, розкладу зовнішніх сил, острів є частково визнаною державою у Східній Азії. Проте протягом останніх приблизно двох десятиріч років має місце безперервне наростання тайванського сепаратизму, і це – його друга особливість, очевидним чином пов'язана з природним процесом зміни поколінь.

Незважаючи на невизначений дипломатичний статус і протидію з боку Китаю, Тайвань прагне до розширення своєї міжнародної участі. У 1999 році була опублікована «Біла книга по зовнішній політиці на XXI століття», випущена Демократичною Прогресивною Партією Китайської Республіки, яка заклала основи стратегічної сучасної зовнішньої політики Тайваню, зокрема, щодо участі в міжнародних організаціях [1].

Тайвань можна назвати аномалією в міжнародних відносинах. Це самоврядна, стабільна, процвітаюча нація, чия державність та самостійність різко заперечується в першу чергу Китаєм. Більшість міжнародних організацій покладаються на державність як основну умову членства і участі, але питання про дипломатичний статус Тайваню як і раніше залишається не вирішеним. Однак майбутнє Китайської Республіки як визнаної держави сумнівно, оскільки по інший бік протоки розташований дедалі потужніший Китай, який жадає можливого приєднання Тайваню.

Протягом тривалого часу тайванські питання завжди було і залишається бути дестабілізуючим фактором в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні. Здійснення об'єднання Китаю буде не тільки сприяти стабільності і розвитку самого Китаю, а й сприятиме подальшому зміцненню відносин дружби і співробітництва КНР з іншими країнами світу, а також підтримувати мир та розвиток в АТР.

Список літератури:

1. Белая книга: Принцип одного Китая и тайваньский вопрос. Пекин. 2000. URL: <https://www.mfa.gov.cn/ce/ceby/rus/zt/zgtw/t265037.htm>
2. Киреева А.А. Тайваньский вопрос / А.А.Киреева // Трансформация международных отношений в Северо-Восточной Азии и национальные интересы России / Под ред. А.В.Торкунова, Д.В.Стрельцова. Монография. М., Аспект Пресс, 2019. С. 79-118.
3. Михеев В. В. Восточноазиатская «многополярность»: треугольник Россия-Китай-США // Мировая экономика и международные отношения. 2009. № 1. С. 17-25.
4. Китай пригрозил Тайваню войной, если тот будет стремиться к независимости. 202. URL: <https://www.bbc.com/russian/news-55865621/>.
5. Президентом Тайваня к раздражению КНР переизбрана Цай Инвэнь. URL: [http://www.riss.ru/?commentsId=83](https://www.dw.com/ru/%D0%BF%D1%80%D0%B5%D0%B7%D0%B8%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%BE%D0%BC-%D1%82%D0%B0%D0%B9%D0%B2% . 6. Терехов В. Ф. О Тайваньской проблеме. Терехов В. Ф. Российский институт стратегических исследований (РИСИ). 31.03.2010. 2010. URL: <a href=).
7. Три совместных Коммюнике между правительствами КНР и США. 2015. URL: http://russian.china.org.cn/china/China_Key_Words/2015-10/21/content_37613543.htm.
8. Шевчук О. В. Тайваньська проблема в працях американського дослідника Джона Фербенка // Південний архів. Історичні науки. 36. наук. праць. – Херсон, 1999. – Вип. I. – С. 77-81.

УКРАЇНА – РЕСПУБЛІКА КОРЕЯ: ВІДНОСИНИ ГЛОБАЛЬНОГО ПАРТНЕРСТВА

Мікуліна Катерина Юрївна

студентка кафедри туристичного бізнесу та країнознавства,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
E-mail: lilu.marchenko@gmail.com

Науковий керівник: д. е. н., проф. Баранова В.В.

Сучасний розвиток країн характеризується посиленням позицій азійських держав в економічній, політичній, фінансово-інвестиційній та науково-технологічній сферах. Зокрема, країни Північно-Східної Азії (Китай, Японія, Південна Корея) перетворюються на рушійну силу світового розвитку. З моменту встановлення дипломатичних відносин між Україною та Республікою Корея наші держави доклали чимало зусиль для розбудови повномасштабного співробітництва у сферах, що становлять взаємний інтерес. Саме тому, метою дослідження є проаналізувати відносини України та Республіки Корея на сучасному етапі та визначити перспективні вектори подальшої взаємодії.

Україна та Республіка Корея мають тривалі дипломатичні й економічні зв'язки, початок яким був покладений 10 лютого 1992 року. Раніше, 30 грудня 1991 року Республіка Корея визнала українську незалежність. Республіка Корея протягом всього тривалого періоду дипломатичних взаємовідносин не стоїть осторонь українських питань, активно долучаючись до розбудови нашої країни. Україна ж відповідає взаємністю, приділяючи значну увагу питанням корейської діаспори. Наразі Україна та Республіка Корея мають інтерес та

співпрацюють у трьох основних напрямках: економічному, дипломатичному та культурному.

За останнє десятиріччя значно зміцнилися економічні зв'язки Республіки Корея та України. Підтвердженням цьому є зростання показників українсько-південнокорейського товарообігу. Зокрема, у 2011 року він становив 1,7 млрд. дол США, що на 32,7% більше, ніж 2010-го [1].

Республіка Корея залишається провідним інвестором в економіку нашої держави серед азійських країн. Розповсюдженою сферою для інвестицій є промисловість. Сьогодні в нашій країні працює 28 підприємств із корейським капіталом, серед яких найбільші корейські компанії – «Samsung», «LG» та «Hyundai» [1]. Також корейські інвестори зацікавлені в українських агропромисловому комплексі та ІТ-сфері. Зокрема, у центрі досліджень і розробок «Samsung» працюють понад 600 висококваліфікованих українських фахівців у сфері ІТ. Також сторони мають спільні проекти з використання сонячних батарей; в аграрному, банківському та енергетичному секторах, в сфері електронного уряду, будівництва сміттєпереробних заводів, модернізації лікарень.

Зацікавленість у корейській стороні викликає досвід України в розвитку оборонної промисловості. Нині підприємства «Укроборонпрому» співпрацюють з корейськими компаніями. Окрім цього, Україна консулює Республіку Корея в питаннях ядерного роззброєння, так як ядерна зброя найближчого сусіда Республіки Кореї – КНДР – є нагальним питанням для всієї світової спільноти.

Спільний інтерес викликає співробітництво в космічній галузі, започаткованого ще у 1992 році. Серед позитивних прикладів такої співпраці є запуск у 2006 році корейською стороною багатоцільового супутника «Koreasat-5» за допомогою української ракети-носія в рамках проекту «Морський старт» [1]. Цей напрямок є нині є одним із провідних для Республіки Корея, тому це може стати наступним значним кроком до стратегічного партнерства.

Республіка Корея є одним з провідних гравців на азійсько-тихоокеанському ринку, оскільки країна є членом багатьох міжнародних та регіональних організацій, таких як ООН, ОЕСР, АТЕС, «АСЕАН+3», а також активно співпрацює з іншими країнами з усього світу. Співпраця України з Республікою Корея може полегшити вихід нашої держави до ринку азійської економічної зони та покращити просування українського бренду в цьому регіоні. Україна може багато в чому взяти приклад зі свого азійського партнера. В першу чергу, це стосується досвіду Республіки Корея з розбудови економіки, основою якої стало наукомістке високотехнологічне виробництво, спрямоване на експорт. Як зазначав Надзвичайний і повноважний Посол Республіки Корея в Україні Лі Янг Гу в своїй промові на честь 25-ої річниці встановлення дипломатичних відносин Республіки Корея та України: «у місті освіти і техніки – Харкові – можна створити нову «силіконову долину», використовуючи досвід корейської техно-долини Пангьо» [4].

Не менш важливим є досвід Республіки Корея в вирішенні глобальних проблем, таких як екологічна та проблема пандемії COVID-19. Країні вдається стримувати розповсюдження вірусу, завдяки розвинутій системі охорони

здоров'я, а також успішно боротися з наслідками пандемії. Нині Південна Корея налагодила масовий випуск власних вакцин.

Уряди країн активно співпрацюють в питаннях проживання українців в Кореї, а корейців в Україні. В 1992 в Україні була створена Асоціація Корейців України, яка нині функціонує в усіх обласних центрах країни. В Україні проживає близько 50 тисяч корейців. В Республіці Корея українська діаспора хоч і не така чисельна – близько 2,5 тисяч – проте така ж активна.

Важливою подією в українсько-корейського культурного співробітництва стало відкриття в 2017 Корейського освітнього центру в Києві. Він дає можливість вивчати корейську мову майже 400 студентів. При цьому, в університетах України є відділення корейської мови. Зокрема, у Національному лінгвістичному університеті в Києві є кафедри китайської, японської, корейської мов. Ця подія стала новим ступенем в інтеграції корейської культури. Значущим кроком з корейської сторони стало створення у 2009 році в Університеті іноземних досліджень «Ханкук» (Республіка Корея) – першої в країні кафедри українських досліджень, де близько 80 корейських студентів вивчають українську мову, історію та культуру [1].

Також сторонами проводиться чимало тематичних фестивалів, виставок та інших заходів. Зокрема, чудовим прикладом слугує фестиваль «Перші дні корейської культури в Україні», який відбувся з 10 по 12 листопада 2019 року. Захід присвячений традиційному корейському паперу ханджі та традиційному костюму ханбок [6].

Країни також активно розвивають міжнародний туризм. Щороку Корею відвідують майже 12-13 тисяч українців, а до України приїздить 7-8 тисяч корейців. Останнє значення можна назвати незначним, порівняно з кількістю корейських туристів, які відвідують європейські країни. Однією з причин цього є недостатня проінформованість потенційних туристів, слабка реклама України як туристичної дестинації. До початку пандемії COVID-19 кількість туристів в обох країнах мала тенденції до збільшення, тож в майбутньому туризм може стати одним з провідних напрямків для співробітництва Республіки Корея та України.

Отже, Україна та Республіка Корея вже майже 30 років мають плідну співпрацю в багатьох сферах, особливо в економічній, в питаннях культури та освіти. Країни збираються й надалі розширювати партнерство, а в довгостроковій перспективі вже існують проекти з модернізації українського паливно-енергетичного комплексу та покращення екологічної ситуації.

Список літератури:

1. До 20-річчя відносин між Україною та Республікою Корея, URL: <http://www.golos.com.ua/article/62464> (дата звернення: 02.12.2021)
2. Посольство Республіки Корея в Україні, URL: <https://overseas.mofa.go.kr/ua-uk/index.do> (дата звернення: 02.12.2021)
3. Корейський освітній центр в Києві, URL: <http://www.uakoreaedu.org/ua/index> (дата звернення: 02.12.2021)
4. Вітальне слово Надзвичайного і повноважного Посла Республіки Корея в Україні Й.В. Лі Янг-Гу на честь 25-тої річниці встановлення дипломатичних відносин Республіки Корея та України 10 лютого 2017р., URL: <http://www.pollawlife.com.ua/2017/02/25-10-2017.html> (дата звернення: 02.12.2021)
5. Борьба с коронавирусом: многообещающий опыт Южной Кореи, URL: <https://www.dw.com/ru/борьба-с-коронавирусом-многообещающий-опыт-южной-корее/a-52926502> (дата звернення:

США – КАЗАХСТАН: ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ ДВОСТОРОННЬОЇ ВЗАЄМОДІЇ

Онацький Максим Юрійович

доцент кафедри туристичного бізнесу та країнознавства,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кандидат історичних наук

E-mail: m.j.onatskij@karazin.ua

Серед країн пострадянського простору особливе місце посідає Казахстан. Стратегічне значення країни обумовлене передусім значною площею території (дев'яте місце в світі), наявністю протяжного кордону з Росією та Китаєм, потужними запасами енергоносіїв та значними транзитними можливостями республіки. Вказані фактори обумовлюють значний інтерес та увагу, яку до цієї країни проявляють як регіональні, так і позарегіональні актори. Одним із них виступають Сполучені Штати Америки.

Для Вашингтону саме Казахстан виступає ключовим партнером у регіоні Центральної Азії. Історія двосторонніх відносин США та Казахстану бере свій початок після розпаду СРСР. Сполучені Штати стали однією з перших держав, яка визнала незалежність Республіки Казахстан. Протягом тридцяти років між обома країнами була напрацьована солідна нормативно-правова база, яка налічує понад 70 угод, що регламентують співпрацю двох держав у різних сферах – економічній, військово-політичній, гуманітарній тощо [1; 4].

Активізація відносин зі Сполученими Штатами мала, на думку керівництва Казахстану, сприяти формуванню у Вашингтона зацікавленості в консолідації казахстанської незалежності та дозволити РК уникнути залежності як від Росії, так і від Китаю.

Важливим фактором, який багато в чому визначав характер двосторонніх відносин у 1990-х рр., стала проблема роззброєння. В радянський період на території Казахстану було розміщено один із найбільших арсеналів ядерної зброї, а також знаходився головний полігон для її випробування. Загалом на території республіки було розташовано 104 міжконтинентальні балістичні ракети наземного базування СС-18 та 1040 ядерних боєголовок до них, а також 40 стратегічних бомбардувальників. Саме від позитивного вирішення питання щодо вивезення з Казахстану стратегічного озброєння залежала подальша розбудова відносин цієї країни з провідними державами світу, зокрема – зі Сполученими Штатами Америки. Остаточню процес денуклеаризації РК завершився в 1995 р. У процесі роззброєння Вашингтон надав Казахстану фінансову допомогу на суму понад 300 млн. дол. [4; 5].

Вивезення стратегічного озброєння з території Казахстану відкрило нову сторінку в історії американо-казахстанських стосунків. У 2000-х рр. співпраця

двох держав у військово-політичній сфері продовжилась. Зокрема, Астана заявила про підтримку Вашингтона в ході військової операції в Афганістані. У 2003 р. Казахстан був єдиною країною Центральної Азії, яка надіслала свої підрозділи для участі у військовій операції, що проводилась під керівництвом США в Іраку. В подальшому Астана активно підтримувала співпрацю в регіональному форматі «С5+1», до складу якого входять США та п'ять країн Центральної Азії [2].

Важливим напрямом взаємодії двох держав у 1990-х – 2000-х рр. стала співпраця в економічній сфері. Стратегічним завданням для керівництва Казахстану стало залучення іноземних інвестицій, які мали прискорити вихід економіки країни з кризового стану та сприяти її модернізації. Важливими інвесторами для Казахстану стали провідні американські корпорації. Значна частка їх капіталовкладень була спрямована передусім у сферу нафто- та газовидобутку. Так, у квітні 1993 р. уряд Казахстану уклав контракт із корпорацією «Chevron». Відповідно до умов угоди американська компанія отримала право протягом 40 років здійснювати розробку та освоєння найбільшого в країні нафтового родовища в районі м. Тенгіз.

Всього в пострадянський період зі Сполучених Штатів Америки в економіку Казахстану було залучено понад 50 млрд. дол. інвестицій. На сучасному етапі США є другим після Нідерландів інвестором для РК. Значні обсяги капіталовкладень американський бізнес спрямував у гірничодобувну промисловість, розвиток інфраструктурних проєктів, фінансовий сектор, авіаційну та космічну галузі, агропромисловий комплекс, транспортну сферу. Серед американських корпорацій, які стали провідними інвесторами в економіку РК слід назвати «Chevron Overseas», «W.R. Grace & Co», «GE Transportation», «Pfizer», «John Deere», «Amity Technology», «Global Beef Investments LLP». Протягом останніх років на казахстанський ринок увійшли також такі компанії як «Primus Power», «Spancrete», «Uber», «Starbucks», «McDonalds», «Netflix». На сучасному етапі в Казахстані представлено близько 500 компаній за участю американського капіталу. Серед них 443 дрібні, 23 – середні, 30 – великі [6].

Виступають Сполучені Штати також і важливим кредитором Казахстану. Так, станом на 1 січня 2020 р. США посідали третю позицію серед країн, які надали найбільше кредитів РК. Обсяг кредитної допомоги з боку Сполучених Штатів Америки склав суму 13 млрд. дол. Крім того Казахстан отримує і найбільші серед країн Центральної Азії обсяги кредитної підтримки по лінії таких міжнародних організацій як Міжнародний Валютний Фонд та Світовий банк реконструкції та розвитку, в діяльності яких ключову роль також відіграють США.

Одним із напрямів взаємодії двох держав є торговельна сфера. Маємо зазначити, що Сполучені Штати Америки не входять до числа пріоритетних торговельних партнерів Казахстану. Так, у 2020 р. обсяг двостороннього товарообігу склав суму 1,7 млрд. дол. В структурі товарів, які РК експортує до США переважає сировинна продукція – нафта та нафтопродукти, феросплави, уранова руда тощо. Серед товарів, які імпортуються зі Сполучених Штатів до

Казахстану основною є продукція авіа- та автомобілебудівної галузей промисловості, медичне обладнання, лікарські препарати тощо [3; 7].

Таким чином, відносини зі Сполученими Штатами Америки є одним із важливих пріоритетів зовнішньої політики Казахстану. Головними напрямками двосторонньої взаємодії виступають співпраця в енергетичній галузі, в сфері нерозповсюдження ядерної зброї, оборони та безпеки, в сфері залучення капіталу. В пострадянський період США перетворились на потужного інвестора та кредитора, а також на одного із торговельних партнерів Казахстану. Тенденції відносин між США та Казахстаном свідчать про те що вони базуються на взаємовигідній основі та мають значний потенціал для подальшого розвитку.

Список літератури:

1. Ашимов А. Казахстан и США продолжают развивать экономическое сотрудничество на фоне процветающих отношений // Каравансарай. 2019 05. 22. URL: https://central.asia-news.com/ru/articles/cnmi_ca/features/2019/05/22/feature-01. 2. Богатик А. Визит Назарбаева в США открыл «новую главу» в двусторонних отношениях // Каравансарай. 2018. 01. 18. URL: https://central.asia-news.com/ru/articles/cnmi_ca/features/2018/01/18/feature-01. 3. В 2020 году товарооборот между Казахстаном и США сократился на четверть. 16.07.2021. URL: <https://kapital.kz/economic/97259/v-2020-godu-tovarooborot-mezhdu-kazahstanom-i-ssha-sokratilsya-na-chetvert.html>. 4. Мосесов А. Казахстан выводит отношения с США на новый уровень. 16.01.2018. URL: <https://nk.org.ua/geopolitika/kazahstan-vyvodit-otnosheniya-s-ssha-na-novyy-uroven-00290795>. 5. Отказ от ядерного оружия. URL: <https://ehistory.kz/ru/projects/show/23271/>. 6. Сотрудничество Республики Казахстан с Соединенными Штатами Америки / Республики Казахстан. 06. 02. 2017. Изм. 15. 02. 2019. URL: <https://www.gov.kz/memleket/entities/mfa/press/article/details/531?lang>. 7. Сапуар А. Через моря и океаны: в каких казахстанских товарах нуждаются США. Инфографика. URL: <https://lsm.kz/kazahstan-ssha-tovarooborot-2021-god-infografika>

РОЛЬ ТА МІСЦЕ УКРАЇНИ В МІЖРЕГІОНАЛЬНОМУ ПРОЄКТІ «ОДИН ПОЯС – ОДИН ШЛЯХ»

Онацький Максим Юрійович

доцент кафедри туристичного бізнесу та країнознавства,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кандидат історичних наук

Email: m.j.onatskij@karazin.ua

Подолінна Дар'я Олександрівна

студентка кафедри туристичного бізнесу та країнознавства,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Email: dariypersian2@gmail.com

Сучасний Китай виступає однією із найбільш економічно розвинених держав світу та займає провідні позиції за багатьма соціально-економічними показниками. У зв'язку із цим для багатьох країн цілком зрозумілим є прагнення розвивати активне співробітництво з цією державою. Україна також прагне розбудовувати міцні партнерські відносини з КНР.

Протягом останніх 30 років між обома країнами була напрацьована солідна договірно-правова база, яка налічує більш ніж 295 документів, що створило міцне підґрунтя для розвитку двосторонньої співпраці в різних сферах. На сучасному етапі Китай є одним із основних торговельно-економічних партнерів України. В даному контексті важливим є питання щодо участі України в китайській ініціативі «Один пояс, один шлях» [4, с. 234].

Про наміри Пекіну відновити Великий Шовковий шлях офіційно заявив Голова КНР Сі Цзіньпін восени 2013 р. під час свого візиту до країн Центральної Азії. Таким чином, з'явилася ідея створення нового глобального інтеграційного проєкту під назвою «Один пояс – один шлях».

Дана ініціатива є однією з найбільш амбітних та масштабних і на сучасному етапі об'єднує понад 60 країн світу [2, с. 4]. Головна мета проєкту полягає в створенні трьох транспортно-економічних коридорів, які будуть проходити через Центральну та Північну Азію, а також через деякі країни Південної Азії, Африки та Європу. «Один пояс – один шлях» – це ідея, завдяки якій КНР може перетворитись на провідну та найбільш потужну державу світу. Головним чином проєкт спрямовано на подолання митних бар'єрів, розвиток транспортної інфраструктури, розширення зовнішньоекономічної взаємодії, стимулювання інвестиційного співробітництва, подолання «прірви» соціальної нерівності [1, с. 23].

В якості однієї з країн, через яку потенційно можуть проходити транзитні транспортні коридори в рамках проєкту «Один пояс – один шлях», китайська сторона розглядає Україну. Вигідне гео економічне розташування нашої країни, значний ресурсний потенціал, активні торговельно-економічні зв'язки з країнами Центрально-Східної Європи та КНР [3, с. 274], розвинена транспортна інфраструктура, загальна протяжність якої складає 86 тис. км, широкі споживчі можливості внутрішнього українського ринку, розгалужена залізнична мережа (за довжиною залізничних шляхів Україна посідає 12 місце в світі) разом із системою автомобільних доріг – все це створює необхідні передумови для збільшення транзитних перевезень вантажів і подальшої інтеграції України до транспортної системи «Європа – Азія».

У зв'язку з цим китайська ініціатива відкриває для України чималі економічні можливості, передусім у контексті прокладання нових транспортних коридорів для постачання товарів із країн Східної Азії до Західної Європи, про що було заявлено під час відкриття представництва Китайської торговельної асоціації в Києві 7 вересня 2018 р. керівником асоціації Вейдзян Чжоу [4, с. 254].

Крім економічного ефекту, участь України в розбудові Шовкових шляхів має також і геополітичне значення. У випадку активної участі України в цьому проєкті, наша держава має шанс перетворитись на впливову регіональну країну і отримати авторитетного партнера в особі Китаю, що матиме важливе значення для безпеки країни.

У той же час існують і певні труднощі, які гальмують участь України в ініціативі китайської сторони. Серед факторів, які заважають Україні приєднатись до проєкту «Один пояс, один шлях» експерти називають відсутність якісного залізничного та автомобільного сполучення (на відміну від

інших країн Європейського Союзу), непрозорість митних процедур оформлення вантажу, відсутність розвинутої інфраструктури в прикордонних з ЄС областях України. Все це негативно впливає на потенційну можливість України брати участь у такому масштабному проєкті, як «Один пояс – один шлях» [5].

Таким чином, Україна, як держава, що розташована на перехресті основних торговельних шляхів та займає вигідне геополітичне положення, має всі шанси стати одним із головних партнерів Китайської Народної Республіки в рамках ініціативи «Один пояс – один шлях». Участь України в цьому проєкті сприятиме поглибленню двосторонніх відносин, дозволить залучити в українську економіку інвестиції з КНР та створити додаткові робочі місця.

В практичній площині Україні, в першу чергу, слід сконцентрувати увагу на спрощенні митних процедур та боротьбі з корупцією. Серед першочергових заходів, які сприятимуть більш широкому залученню України до участі в китайській ініціативі, є розвиток інфраструктури в прикордонних західних регіонах та модернізація дорожньо-транспортної системи. Важливим завданням, яке стоїть перед українським урядом, також є розробка скоординованого плану дій, який має забезпечити активну участь нашої держави в ініціативі «Один пояс – один шлях» та сприяти досягненню максимально можливої економічної ефективності від участі в даному проєкті.

Список літератури:

1. Широкова І.С., Лободзинська Т.П. Зміна економічної системи світу в рамках проєкту «Один пояс – один шлях» / І.С. Широкова, Т.П. Лободзинська // «Бізнес-навігатор». Науково-виробничий журнал. 2017. Вип. 3 (42). С. 22 – 26. URL: http://business-navigator.ks.ua/journals/2017/42_2017/04.pdf.
2. Поворозник В. Проєкт «Один пояс – один шлях»: можливості для України / В. Поворозник, В. Перебийніс // Міжнародний центр перспективних досліджень (МЦПД). 2015. С. 5 – 27. URL: http://www.icps.com.ua/assets/uploads/images/files/china_project_s.pdf
3. Морозюк А. В. Науковий керівник Корнійчук Л. В., Інтереси Китаю в Центральній Азії на сучасному етапі. // Наукові записки студентів та аспірантів. Серія «Міжнародні відносини». Вип. 5. 2020. С. 267 – 277. URL: <https://eprints.oa.edu.ua/8288/1/31.pdf>
4. Україна — Китай — 25 років співробітництва: результати та перспективи. «Один пояс, один шлях»: монографія / керівник авторського колективу і науковий редактор О. М. Олійник, ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України». Київ: ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України», 2018. 392 с. URL: <https://ivinas.gov.ua/publikatsiji/novi-vydannia-institutu/ukraina-kytai-258786887.html>
5. Украина и Китай: торгово-экономические отношения как взаимодополнение экономик (АПК-ИНФОРМ: ИТОГИ №05 (71)) / Алина Тимофеева, 2020. URL: <https://www.apk-inform.com/ru/exclusive/opinion/1510918>.

ВПЛИВ ІНІЦІАТИВИ КИТАЮ «ОДИН ПОЯС – ОДИН ШЛЯХ» НА КРАЇНИ ЦЕНТРАЛЬНОЇ АЗІЇ

Рябовол Єлизавета Олексіївна

студентка кафедри туристичного бізнесу та краєзнавства,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
E-mail: ryabovolelizaveta@gmail.com

Науковий керівник: к. політ. н., доц. Панасенко Г. С.

Сьогодні інтереси Китаю поширюються по всій земній кулі. Наміри Китаю зайняти геополітично значуще місце на міжнародній арені відображаються у його зовнішньополітичній стратегії. Піднебесна активно конкурує з Росією та США на близькосхідному напрямку, Африканському континенті та починає нарощувати свій військовий потенціал в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні, активно розширюючи тут (а також на інших континентах) мережу своїх портів та військових об'єктів. Але найбільш вдало закріпити свої конкурентні переваги Китаю вдається саме в Азії. Саме в цьому регіоні ідея регіональної інтеграції отримала новий імпульс завдяки Ініціативі «Один пояс та один шлях» [4, с. 45].

Сьогодні концепція «Один пояс – один шлях» у якості своїх складових включає в себе сухопутну частину – «Економічний пояс Шовкового шляху» та морську – «Морський Шовковий шлях XXI ст.», охоплює території, через які проходив історичний Шовковий шлях (Центральної та Західної Азії, Близького Сходу та Європи) та передбачає створення трьох міжнародно-економічних коридорів [7, с. 151 – 153].

Морський шовковий шлях сьогодні доповнює Економічний пояс та виступає засобом інтеграції до країн Азії, Океанії та Північної Африки шляхом розвитку інфраструктурних проєктів у морській галузі [1, с. 204].

У глобальному вимірі ініціатива «Один пояс – один шлях» має на меті міжнародного співробітництва цілого ряду держав, що включає в себе численні проєкти з розвитку інфраструктури, промисловості, торгівлі й сфери послуг, що дозволить Піднебесній забезпечити стабільне середовище для розвитку не тільки західних районів Китаю, але й всього центру Євразії, у повній мірі розкривши його потенціал [3, с. 223].

На сьогоднішній день більш ніж 100 країн та міжнародних організацій не тільки позитивно відгукнулись на цю ініціативу, а й готові підтримати проєкт. І країни Центральної Азії не виключення [8, с. 204].

Сьогодні держави пострадянської Центральної Азії становлять для КНР особливу значущість у контексті реалізації ініціативи «Один пояс та один шлях». Все це тому, що Казахстан, Киргизстан, Таджикистан, Узбекистан і Туркменістан не тільки займають важливе стратегічне місце на планеті, а й володіють багатими природними ресурсами [6, с. 128].

У вересні 2013 року голова КНР Сі Цзіньпін під час свого виступу в Астані, з метою набуття в перспективі панівних позицій в Центральній Азії,

оголосив про створення в даному регіоні «Економічного поясу Шовкового шляху».

Пріоритетними напрями партнерства для Китаю було визначено паливно-енергетичний сектор, торгівля, інвестування транспортно-логістичної інфраструктури, а також створення в регіонах Центральної Азії, які є прикордонними з КНР, зони вільної торгівлі. [5, с. 269].

Саме через те, що країни регіону вкрай гостро потребують великомасштабних інвестицій для побудови орієнтованої на ринок економіки, а також для того, щоб приєднатися до міжнародних торговельних мереж, ініціатива КНР є для них не просто засобом отримання інвестицій, але й шляхом інтегрування до світової торгівлі.

Враховуючи відсутність інших країн, здатних запропонувати інвестиції в обсягах, у яких їх пропонує Китай, можна зрозуміти, чому Центрально-Азіатські уряди не звертають особливої уваги на супутні ризики, такі як загроза опинитися в борговому капкані або поступитися частиною свого суверенітету.

Наскільки відносини з Китаєм стали важливими для країн регіону демонструє й частота зустрічей лідерів країн регіону з китайським керівництвом. Якщо розглядати кожну країну окремо, то, безумовно, найбільш тісно з Піднебесною співпрацюють Казахстан, Киргизстан та Таджикистан.

Казахстан з самого початку виділявся Пекіном як ключова ланка в стратегії Шовкового шляху. Сьогодні співпраця в ініціативи "Один пояс і один шлях" відбувається у рамках програми «Казахстан – 2050», яка пов'язана, у тому числі, і реалізації з Казахстаном спільних індустріальних проєктів, оскільки КНР планує винести на територію сусідньої держави надлишкові виробничі потужності. Співробітництво охоплює величезну кількість проєктів у секторі економіки, також передбачені та будуються промислові об'єкти й модернізуються гідротехнічні споруди.

В 2018 році Казахстан посів друге місце із п'яти провідних партнерів КНР за цим проєктом поряд із Росією, Пакистаном, Таїландом та В'єтнамом, а загальний обсяг китайських інвестицій та контрактів у Казахстані в рамках ініціативи (з 2013 по 2020 рік) становив 18,69 млрд дол. США [9, с. 12].

У відносинах Китаю та Республіки Узбекистан в останні півроку спостерігається суттєве посилення співпраці. Присутність Китаю виражена в цій країні насамперед в наданні різноманітних кредитів для реалізації спільних проєктів. Одним із них є газопровід – Центральна Азія – Китай. Перелік перспективних проєктів узбецько-китайського співробітництва також включає будівництво електростанцій та вітрових електрогенераторів у Навої, Самарканді та Бухарі (720 млн дол. США), видобуток вуглеводнів (600 млн дол. США), подальший розвиток транспортного коридору Узбекистан – Киргизстан – Китай, будівництво залізниць, та Камчикського автомобільного тунелю [9, с.18].

Туркменістан, прагнучи зменшити свою залежність від Росії, зосередив свою увагу на співробітництві з КНР у газовому секторі. Велика частка кредитів та інвестицій, що надходять з Піднебесної, направлені саме в цей сектор.

Для Таджикистана Піднебесна – найбільший кредитор. Особливо це набуло великого значення після відкриття восени 2004 року автомобільного сполучення між КНР та Республікою Таджикистан, а також в результаті стрімкого зростання обсягів наданих китайських кредитів в рамках ініціативи «Один пояс – один шлях». Китай став активно використовувати тактику кредитування таджицької економіки. Загальний обсяг китайських інвестицій у Таджикистані дорівнює 2,03 млрд дол. США (станом на квітень 2019 року), тоді як частка КНР у зовнішній заборгованості країни перевищує 50%. На сьогодні у Таджикистані зареєстровано понад 300 компаній з китайською капіталом. Більшість цих інвестицій спрямовані в енергетику, текстильну промисловість, рудники та кар'єри, сільське господарство та нафтопереробку [4, с. 312].

Киргизстан розглядається як ринок збуту китайських товарів. Проект побудови нового «Економічного Шовкового шляху» не тільки дозволив міцно закріпитися на території даної країни, а й поставляти дешеві товари широкого вжитку в інші країни Центральної Азії. На китайські компанії припадає близько третини всіх іноземних інвестицій у країну. У 2019 році в Киргизстані діяло близько 400 китайських компаній та 170 китайсько-киргизьких сумісних підприємств. Китайські інвестиції та контракти в Киргизстані з 2013 року оцінюються в 4,34 млрд дол. США, з яких 2,5 млрд були спрямовані в сектор енергетики, 1,69 млрд – у транспортний сектор та 150 млн у металургію [9, с. 13].

Варто додати, що Киргизстан і Таджикистан найбільше серед країн регіону залежать від Китаю та виділених їм кредитних ресурсів [2, с. 132].

Отже, вплив ініціативи Китаю «Один пояс – один шлях» в країнах Центральної Азії достатньо великий. Наразі Піднебесна активно розвиває формат торгово-економічної і в цілому економічної взаємодії, але назвати її взаємовигідною та рівномірною не можна.

Сьогодні країни регіону вкрай гостро потребують великомасштабних інвестицій для розбудови економіки, а також для того, щоб приєднатися до міжнародних торговельних мереж. Враховуючи відсутність інших країн, здатних запропонувати інвестиції в обсягах, у яких їх пропонує КНР, ініціатива «Один пояс – один шлях» розглядається країнами регіону як не просто засіб отримати інвестиції, а можливість вийти на світовий ринок.

Однак наразі уряди країн Центральної Азії не звертають особливої уваги на супутні ризики, що невпинно зростають через посилення економічної присутності Китаю в даному регіоні: загроза опинитися в борговому капкані, поступитися частиною свого суверенітету та перетворитися на аграрно-сировинний придаток Піднебесної.

Список літератури:

1. Гловацька С. М. Значення стратегічної ініціативи «Один пояс, один шлях» для України / С. М. Гловацька // *Розвиток транспорту*. 2018. Вип. 2. С. 202 – 211; 2. Ізімов Р. Ю., Мураталієва З.Т. Центральноазіатський трек ініціативи «Пояс та шлях»: можливості та ризики // *Вісник міжнародних організацій*. Т. 13. №3. 2018. С. 128 – 142; 3. Каспрук О. С. *Історико-правова ретроспектива взаємодії країн уздовж Великого шовкового шляху*// *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2016. № 6. С. 222 – 224; 4. Малишева Д. *Пострадянські держави Центральної Азії у політиці Китаю* // *Збірка матеріалів міжнародної наукової конференції: ініціатива «Один пояс – один шлях» і перспективи*

соціально-економічного і суспільно-політичного розвитку країн Центральної Азії. 2019. С. 44 – 55; 5. Микитчук Н. М. *Інтереси та політика КНР в Центральній Азії* // Вісник Дніпропетровського університету. 2012. № 9. С. 309 – 314; 6. Морозюк, А. В. *Інтереси Китаю в Центральній Азії на сучасному етапі* // Наукові записки студентів та аспірантів. Серія «Міжнародні відносини». 2020. Вип. 5. С. 267 – 277; 7. *Особливості суспільно політичної модернізації країн пострадянського простору: монографія / за редакцією кандидата історичних наук, доцента А. Г. Бульвінського. Київ: ДУ «Інститут всевітньої історії НАН України». 2017. 288 с;* 8. Радзієвська С. *Глобальні доміанти розвитку Китаю / С. Радзієвська, І. Ус, Д. Покришка* // Міжнародна економічна політика. 2017. № 1. С. 137 – 168; 9. Таліга Х. *Ініціатива «Один пояс – один шлях» у Центральній Азії / Кабінетне дослідження // спільно з МКП та Фонд ім. Ф. Еберта (FES) за фінансової підтримки FES. 2021. 25 с.;* 10. Українець Л. А. *Ініціатива «Пояс і шлях» як основа нарощування економічної експансії Китаю / Л. А. Українець* // Науковий вісник Ужгородського національного університету, серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство / голов. ред. М.М. Палінчак. Ужгород. 2019. Вип. 24, Ч.3. С.109 – 113.

* * *

ОСОБЛИВОСТІ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА МІЖ КИТАЄМ ТА КРАЇНАМИ ЦЕНТРАЛЬНОЇ АЗІЇ

Ритова Валерія Юрївна

студентка кафедри туристичного бізнесу та країнознавства,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна,
E-mail: valeriyary41@gmail.com

Науковий керівник: к. е. н., доц. Шамара І.М.

Китайська Народна Республіка є однією з провідних держав, що відіграє значну роль на міжнародній арені. Геополітичний характер процесів в Центральній Азії, де перетинаються інтереси ключових світових гравців, впливає на різноаспектні політико-економічні відносини Китаю з Казахстаном, Киргизстаном, Таджикистаном, Туркменістаном та Узбекистаном.

Зміцнення політичних та економічних позицій Китайської Народної Республіки в центрально-азійському регіоні на фоні загального зростання Китаю в світі викликає науковий інтерес та зумовлює важливість і актуальність дослідження його політико-економічних пріоритетів в Центральній Азії під кутом зору вивчення та аналізу тенденцій і перспектив побудови та розвитку різноформатних зв'язків між Китаєм та Казахстаном, Киргизстаном, Таджикистаном, Туркменістаном, Узбекистаном [1].

Велике значення для регіональної інтеграції республік відіграла Шанхайська організація співробітництва. Країнами Центральної Азії, що входять до ШОС, було пройдено складний шлях розвитку після того, як відбувся розпад СРСР. У 2000-х роках всі країни-учасниці ШОС визначили напрями та перспективи зростання своїх економік. Казахстан – експортував сировинні ресурси на світові ринки, розвивав нафтову та газову галузі, хімічну та нафтохімічну промисловість, металургію, галузь будматеріалів, харчову

промисловість, високотехнологічну індустрію, яка була орієнтована на експорт. Економіка Узбекистану базувалася на видобутку природного газу, виробництві добрив, автобудівництві, переробці бавовни [2, с. 73].

Народне господарство країн Центральної Азії поступово зростало та розвивалося. Країни Центральної Азії прагнули становлення ринкових відносин, які відповідали б загальносвітовим тенденціям у світі. У цих країнах сформувалися інститути ринкової економіки, було створено та активно зміцнювалася промислова система, головні орієнтири якої припадали на світові ринки, відбувалося зміцнення приватної власності. Економічне співробітництво Китаю з країнами-учасницями ШОС дало позитивний економічний ефект.

Починаючи з 2013 р., Китай просуває концепцію «Один пояс – один шлях» (ОПОШ), яка зараз називається «Ініціатива поясу та доріг», і є грандіозною стратегією створення механізму збору мита з центром у Пекіні. Центральна Азія є своєрідним трампліном для центральної сухопутної ділянки ОПОШ, тоді як Китай активно розвиває і морську частину проекту («Шовковий шлях» та «Морський Шовковий шлях»). Центральна Азія сухопутними маршрутами з'єднає Китай із його ринками у Європі. Країнам цього регіону принесуть велику користь проекти інфраструктурного розвитку, будівництво шосейних доріг, залізниць, трубопроводів або електромереж [3].

Ці проекти будуть прийняті в країнах, які не мають ресурсів не тільки на модернізацію, а й на підтримку застарілої інфраструктури. За короткий період часу Центральна Азія, що не має виходу до морських шляхів, перетворилася на найбільший на планеті сухопутний порт і затребуваний транзитний простір.

У 2015 році було підписано протокол між Міністерством економічного розвитку і торгівлі України та міністерством комерції КНР про зміцнення співпраці зі спільної реалізації ідеї побудови економічного поясу Великого шовкового шляху. У грудні 2017-го укладено план дій Україна – КНР із реалізації ініціативи спільного будівництва «Економічного поясу шовкового шляху» та «Морського шовкового шляху XXI століття».

Китайська ініціатива «Один пояс, один шлях» є найбільшим інфраструктурним проектом сучасності, він охоплює, без перебільшення, весь світ, включаючи навіть Арктику і Південну Америку. Те, що Україна офіційно увійшла до переліку країн, через території яких проходить сухопутна частина оновленого Шовкового шляху, надає можливість отримання інвестицій на пільгових умовах для реалізації великих проектів на своїй території.

Один із ключових проектів – автомобільний маршрут «Європа – Західний Китай» дає широкі можливості для євразійської інтеграції [4, с. 5].

Казахстан підтримав ініціативу Китаю щодо створення економічного поясу Шовкового шляху. Пекін з ентузіазмом прийняв пропозицію про узгодження програми «Нурли жол» та «Економічного поясу Шовкового шляху», а також виявив готовність у переході на новий етап взаємовідносин та інвестування. Пріоритетний напрямок китайсько-казахстанського партнерства – транспортно-логістичне партнерство. Воно сприяє як розвитку транспортної інфраструктури Казахстану, так і збільшення його доходів від транзиту [5, с. 63].

На даний момент Центральна Азія має велику привабливість для китайських інвесторів. Значні обсяги китайських інвестицій сконцентровані у

сферах нафти, природного газу, кольорових металів, інфраструктурного будівництва, сільського господарства та легкої промисловості [6, с. 8].

Одним із прикладів може бути транс-регіональний газопровід «Центральна Азія – Китай», до якого залучені всі країни регіону.

Інший приклад – інвестиції у розвиток промисловості будівельних матеріалів Таджикистану. Завдяки сучасним китайським технологіям багатий на мінеральні ресурси Таджикистан за короткий проміжок часу з традиційного імпортера цементу став одним із найбільших експортерів цього будівельного матеріалу в регіоні [7, с. 18].

Отже, дані країни Центральна Азія показують, що Китай є найбільшим їхнім торговим партнером. У майбутньому торгово-економічне співробітництво Китаю з країнами Центральна Азія у певний час зберігатиме сприятливу тенденцію розвитку. Причинами цього є: у країнах Центральна Азія стрімко розвивається економіка та стійко зростає попит на торгівлю та інвестиції. Китай поступово збільшує інвестиції в цей регіон та розширює сфери капіталовкладень. В енергетичній сфері також є великий потенціал для подальшого нарощування співпраці.

Крім того, Киргизстан і Таджикистан вже є членами Світової організації торгівлі СОТ, решта країн прагнуть приєднатися до цієї організації. Вступ до СОТ допоможе нормалізувати торговельну діяльність цих країн із Китаєм та створити більш сприятливі умови для торгівлі.

Список літератури:

1. Влияние Китая в центральной Азии. URL: <https://perconcordiam.com/ru/> (дата звернення: 21.11.2021).
2. Каукенов, А. Политика Китая в Шанхайской организации сотрудничества / А. Каукенов, // Центральная Азия и Кавказ. 2007. № 3 (51). С. 73.
3. Китайский Шёлковый путь пройдёт по железным дорогам Центральной Азии. URL: <https://riss.ru/analytics/27356> (дата звернення: 21.11.2021).
4. Куандыков, А.А. Тренды внешней политики торговли Казахстана с Китаем / А.А. Куандыков / Алматы: Международная бизнес-школа КазЭУ, 2013. 5 с.
5. Қушқумбаев С. К. Опыт ШОС во взаимодействии Китая со странами Центральной Азии // Мат-лы между. конф. "Центральная Азия – Китай: состояние и перспективы сотрудничества" (Алматы, КИСИ при Президенте РК, 4–5 июня 2008 г.). С. 63.
6. Ларин, А.Г. Китайская стратегия «продвижения на Запад» и «новый Шелковый путь» / А.Г. Ларин, В.А. Матвеев // Проблемы Дальнего Востока. 2014. № 5. С.8.
7. Новосельский, Г.Я. Современные трактовки интеграционного процесса в Центральной Азии: анализ и прогноз / Г.Я. Новосельский, И.М. Темкина // Вестник УГУЭС. Наука, образование, экономика. Серия: Экономика. 2013. № 1 (3). С. 18.

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН МІЖ РЕСПУБЛІКОЮ КОРЕЯ ТА УЗБЕКИСТАНОМ

Цикунцова Аліна Олексіївна

студентка кафедри туристичного бізнесу та країнознавства,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна,
E-mail: alinatsikuntsova@gmail.com

Шейко Валерія Іванівна

студентка кафедри туристичного бізнесу та країнознавства,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна,
E-mail: lerasheiko13@gmail.com

Науковий керівник: к. і. н., доц. М. Ю. Онацький

Взаємовідносини між Республікою Корея та Узбекистаном беруть свій початок у 1991 р. Республіка Корея стала першою країною Азійсько-Тихоокеанського регіону, яка 30 грудня 1991 р. визнала незалежність Узбекистану. Дипломатичні відносини між двома країнами були встановлені 29 січня 1992 р. У тому ж році було підписано Торговельну угоду між двома країнами, а ще через два роки розпочав свою роботу Міжурядовий комітет із торговельно-економічного співробітництва.

За 30 років обидві країни досягли значних успіхів у співпраці. Лідери двох держав здійснюють регулярні двосторонні візити на вищому рівні з періодичністю в середньому раз на два роки. Співпраця між Узбекистаном та РК розвивається в політичній, економічній та освітніх сферах. Важливим напрямом взаємодії двох держав виступає економічна сфера [2].

В 2006 р. між Республікою Узбекистан та Республікою Корея була підписана Спільна декларація про стратегічне партнерство. В травні 2009 р. у Ташкенті відбувся саміт, за підсумками якого було прийнято спільну декларацію, що визначала нові сфери співробітництва між двома державами, а також підписано 16 міжурядових угод та протоколів. Президенти Лі Мен Бак та І. Карімов підтвердили намір продовжувати курс на зміцнення двостороннього стратегічного партнерства та схвалили проекти співробітництва в галузі видобутку природних ресурсів В 2014 р. країни підписали Спільну декларацію щодо подальшого розвитку та поглиблення стратегічного партнерства. Укладені угоди сприяли виведенню двосторонніх відносин на якісно новий рівень [1; 5, с. 172].

Важливим наслідком взаємодії лідерів РК та Узбекистану стала активізація двостороннього економічного співробітництва. Однією з основних сфер співпраці двох країн є галузь автомобільного виробництва та авіаційної логістики. У 1994 р. своє представництво в Узбекистані відкрила південнокорейська корпорація «Daewoo Motors». Пізніше була створена спільна корейсько-узбецька компанія «GM-Daewoo» (з 2018 р. – «GM-Uzbekistan»).

Дане підприємство виробляє близько 20 00 автомобілів на рік. Масштабною мала стати також і співпраця в галузі авіаційної логістики. Втім реалізація даного проекту була відкладена через те, що сторони не змогли створити глобальну авіаційну мережу [2]. Згодом спільні підприємства в Узбекистані створили також такі потужні корпорації, як «Samsung» та «LG», Зокрема, компанія «Samsung» спільно з компанією «Artel» налагодила випуск побутової техніки [1].

Важливого значення набуває співробітництво двох держав в енергетичній сфері. Так, у 2016 р. в результаті співпраці компаній «Узбек-нафтогаз» та «KOGAS» було реалізовано проект будівництва Устюртського газохімічного комплексу на базі родовища Сургіль, а також здійснюється спільне проведення геологорозвідувальних робіт на родовищу Узун-Куї [4, с. 76].

Слід зазначити, що співробітництво між РК та Узбекистаном в нафтогазовій сфері не обмежується лише участю підприємств двох держав видобтком та первинною переробкою сировинних ресурсів. Корейська сторона приймає активну участь у тих проектах, що мають стратегічне значення для РК. У зв'язку із цим південнокорейські компанії демонструють зацікавленість в участі в програмі поетапного переведення автомобільного транспорту на газомоторне паливо, яка була ухвалена урядом Узбекистану на початку 2007 р. [4, с. 75].

Ще однією сферою розвитку двосторонньої взаємодії виступає обробна промисловість. Зокрема, однією з основних галузей економіки Узбекистану є переробка шерсті. Створення спільних виробництв із Південною Кореєю дозволить здійснити модернізацію технологічної бази виробництва та сприятиме підвищенню конкурентоспроможності текстильної продукції, що виробляється на підприємствах Узбекистану [4, с. 73].

Значний потенціал має також співпраця між Південною Кореєю та Узбекистаном у банківській сфері. В середині 1990-х рр. в Узбекистані був створений спільний узбецько-корейський банк «Уз ДЕУ Банк». Інший важливий напрямок співробітництва у фінансовому секторі – співпраця між фондовими біржами Кореї та Узбекистану. Між державним комітетом майна Узбекистану та Корейською фондовою біржею було підписано угоду про модернізацію фондового ринку Узбекистану. Угода передбачає постачання нового технічного обладнання та програмного забезпечення, що дозволить значно прискорити процес купівлі-продажу цінних паперів [4, с. 74].

У січні 2021 р. між Ташкентом і Сеулом розпочались переговори щодо створення зони вільної торгівлі. В листопаді 2021 р. під час засідання віцепрем'єр-міністрів двох держав сторони домовились про поглиблення співпраці в галузі виробництва високотехнологічних матеріалів, а також погодилися розширити співробітництво в сфері інформаційно-комунікаційних технологій та охорони здоров'я. Крім того, здійснюється підготовка 55 нових проектів на загальну суму понад 3,4 млрд. дол. Зокрема, передбачається реалізація спільних ініціатив у таких галузях економіки як: енергетика, нафто- та газовидобуток, хімічна, нафтохімічна, фармацевтична, переробна, сільське господарство, транспорт, туризм та ін. [3].

Таким чином, розвиток торговельно-економічних відносин між Республікою Корея та Узбекистаном свідчить про їх стабільний і динамічний характер. Сторони демонструють зацікавленість у подальшому розширенні взаємодії в енергетичній, нафтогазовій, хімічній, транспортній та логістичній сферах, реалізації перспективних проєктів у галузі машинобудування, електротехніки, текстильної та харчової промисловості. В той же час, слід зазначити, що потенціал, який може принести двостороннє співробітництво, наразі не використовується в повному обсязі.

Список літератури:

1. *Узбекистан-Южная Корея: новый этап отношений стратегического партнерства.* 2017. 29 ноября. URL: <http://ddsmfa.uz/ru/uzbekistan-yuzhnaya-koreya-novyy-etap-otnosheniya-strategicheskogo-partnerstva/>;
2. Чон Дэ Ван. Южная Корея-Узбекистан, 30 лет сотрудничества и предложения дальнейших направлений. 2021. 30 августа. URL: <https://www.kf.or.kr/korcenRus/na/ntt/selectNttInfo.do?nttSn=106718&bbsId=13362>.
3. *Узбекистан и Южная Корея в ближайшее время планируют подписать Соглашение о свободной торговле.* 2021. 26 жовтня. URL: <https://podrobno.uz/cat/economic/uzbekistan-i-yuzhnaya-koreya-v-blizhayshee-vremya-planiruyut-podpisat-soglashenie-o-svobodnoy-torgov/>;
4. Чон Дэ Ван. Экономическое сотрудничество между Кореей и Узбекистаном: тенденции и перспективы. Экономика и финансы №3. 2011. С. 70-77;
5. Хо Мен Вхун, Русецкая К. Продвижение стратегии экономического сотрудничества Республики Корея со странами Центральной Азии. Россия и АТР, № 3. 2010. С. 169-176.

БАГАТОСТОРОННЯ ДИПЛОМАТІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ РЕГІОНАЛЬНОГО ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ ТА КИТАЮ

Ященко Катерина Олександрівна

студентка кафедри туристичного бізнесу та країнознавства,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
E-mail: kate.yaschenko421@gmail.com

Науковий керівник: к. е. н., доц. Алексеева Т.І.

Характерною ознакою міжнародних відносин на початку ХХІ ст. виступає багатостороння дипломатія, в рамках якої регіональне торговельно-економічне співробітництво приймає нові характерні риси. Відносини між Україною та Китайською народною республікою (КНР) сприяють подальшому розвитку та плідному співробітництву у дипломатичній, торговельній, політичній та економічній сферах.

КНР і Україна встановили дипломатичні відносини 4 січня 1992 року. Починаючи з цього періоду, перед Україною відкрилися широкі можливості для активізації зовнішньополітичної діяльності, яка в теперішній час знаходиться в центрі уваги української та китайської сторін [1].

Двосторонні відносини між Україною і Китаєм носять характер

стратегічного партнерства, довгострокових дружніх відносин і співробітництва між двома країнами. Китай послідовно підтримує суверенітет і територіальну цілісність України. Наша країна незмінно залишається прихильною політиці «одного Китаю». Беручи до уваги зміни і реформи, що відбуваються в Україні в останні роки, у даний час обидві сторони працюють над тим, щоб почати новий етап у розвитку двосторонніх відносин, піднявши їх на новий рівень [2].

У 2020 р. Китай став першим за величиною торговим партнером України по товарообігу серед країн Азіатсько-Тихоокеанського регіону. Двосторонній товарообіг склав 15,7 млрд. дол. США, з яких 7,2 млрд. дол. США було спрямовано на український експорт. Відносини між країнами продовжують розвиватися: у першому кварталі 2021 року загальний товарообіг виріс на 12% в порівнянні з 2020 роком і склав 28,83 млрд. дол. США. Удалося розширити спектр українських товарів, які дозволено експортувати в Китай, укласти ряд угод щодо реалізації масштабних інфраструктурних проектів [3].

Для розуміння стану торговельно-економічних відносин між Україною та Китаєм проведено аналіз зовнішньої торгівлі товарів та послуг між країнами (табл. 1).

Досліджуючи динаміку зовнішньої торгівлі за 2017-2020 рр., можна відзначити, що експортний потенціал України мав тенденцію до зниження у період з 2018-2019 рр., але починаючи з 2020 року ситуація змінилася на найкращу і показник експорту країни досяг значення 7,2 млрд. дол. США.

Таблиця 1

Динаміка зовнішньої торгівлі товарами та послугами України та КНР за період 2017-2020 рр., млрд. дол. США

Роки	Експорт	Імпорт	Сальдо торговельного балансу	Товарообіг
2017	5,65	2,04	3,61	7,69
2018	2,2	7,6	-5,4	9,8
2019	3,8	9,4	-5,6	13,2
2020	7,2	8,5	- 1,3	15,7

Джерело: складено авторами за даними [4]

Імпорт китайських товарів, починаючи з 2018 року починає зростати, і досягає у 2020 році рекордної відмітки у 8,5 млрд. дол. США. Аналіз показав, що структура зовнішньої торгівлі товарами та послугами між Україною та КНР за досліджуваний період зазнала серйозних якісних змін, а саме – вагомо збільшився товарообіг між країнами. Однак при цьому Україна мала негативне сальдо торговельного балансу.

Задля подальшого плідного співробітництва між двома країнами було проведено ряд зустрічей на найвищому рівні протягом 2011-2019 рр. Застосування інструментів багатосторонньої дипломатії сприяло піднесенню на

новий рівень відносин в рамках дипломатичних зустрічей глав держав України та Китаю. В ході переговорів упродовж 2017 р. Китай виступив з низкою ініціатив щодо конкретних кроків із поглиблення багатосторонньої дипломатії. Зокрема, Пекін готовий розглянути можливість створення зони вільної торгівлі з Україною в разі надходження відповідної пропозиції.

Створення зони вільної торгівлі з Китаєм буде вигідним кроком для України і надасть можливість експортувати величезні обсяги української продукції. Крім того, китайська сторона виступила з пропозицією запровадження двостороннього безвізового режиму з Україною [5, с. 5].

Висновки. Рушійною силою українсько-китайських економічних відносин є багатостороння дипломатія. Розвиток партнерських відносин між державами прямо пропорційно залежить від політичного діалогу між керівництвом держав на найвищому рівні (обмін офіційними візитами).

Для України доцільно застосувати заходи щодо активації двостороннього політичного діалогу. Саме багатостороння дипломатія може стати інструментом, який допоможе зберігати та покращувати двосторонні торговельно-економічні відносини між Україною та Китаєм.

Список літератури:

1. Про встановлення дипломатичних відносин між Китайською Народною Республікою і Україною. Верховна Рада України: Спільне Комюніке від 04.01.1992 р. № 156_006. Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156_006/conv#o1 (дата звернення 23.11.2021).
2. Про ратифікацію Договору про дружбу і співробітництво між Україною і Китайською Народною Республікою: Закон України від 15.05.2014 № 1271-VII. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1271-18#Text> (дата звернення 21.11.2021).
3. Міністерство економіки України. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=76438c62-5e54-4931-ad98-7fe59d004a2a&title=ZovnishniaTorgivliaUkrainiTovaramiTaPoslugamiU2020-Rotsi> (дата звернення 27.11.2021).
4. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення 29.11.2021).
5. Герасимчук С., Пойта Ю. Китай після 2014: нова сторінка у відносинах. Київ: Фонд імені Фрідріха Еберта. Київ, 2017. 16 с.

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ПОСТРАДЯНСЬКИХ ДЕРЖАВ У XXI СТ.

ПРОБЛЕМА АГІТАЦІЙНОЇ КАМПАНІЇ З ВАКЦИНАЦІЇ ВІД COVID-19 У КРАЇНАХ ПОСТРАДЯНСЬКОГО ПРОСТОРУ

Белая Маргарита Андріївна

студентка кафедри туристичного бізнесу та країнознавства,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
E-mail: margaritabelayaaa@gmail.com

Ісонкіна Лілія Дмитрівна

студентка кафедри туристичного бізнесу та країнознавства,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
E-mail: lilia.isonkina@gmail.com

Науковий керівник: д. і. н., проф. Лиман С. І.

Рух противників вакцинації можна вважати серйозною загрозою міжнародній безпеці. Таке явище існує з часів винаходу першої вакцини. У кінці XVIII століття, коли Європа страждала від віспи, англійський лікар Едвард Дженнер винайшов першу вакцину та вводив людям невелику кількість вірусу, щоб зробити організм менш сприйнятливим до захворювання. Новини про вакцинацію не задовольнили населення, у тому числі й духовенство, бо його представники вважали, що тогочасна «ін'єкція» зробить людину «бикоподібною» через введення «частини тварини» в організм. Коли люди зрозуміли, що перетворення на скота не відбувається, вони почали посилатися на Божу волю [1].

У XXI столітті стосовно ситуації з вакцинацією проти COVID-19 відбувається приблизно те ж саме, але зараз противники щеплень стверджують, що здійснюється втручання в ДНК, а люди, які вакцинувалися, змінюються генетично.

Проблеми з антивакцинаторським рухом існують всюди у світі, проте на пострадянському просторі вони проявляються гостріше і глибше, ніж на Заході. Одними з головних причин такого явища є недовіра до влади та медицини, які беруть свої корені ще з часів існування СРСР, де відбувалося приховування важливої інформації стосовно катастроф та поширення хвороб від великих мас, через що населення віддавало перевагу більше довіряти чуткам, ніж офіційним повідомленням. Такі історичні події відбилися на підсвідомому рівні більшості людей, вихідців Радянського Союзу, що проєктується на сучасне сприйняття влади населенням: слабка довіра державі та медицині, проте значний рівень довіри до «знайомих лікарів». Важливу роль відіграє слабка освіченість населення у сфері здоров'я, тобто багато людей не розуміють природу

виникнення вірусів та антитіл, що в підсумку складає стовпи, на яких будуються різні конспірологічні теорії стосовно вакцинації [2].

За принципом снігової кулі причини та наслідки наклалися одне на одне, і це призвело до того, що на пострадянському просторі кампанія з вакцинації проходить важко. Додатковим фактором, посилюючим проблему, стала програтшна тактика інформування населення, яка лише зміцнила недовіру до влади та процесу вакцинації. Тобто замість роз'яснювальної кампанії державні ЗМІ лише залякували населення, майже не звертаючи уваги на опубліковані офіційні дані міжнародними організаціями щодо складу, безпеки, принципу дії вакцин тощо [3], приділяли мало уваги популяризації цих матеріалів та їх поширенню на велику аудиторію, внаслідок чого з опублікованою інформацією мала змогу ознайомитися та частина населення, яка цілеспрямовано її шукала. Залякування є дієвими лише короткостроково, але згодом вони обов'язково будуть викликати відторгнення, тож люди можуть стати більш замкнутими та припинити дотримуватися рекомендацій.

Згідно останніх даних лідерами за кількістю повністю вакцинованого населення з країн пострадянського простору є країни Балтії (Литва – 67%, Латвія – 66%, Естонія – 61%), у той час як Киргизстан (14%) та Узбекистан (17%) виступають аутсайдерами в статистиці [4]. Середній відсоток повністю вакцинованих у регіоні складає лише 38,6%, що майже удвічі менше середнього показника у Західній Європі – 70,8% [5].

Задля покращення ситуації держави пострадянського простору можуть певним чином відкоригувати агітаційну кампанію: якісно інформувати населення, посилаючись на офіційні джерела, а також ретельно слідкувати за промовами, що доносяться з трибун, аби не створювати приводів для невірною тлумачення слів та, як наслідок, розповсюдження хибних чуток. Варто також звернути увагу на позитивний досвід інших держав, які досягли певного успіху в інформаційній політиці, наприклад, Ізраїль [6]. Крім того, ВООЗ та ООН пропонують державам готову стратегію для досягнення глобальних цілей у галузі вакцинації проти COVID-19, якою лише залишається скористатися [7].

Список літератури:

1. Голлінгем Р. Ризиковано і неетично. Як винайшли першу вакцину. *BBC Future*. 2020. 4 жовтня. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/vert-fut-54353627>;
2. Богдан І. В., Чистякова Д. П., Праведников А. В. Проблематика довіри в соціології медицини. *Мониторинг общественного мнения: экономические и социальные перемены*. 2021. URL: <https://www.monitoringjournal.ru/index.php/monitoring/article/view/1859/1532>;
3. Серія публікацій «Всё о вакцинах». ВООЗ. 2020. URL: <https://www.who.int/ru/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019/covid-19vaccines/explainers>;
4. Share of people vaccinated against COVID-19 (Post-Soviet countries). *Our World in Data*. 2021. 15th of December. URL: <https://ourworldindata.org/explorers/coronavirus-data-explorer?zoomToSelection=true&time=2021-12-15&facet=none&pickerSort=desc&pickerMetric=location&Metric=People+vaccinated+%28by+dose%29&Interval=7day+rolling+average&Relative+to+Population=true&Align+outbreaks=false&country=RUS~AZE~BLR~GEO~UKR~TJK~LTU~KAZ~LVA~KGZ~EST~UZB~ARM~MDA~TKM>;
5. Share of people vaccinated against COVID-19 (Western European countries). *Our World in Data*. 2021. 15th of December. URL: <https://ourworldindata.org/explorers/coronavirus-data-explorer?zoomToSelection=true&time=2021-12-15&facet=none&pickerSort=desc&pickerMetric=location&Metric=People+vaccinated+%28by+dose%29&Interval=7day+rolling+average&Relative+to+Population=true&Align+outbreaks=false&country=RUS~AZE~BLR~GEO~UKR~TJK~LTU~KAZ~LVA~KGZ~EST~UZB~ARM~MDA~TKM>;

ose%29&Interval=7day+rolling+average&Relative+to+Population=true&Align+outbreaks=false
&country=AUT~DEU~BEL~FRA~NLD~CHE~GBR~IRL~LIE~LUX~MCO; 6. Олег Вишняков.
Чому Ізраїлю вдалося вакцинувати більшу частину населення країни? Українська правда.
2021. 21 квітня. URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2021/04/21/7291015/>; 7. ВОЗ и ООН
наметили дальнейшие шаги для достижения глобальных целей в области вакцинации против
COVID. ВОЗ: Пресс-релиз. 2021. 7 октября. URL: <https://www.who.int/ru/news/item/07-10-2021-who-un-set-out-steps-to-meet-world-covid-vaccination-targets>.

РИНКОВІ ПЕРЕТВОРЕННЯ В КАЗАХСТАНІ В 1990-х – НА ПОЧАТКУ 2000-х рр.

Довбня Юліана Андріївна

студентка кафедри туристичного бізнесу та країнознавства,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
E-mail: dovbnya2020uk11@student.karazin.ua

Слободенюк Дмитро Віталійович

студент кафедри туристичного бізнесу та країнознавства,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
E-mail: slobodenyuk2020uk12@student.karazin.ua

Науковий керівник: к. і. н., доц. Онацький М.Ю.

Розвиток Республіки Казахстан у 1990-х рр. пов'язаний із радикальними реформами, які здійснювалися в умовах становлення державності та глибокої економічної кризи, що супроводжувала перехід країни до незалежності. Цей період характеризувався соціально-економічними та суспільно-політичними трансформаціями, пов'язаними із процесом переходу до ринкової економіки [1, с. 36]

Головною метою реформ було формування ефективного ринкового господарства та інтеграція Казахстану до світової економічної системи. Для досягнення цієї мети необхідно було вжити ряд заходів: здійснити лібералізацію економічних відносин; провести приватизацію; створити умови для розвитку приватного підприємництва; реформувати фінансово-кредитну сферу; сформувати сприятливе середовище для залучення іноземного капіталу.

Першим кроком у процесі здійснення ринкових перетворень стала лібералізація цін, яка розпочалась у січні 1992 р. Відтепер ціни не регулювались урядом. Однак наслідком переходу на вільне ціноутворення стало різке зростання вартості товарів та послуг.

Торкнулися зміни і фінансової сфери. 15 листопада 1993 р. в Казахстані було запроваджено власну національну валюту – тенге. Введення тенге стало важливим кроком країни на шляху формування своєї фінансової системи.

В 1992 р. в Казахстані розпочався процес роздержавлення об'єктів державної власності. У квітні 1993 р. набула чинності Національна програма

приватизації. Спочатку у приватну власність було передано заклади торгівлі, комунального харчування, побутового обслуговування та інших сфер, пов'язаних із сервісним обслуговуванням [2, с. 30]. Одним із наслідків роздержавлення підприємств у галузі торгівлі та харчової промисловості (що отримало назву «мала приватизація») стало швидке насичення ринку вітчизняними продуктами харчування. Що стосується товарів широкого вжитку, то зменшення їх дефіциту відбувалося переважно за рахунок імпорту [3, с. 19].

Наприкінці 1994 р. в країні розпочався процес приватизації великих підприємств базових галузей промисловості, передусім видобувної та металургійної. Слід зазначити, що саме ці галузі промисловості є стратегічно важливими сферами економіки Казахстану. Серед них – нафто- та газовидобувна, уранова, хромовая, мідна, золоторудна, залізорудна, марганцева, вугільна галузі. Продукція цих галузей складала основу експорту республіки в пострадянський період.

Сутність процесу роздержавлення полягала в акціонуванні великих підприємств та розподілі спеціальних іменних купонів між громадянами Казахстану. Такі купони вкладались в інвестиційні фонди, натомість громадяни отримували акції підприємств та могли приймати участь у проведенні приватизаційних аукціонів. Той факт що купони були іменними ускладнював їх продаж іншим особам. Така система дозволила уряду Казахстані провести в країні централізовану та контрольовану приватизацію [4, с. 9].

В той же час, уряд Казахстану санкціонував передачу виробничих об'єктів видобувної та металургійної галузей у спільне управління вітчизняним та іноземним компаніям. Дозволяючи участь іноземного капіталу в процесі приватизації стратегічно важливих виробничих комплексів, уряд мав на меті д такий спосіб залучити закордонні інвестиції та досвід, що мало сприяти модернізації цих підприємств.

Однією з основних галузей економіки Казахстану є сільське господарство.

У перші роки незалежності в цій сфері спостерігався спад виробництва. Це було пов'язано з нестачею державного фінансування аграрного сектору, а також із відсутністю новітніх технологій із переробки сільськогосподарської сировини.

Головною метою перетворень в аграрній сфері була ліквідація державної монополії на землю. Ідея полягала в тому, щоб реорганізувати колгоспи та здійснити перехід до фермерської системи господарювання. З метою стимулювання розвитку фермерських господарств держава почала надавати аграріям кредити на придбання сільськогосподарської техніки та паливних матеріалів. Це певною мірою дозволило зупинити стагнацію у сільському господарстві [5, с. 218]. Поліпшення основних економічних та фінансових показників роботи підприємств, що спеціалізуються на переробці сільськогосподарської продукції, дозволило цій галузі посісти четверте місце серед провідних сфер економіки країни після видобутку нафти, природного газу та металургійної промисловості.

У перші роки після початку переходу до ринкової економіки спостерігалось істотне погіршення рівня життя населення Казахстану. Грошова реформа, яка була здійснена в перші роки незалежності, суттєво зменшила обсяги раніше накопичених населенням коштів. Звичним явищем стали затримки виплат зарплат і пенсій. Значно зріс рівень безробіття. До 60 – 70% працівників змушені були брати примусові неоплачувані відпустки, працювали неповний робочий тиждень. Спостерігався відтік кваліфікованих кадрів у сферу бізнесу та за кордон.

У другій половині 1990-х рр. соціально-економічна ситуація в Казахстані почала покращуватись. Країна поступово виходила із стану кризи. Певною мірою цьому сприяли реформи, які були здійснені в сфері соціального забезпечення. Зокрема, держава розпочала реформування пенсійної системи. Так, у червні 1997 р. було ухвалено Закон «Про пенсійне забезпечення». В країні було створено Державний накопичувальний пенсійний фонд (ДНПФ). У 2013 р. на його базі було сформовано Єдиний накопичувальний пенсійний фонд (ЄНПФ). Відтепер ЄНПФ перетворився на єдину організацію, яка здійснює залучення обов'язкових пенсійних внесків.

На початку XXI ст. уряд країни значну увагу починає приділяти розвитку наукомістких та високотехнологічних галузей промисловості. Збільшуються обсяги державного фінансування інноваційної діяльності. В 2003 р. в Казахстані була прийнята Стратегія індустріально-інноваційного розвитку. У 2004 р. в країні було розроблено програму формування інноваційної системи. Згодом вона неодноразово доповнювалась державними програмами, які передбачали впровадження новітніх технологій у різних сферах. Указом Президента Казахстану було створено великий холдинг «Фонд національного добробуту «Самрук-Казина». Метою фонду є залучення інвестицій в економіку Казахстану [6]. Важливим напрямом інноваційної політики є формування спеціалізованої інфраструктури. З цією метою були створені технопарки в Східно-Казахстанській, Південно-Казахстанській та Північно-Казахстанській областях, а також у м. Астана.

Таким чином, у пострадянський період в Казахстані були здійснені масштабні соціально-економічні реформи. Країна перейшла на ринкове ціноутворення, була здійснена зовнішньоекономічна лібералізація, відбулась масштабна приватизація. Процес переходу до ринку в Казахстані, як і в інших країнах пострадянського простору, супроводжувався різким погіршенням рівня життя населення. В другій половині 1990-х рр. соціально-економічна ситуація в Казахстані стабілізувалась. Це було пов'язано як із реформуванням сфери соціального забезпечення, так і зі сприятливою ринковою кон'юнктурою на ринку енергоносіїв (підвищенням ціни на нафту на світовому ринку). У XXI ст. керівництво Казахстану вживає заходи, спрямовані на розвиток інноваційних технологій, щоб здійснити поступовий перехід від сировинного до інноваційного типу економіки.

Список літератури:

1. А. Таубаев. Формирование национальной модели экономического Развития в Республике Казахстан // Вісник КНУ імені Тараса Шевченка. 2012. С. 36 – 39 URL: [https://cyberleninka.ru/article/n/formirovanie-natsionalnoy-modeli-ekonomicheskogo-razvitiya-v-](https://cyberleninka.ru/article/n/formirovanie-natsionalnoy-modeli-ekonomicheskogo-razvitiya-v)

respublike-kazakhstan 2. М. Домбровск, Р. Антчак, Х. Гуральска, В. Ермакович, Е. Осиатыньски. Экономическая трансформация в Республике Казахстан: Вопросы макроэкономической политики, внешнеэкономических отношений и реструктуризации банковской системы: доклад. Алматы: Центр социально-экономических исследований, 1996. 116 с. URL: https://www.case-research.eu/files/?id_plik=3593 3. Секретариат по международным отношениям Подразделение по работе со странами Евразии. Реформы в Казахстане. Успехи, задачи и перспективы. 2015 URL: <https://www.oecd.org/eurasia/countries/Eurasia-Reforming-Kazakhstan-Progress-Challenges-Opport.pdf> 4. Ермакович В., Козаржевский П., Панькув Ю. Приватизация в Республике Казахстан: монография. Варшава: CASE. 1996. 37 с. URL: http://www.case-research.eu/upload/publikacja_plik/4886209_085r.pdf 5. Аяган Б.Г., Абжанов Х.М., Селивестров С.В., Бекенова М.С. Современная история Казахстана. уч. пособ. Алматы: Раритет, 2010. 431 с. URL: <https://www.kstu.kz/wp-content/uploads/bibl/nov/arhiv/portfolio/folder/rus/historykaz/sovremennaya%20istoriya%20Kazakhstan.pdf> 6. <http://www.skinvest.kz/ru/about/company/>

ВПЛИВ ПАНДЕМІЇ COVID-19 НА ЗАГОСТРЕННЯ ГЛОБАЛЬНОЇ ПРОДОВОЛЬЧОЇ ПРОБЛЕМИ

Кучечук Лариса Володимирівна

доцент кафедри туристичного бізнесу та країнознавства,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кандидат економічних наук, доцент
E-mail: l.malakhova@karazin.ua

Глобальна продовольча проблема виникла досить давно, але вирішити її до сих пір не можуть численні уряди держав та міжнародні організації. Науковці також не можуть дійти згоди з приводу причин виникнення глобальної продовольчої проблеми. Серед них називаються – неефективне державне управління; зростання населення, що випереджує виробництво продовольства; виснаження сільськогосподарських ресурсів; недостатність коштів для придбання їжі, бідність; брак знань для ефективного ведення сільського господарства; зменшення площі та родючості орних земель, забруднення навколишнього середовища; неоліберальна модель глобалізації, несправедливість світових умов торгівлі продовольством. На нашу думку, всі вищезгадані причини виникнення голоду та недоїдання мають вплив на загострення сучасної ситуації нестачі продовольства, але найбільш значущою є бідність, тобто нестача коштів для придбання їжі, а також існуюча система регулювання світового продовольчого ринку [1, с. 43-44]. Але у 2020 році до цього списку додалась ще одна проблема, яка значно вплинула на продовольчу безпеку всього світу. Це пандемія COVID-19, яка призвела до загострення глобальної продовольчої проблеми.

Розглянемо в чому саме проявився вплив пандемії COVID-19 на загострення глобальної продовольчої проблеми. В першу чергу, негативний вплив, пов'язаний переважно з відсутністю доступу до продовольства – доходи

падають, ціни на продовольство зростають. Так, наприклад, ситуація в малих острівних державах і територіях ускладнилася через те, що в'їзний туризм, який є важливим джерелом доходів, майже призупинився, а відновлюватись туристичні потоки розпочинають поступово та сягнуть доковідних цифр ще не скоро.

За даними Світового банку економічні наслідки пандемії можуть призвести до крайньої бідності близько 100 мільйонів людей [2]. Стрімке зростання безробіття, втрата доходів і зростання цін на продукти харчування ставлять під загрозу доступ до продовольства як у розвинених, так і в країнах, що розвиваються, і будуть мати довгострокові наслідки для продовольчої безпеки.

Також пандемія COVID-19 вплинула на світову продовольчу безпеку не тільки через підвищення цін на продукти харчування та зниження доходів населення, а також мала негативний вплив на виробництво продовольства. У країнах, де рівень гострої відсутності продовольчої безпеки вже був високий, проблему представляє вже не лише доступ до продовольства, а й дедалі більшою мірою – виробництво продовольства. Дослідження, що проводились Продовольчою та сільськогосподарською організацією ООН (ФАО) в країнах, яких вже торкнулась криза, показують, що дрібні виробники втрачають доступ до таких ресурсів, як насіння та добрива через зростання цін на ці ресурси, різко зменшуючи доходи домогосподарств та/ або спостерігається дефіцит цих ресурсів на ринку. Пандемія мала негативний вплив і на сектор тваринництва через зменшення доступності кормів для тварин і скорочення пропускну здатності скотобоєн (із-за логістичних обмежень і нестачі робочої сили), як це сталося в Китаї. А, наприклад, у Зімбабве поставки кормів для скоту були порушені в результаті заходів зі стримування пандемії та нездатності компаній-виробників кормів отримати доступ до сировини та робочої сили [2].

Закриття ресторанів та звичайних торговельних точок під час обмежень, пов'язаних з пандемією, призвело до усунення ринку збуту для багатьох виробників і переробників продовольства, що викликало тимчасове перенасичення ринку та спровокувало скорочення обсягів виробництва, особливо на рибному і м'ясному ринку.

Продовольчий товаропровідний ланцюжок – це складна мережа, що включає виробників, споживачів, сільськогосподарські та рибальські виробничі ресурси, переробку та зберігання, транспортування, збут тощо. На початку кризи продовольчі товаропровідні ланцюжки працювали з перебоями, оскільки багато країн запровадили обмеження на переміщення товарів та людей між країнами та всередині країн. Потім деякі країни, стурбовані невизначеністю, пов'язаною з постачанням продовольства, обмежили експорт продовольства, що ще більше ускладнило ситуацію. Ці протекціоністські заходи були запроваджені частково для того, щоб уникнути зростання місцевих цін на продовольство, оскільки з ослабленням національних валют виробникам продовольчих товарів продавати на експорт стало вигідніше, ніж на внутрішньому ринку. Інфляція цін на продовольство, що виникла в результаті, могла призвести до серйозних наслідків – посилити бідність і викликати соціальні та політичні хвилювання. На щастя, надмірного протекціонізму

вдалося уникнути, і багато запроваджених обмежень було скасовано, а країни вибрали загалом стриманий та розумний підхід. У глобальному масштабі постачання продовольства достатнє, і ринки поки що залишаються доволі стійкими [2].

Розглянемо вплив пандемії COVID-19 саме на кількість голодуючого населення в світі. За даними Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (ФАО) у 2019 році голодували 650,3 млн. людей, а під впливом пандемії ця кількість зросла на 118 млн., тобто у 2020 році становила 768 млн. людей [3, с. 10]. Найбільше постраждали найменш розвинені країни. Розглянемо регіональні зміни кількості голодуючого населення під впливом негативних факторів пандемії COVID-19, які представлені в таблиці 1.

Таблиця 1

Кількість голодуючого населення в регіонах світу у 2019 та 2020 роках
(млн. чол.)

Регіон світу	Кількість голодуючого населення в регіоні (млн. чол.)	
	2019 рік	2020 рік
Африка	235,2	281,6
Азія	361,3	418
Країни Латинської Америки та Карибського басейну	45,9	59,7
Океанія	2,6	2,7

Таблиця складена автором за матеріалами: [3, с. 12]

Як ми бачимо за таблиці 1, найбільше кількість голодуючого населення збільшилась в Азії, а саме у Південній Азії, наступним найбільш постраждалим регіоном стала Африка, у його складі найбільший приріст продемонстрували такі субрегіони, як країни на південь від Сахари та країни Західної Африки. На третьому місці знаходяться країни Латинської Америки та Карибського басейну, а найменший приріст спостерігається в Океанії. Даних про Північну Америку та країн Європи немає, тому що кількість голодуючого населення складає менше ніж 2,5% всього населення [3, с. 12].

Таким чином можна зробити висновок, що пандемія COVID-19 значно загострила глобальну продовольчу проблему. Цей негативний вплив проявився у зменшенні доходів населення та зростанні цін на продовольство, в першу чергу, через ці причини кількість голодуючого населення в світі збільшилась на 118 млн. чол. за рік. Окрім цього негативні наслідки проявились і у скороченні продовольчого виробництва, а саме скоротився доступ дрібних виробників до необхідних ресурсів, зменшився попит на деякі продукти харчування через закриття закладів громадського харчування, відбулося тимчасове припинення експорту.

Список літератури:

1. Кучечук Л.В. Глобальна продовольча проблема: причини виникнення та загострення // Вісник ХНУ ім. В. Н. Каразіна, серія : «Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство».

Туризм». 2016. № 5. С. 40-44. 2. *Вопросы и ответы: пандемия COVID-19 – последствия для агропродовольственного сектора*. URL: <https://www.fao.org/2019-ncov/q-and-a/impact-on-food-and-agriculture/ru/> 3. *FAO, IFAD, UNICEF, WFP and WHO. The State of Food Security and Nutrition in the World 2021. Transforming food systems for food security, improved nutrition and affordable healthy diets for all. Rome, FAO. 2021. 240 p.*

СУЧАСНИЙ СТАН КІБЕРБЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ ТА В КАЗАХСТАНІ

Лиман Ігор Сергійович

студент групи ПТНФ-20,
факультету інформаційно-аналітичних технологій та менеджменту,
Харківський національний університет радіоелектроніки
E-mail: igor.lyman@nure.ua

Науковий керівник: к. техн. н. доц. Брусенцев В.О.

Однією з характерних рис сучасного світу є глобалізація, яка значною мірою поширює можливості інформаційних мереж. Проте вільний обмін даними між користувачами окремих комп'ютерів та цілими системами, можливість здійснювати на далекій відстані в Інтернеті доступ до різних баз єдиного інформаційного простору вже на ранньому етапі комп'ютеризації суспільства поставив питання про необхідність захисту мережевих пристроїв, програм, систем від незаконного збору інформації про окремих громадян, комерційні та державні структури тощо.

Здійснення за допомогою комп'ютерів корисних дій та злочинів поклато початок відносно новому міжнародному явищу – кіберзлочинності. Сучасні українські науковці визнають, що єдиного тлумачення поняття «кіберзлочини» і «кіберзлочинності» та їх видів не існує, оскільки кіберзлочинність охоплюються різні види правопорушень [1, с. 44]. Проте знаряддям здійснення злочину кожного з них є комп'ютер. Прийнята у 2001 р. в Будапешті Конвенція Ради Європи про кіберзлочинність поділяє всі кіберзлочини на чотири групи: 1) правопорушення проти конфіденційності, цілісності та доступності комп'ютерних даних і систем; 2) правопорушення, пов'язані з комп'ютерами; 3) правопорушення, пов'язані зі змістом; 4) правопорушення, пов'язані з порушенням авторських та суміжних прав [2].

Ця Концепція покладена в основу національних законодавчих актів про кіберзлочинність багатьох країн пострадянського простору. Останніми роками в Україні нормативними документами, що регулювали питання безпеки в кіберпросторі були: Указ Президента України №96/2016 Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 27 січня 2016 року «Про Стратегію кібербезпеки України» [3] та Закон України № 2163-VIII від 05.10.2017 року «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» [4].

Проте в умовах зростаючої криміналізації у кіберпросторі діяльність суб'єктів національної системи у 2016-2021 рр. було визнано недостатньо скоординованою, спрямованою на виконання лише поточних завдань.

Недостатніми було визнано й організацію і проведення наукових досліджень у сфері кібербезпеки, а основну участь у реалізації вказаної Стратегії брали до середини 2021 року суб'єкти сектору безпеки і оборони, тоді як інші державні органи, наукові установи, громадськість недостатньо залучалися до її виконання [5]. Все це зумовило те, що 26 серпня 2021 року з метою вдосконалення захисту національного кіберпростору в умовах зростання відповідних загроз Указом № 447/2021 Президент України В. Зеленський затвердив рішення Ради національної безпеки і оборони України «Про Стратегію кібербезпеки України» [5]. Згідно Указу, забезпечення кібербезпеки «є одним із пріоритетів у системі національної безпеки України», а разом зі зростанням «інтенсивності міждержавного протиборства і розвідувально-підривної діяльності у кіберпросторі» визнається «Поширення кіберзагроз на усі сфери життєдіяльності» в Україні. У відповідності до Указу утворено центри (підрозділи) забезпечення кібербезпеки або кіберзахисту в Державній службі спеціального зв'язку та захисту інформації України, Службі безпеки України, Національному банку України, Міністерстві інфраструктури України, Міністерстві оборони України, Збройних Силах України [3]. Розбудовується Національна телекомунікаційна мережа, утворюється Національний центр резервування державних інформаційних ресурсів та робочий орган Ради національної безпеки і оборони України – Національний координаційний центр кібербезпеки. Як зазначається в Указі. Його рішення «сприяють вирішенню найбільш складних проблем у цій сфері» [5].

Під час розробки нової Стратегії кібербезпеки України вслякко враховувався досвід вивчення стратегій кібербезпеки окремих держав ЄС.

Серед інших держав пострадянського простору однією з найуспішніших за станом свого кібербезпекового середовища є Республіка Казахстан (РК). Як визнають науковці РК, основним питанням забезпечення інформаційної безпеки Казахстану є питання контролю за зберіганням і розповсюдженням інформації [6, с. 57]. Ще у 1998 р. було прийнято постанову Уряду РК № 1384 «Про координацію робіт з формування та розвитку національної інформаційної інфраструктури, процесів інформатизації та забезпечення інформаційної безпеки», пізніше - 3 нових редакції законів РК «Про інформатизацію» (2003, 2007, 2015 роки). Проте ця нормативно-правова база, як і Закон РК від 21 травня 2013 р. «Про персональні дані та їх захист» [7] в умовах постійних сучасних кібератак потребували вдосконалення і розробки спеціальної національної системи «Кібершит Казахстану». Таке завдання було поставлено у 2017 р. тодішнім Президентом РК Н. Назарбаєвим. В тому ж 2017 р. Урядом РК було прийнято Постанову № 407 Про затвердження Концепції кібербезпеки («Кібершит Казахстану») [8].

Вже у Вступі Концепції зазначалося, що вона розроблена з урахуванням підходів Стратегії «Казахстан-2050» щодо входження Казахстану до 30 найрозвиненіших держав світу [8]. Водночас підкреслювалося що, під час розробки Концепції враховувався міжнародний досвід (хоча й не вказувалося яких саме країн), а сам документ не лише сприятиме «подальшій модернізації казахстанського суспільства», але й «стане вкладом Казахстану у реалізацію Глобальної програми кібербезпеки ООН» [8]. Потрібно вказати, що в

казахстанському науковому середовищі вважають, що не Європа чи США, а КНР є саме тією країною, в якій створені «найефективніші методи захисту інформаційних даних та забезпечення кібербезпеки» [6, с. 56]. Вважаємо необхідним звернути увагу й на те, що керівництво РК навіть у назві Концепції використовує схожий з китайським кіберпроектотом «Золотий щит» термін - «Кіберщит Казахстану».

Підсилюється в РК й юридична відповідальність за кіберзлочини. Так, у новій редакції Кримінального кодексу РК є окремий розділ №7, присвячений злочинам, скоєним у сфері інформатизації та зв'язку (статті). Він містить 9 статей (ст. 205–213) та наводить приклади 38 складів злочинів проти електронних інформаційних ресурсів та систем чи мереж телекомунікацій [9]. Авангардна стаття 205 «Неправомірний доступ до інформації, інформаційної системи або мережі телекомунікацій» відбиває назвою і змістом головну тенденцію у відповідних розділах кримінальних кодексів провідних країн.

Таким чином, на сьогоднішній день Україна та Казахстан – держави, які успішно проводять політику зміцнення інформаційної безпеки. Вдосконалення нормативної бази у боротьбі з кіберзлочинами поєднується зі створенням відповідних структур кіберзахисту, зокрема у спецслужбах, військових відомствах, різних міністерствах. Національний координаційний центр кібербезпеки, створений в Україні у 2021 р., здатний стати структурою, досвід якої може бути корисним не лише для держав пострадянського простору.

Список літератури:

1. Кундеус В. Г. *Поняття та види кіберзлочинів. Держава і злочинність. Нові виклики в епоху постмодерну*. Харків. 20220. С. 44-45; 2. *Конвенція о компьютерных преступлениях*. Будапешт, 23 ноября 2001 года. URL: <https://rm.coe.int/1680081580>; 3. Указ Президента України №96/2016 Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 27 січня 2016 року "Про Стратегію кібербезпеки України". URL: <https://www.president.gov.ua/documents/962016-19836>; 4. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України: Закон України від 05.10.2017 № 2163-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19#Text>; 5. Указ Президента України №447/2021 Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 травня 2021 року «Про Стратегію кібербезпеки України. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/4472021-40013>; 6. Сабиров К. К. Ахмеджанов Ф. Р. *Некоторые вопросы законодательного укрепления кибербезопасности в Республике Казахстан. Вопросы кибербезопасности*. 2017. №3(21). С. 55-62; 7. Закон Республики Казахстан от 21 мая 2013 года N 94-V «О персональных данных и их защите». URL: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=31396226; 8. Об утверждении Концепции кибербезопасности («Кіберщит Казахстана»). Постановление Правительства Республики Казахстан от 30 июня 2017 года № 407. URL: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/P1700000407>; 9. Уголовный кодекс Республики Казахстан от 3 июля 2014 года № 226-V (с изменениями и дополнениями по состоянию на 02.07.2021 г.). URL: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=31575252&pos=4;-88#pos=4;-88

КРАЇНИ ЦЕНТРАЛЬНОЇ АЗІЇ ПІД ЧАС ПАНДЕМІЇ COVID-19

Малишева Катерина Сергіївна

студентка кафедри туристичного бізнесу та країнознавства,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

E-mail: yula.maksimiuk07@gmail.com

Науковий керівник: д. і. н., проф. Лиман С.І.

Вплив на економіку країн Центральної Азії пандемії COVID-19, яка розпочалася у світі ще 2 роки тому, зберігається й сьогодні. За ці роки істотно знизився економічний розвиток в регіоні. Торгівля серйозно страждає у зв'язку з коливанням пропозицій та попиту, рівнем потреб та інвестицій. Як наслідок, існують істотні ризики збільшення соціальної напруги у всьому регіоні.

Статистичні дані свідчать про те, наскільки різняться показники за даними захворюваності в різних країнах за весь період пандемії.

Таблиця 1

Поширення захворювань на коронавірусну хворобу під час пандемії
COVID-19, станом на 2021 рік

	Одужало	Всього захворіло	Померло
США	39879448	50535791	815269
Росія	8673518	9956679	287180
Бразилія	21407699	22177059	616504
Киргизія	178905	183863	2766
Таджикистан	16966	17095	124
Узбекистан	191976	195246	1430
Казахстан	946451	978362	12828
Туркменістан	—	—	—

Складено автором за джерелом: [4]

За офіційними даними, кількість хворих та померлих внаслідок пандемії COVID-19 у країнах Центральної Азії менше порівняно з усім світом, де максимальна кількість заражень зафіксована у Сполучених Штатах Америки, Бразилії та Росії. Причиною низького рівня смертності та заражень є впровадження жорстких заходів проти поширення коронавірусної хвороби.

За кількістю смертей на мільйон жителів лише Киргизстан (42 місце) входить до числа 50 найбільш постраждалих країн світу, за ним ідуть Казахстан (61 місце) та Узбекистан (109 місце).

Країни Центральної Азії, як і весь світ, зіткнулися з медичними, економічними, соціальними наслідками пандемії, яка кинула серйозний виклик стійкості розвитку країн регіону. В Центральній Азії існує ряд важливих проблем, які не мають комплексного вирішення, що забезпечувало б стабільність регіонального розвитку [1].

Інтенсивне навантаження на сферу охорони здоров'я у зв'язку з коронавірусною інфекцією та, як наслідок, введення обмежень міграційних

потоків призвели до ослаблення світової торгівлі та скорочення експортних можливостей Центральної Азії, що в свою чергу має важливе значення для експорту країн регіону. Так, експорт з Киргизстану в січні — липні 2020 року упав на 22%, а в Узбекистані за той же період знизився на 22,6% через збої у глобальному ланцюгу поставок і падіння цін на сировину. В 2021 році завдяки прийняттю ефективних мір, зниження експорту скоротилося до 15,6% в Киргизстані та 16,3% в Узбекистані.

Іншим негативним фактором було зниження обсягів іноземних грошових переказів. Національні бюджети Киргизстану, Таджикистану та Узбекистану недоотримали значущі кошти із-за скорочення торгових операцій, відпливу трудових мігрантів з Росії, Туреччини та Казахстану.

Із-за девальвації казахстанського тенге по відношенню до долара під тиском виявилися національні валюти торгових партнерів Казахстану — Киргизстану, Таджикистану та Узбекистану. Крім того, Киргизстан і Таджикистан мають високий рівень зовнішнього боргу, що значно знизило можливості цих країн для отримання нових кредитів. Введені обмеження та скорочення виробництва привели до того, що у 2020 році менше 1,5 мільйона громадян у Казахстані та близько 1,8 мільйона громадян у Киргизстані перебували в неоплачуваному відпуску або втрачено роботу.

Впродовж усього минулого року Організація економічного співробітництва та розвитку характеризувала вплив пандемії на економіку країни Центральної Азії. Зазнала значних втрат торгівля, система охорони здоров'я, які відчувають підвищений рівень навантаження, рівні потреби та інвестиції різко знижуються з великою швидкістю. Криза діє на ключових факторах регіонального росту, у тому числі на трудових мігрантів, на експорт нафти та корисних копалин, на сферу послуг. Особливо постраждала сфера інвестицій. В Туркменістані простежується відтік інвестицій приблизно на 13,8%, в Таджикистані — на 6,9%, в Казахстані — на 5%. Відносно низька ступінь диверсифікації виробництва та експорту, наряду з широким обсягом неформального сектора економіки, забезпечує тиск на державні бюджети [2].

Після появи перших випадків зараження коронавірусом уряд країн регіону почали вводити жорсткі заходи, спрямовані на поширення інфекції. Перший пакет державних заходів був пов'язаний із сферою охорони здоров'я. Жорсткі заходи були введені в Казахстані, Киргизстані та Узбекистані, які проголосили режим надзвичайного положення у зв'язку із особливо швидкими темпами поширення пандемії. Були передбачені міри, спрямовані на самоізоляцію людей, обмежена мобільність громадян, перевезення громадським транспортом і заборонено масові скупчення людей.

Другий пакет державних заходів був спрямований на мінімізацію негативних наслідків коронавірусу для економіки. Узбекистан і Казахстан, що володіють більш стійким бюджетом, прийняли пакети антикризових заходів для пом'якшення економічних наслідків від пандемії. Антикризовий пакет заходів протидії пандемії Казахстану був сформований у розмірі 10 мільярдів доларів США, а антикризовий пакет Узбекистану — у розмірі 950 мільйонів євро. В подальшому впродовж минулого року приймалися додаткові пакети [5].

У більшості країн регіону здійснюються економічні заходи, спрямовані на підтримку підприємницької діяльності. Зокрема, були обмежені операції з рефінансування для комерційних банків та послаблення обмежень щодо вимог ліквідності банків. Для підприємств, навпаки, створювали умови для підвищення ліквідності та спрощення отримання кредитів, продовжували або зупиняли терміни виплати за наявними кредитами.

Були передбачені заходи щодо соціального захисту та надання субсидії, а також продовольчі корзини для найбільш вразливої частини населення, яка неспроможна виживати в таких умовах. Зокрема, в Узбекистані в минулому році на основі реєстру бідних сімей була підтримано понад 2,5 млн. чоловік та більш ніж 590 тисяч сімей, а також було працевлаштовано 527 тисяч чоловік [3].

Стабільний розвиток і життєвий рівень громадян країн Центральної Азії залежить від стійкості всіх державних систем — економічної, фінансової, соціальної, економічної, медичної, тощо. Стабільність економіки тісно пов'язана зі стійкістю економіки країн регіону та їх торгово-економічних партнерів.

Тому об'єднання зусиль для співпраці за всіма напрямками та розвиток операційних зв'язків між країнами Центральної Азії дозволить не тільки важку ситуацію в її країнах, але й в перспективі сформувати міцну економічну архітектуру регіону в цілому, завдяки якій країни Центральної Азії зможуть справлятися з різними кризами в майбутньому.

Список літератури:

1. Ахунув А.М. Пандемия COVID-19 как вызов для постсоветских стран Центральной Азии. *Международная аналитика*. 2020;11(1):114-128. URL: <https://doi.org/10.46272/2587-8476-2020-11-1-114-128> (дата звернення: 08.12.2021).
2. Економіка країн Центральної Азії під тиском пандемії. URL: <https://www.cer.uz/ru/post/publication/ekonomika-stran-centralnoj-azii-pod-davleniem-randemii> (дата звернення: 10.12.2021).
3. Как страны Ближнего Востока и Центральной Азии могут ограничить эффект экономических «шрамов» после COVID-19. URL: <https://www.imf.org/ru/News/Articles/2020/11/18/na111920-how-the-middle-east-and-central-asia-can-limit-economic-scarring-in-the-wake-of-covid19> (дата звернення: 10.12.2021).
4. Covid-19 coronavirus pandemic. URL: <https://www.worldometers.info/coronavirus/#countries> (дата звернення: 07.12.2021).
5. COVID-19 in Central Asia: Economic Recovery and Challenges Ahead. URL: <https://www.oecd.org/eurasia/competitiveness-programme/central-asia/COVID-19-crisis-response-in-Central-Asia-Russian-updated.pdf> (дата звернення: 09.12.2021).

ВІРМЕНСЬКА ДІСПОРА: ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ СТРУКТУРИ

Манько Орина Андріївна

студентка кафедри туристичного бізнесу та країнознавства,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
E-mail: kammimint1@gmail.com

Льясова Кадріє Смаїлівна

студентка кафедри туристичного бізнесу та країнознавства,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
E-mail: kadriieliasova03gmail.com

Науковий керівник: к. і. н. доц. Онацький М. Ю.

Діаспора представляє собою етнічну мовно-культурну спільноту, представники якої мігрували з території країни, на якій компактно проживали протягом тривалого часу, та переїхали на постійне місце проживання до однієї із іноземних держав. При цьому така етнічна група продовжує усвідомлювати власну генетичну та духовну єдність із представниками своєї національності, які залишилися проживати на історичній Батьківщині [2, с. 30].

Однією з країн, яка має велику діаспору є Вірменія. На сучасному етапі кількість етнічних вірмен, які проживають за межами Вірменії, є значно більшою, ніж чисельність населення цієї країни. Так, якщо населення Вірменії становить близько трьох мільйонів чоловік, то представників вірменської діаспори, які проживають за кордоном, налічується близько десяти мільйонів осіб [2, с. 30].

Протягом багатьох століть вірменський народ був змушений створювати свої матеріальні та духовні цінності не лише на своїй етнічній території, а й у багатьох інших країнах. Поява вірменської діаспори (спюрк) багато в чому стала наслідком національних та релігійних переслідувань, масових гонінь та насильницьких переселень, які зазнавали вірмени в різний період часу. Пов'язано це з численними війнами, які довелося пережити цьому народу починаючи з глибокої давнини. Серед них арабське завоювання (VII ст.) та навали тюрків-сельджуків (XI ст.). Певним чином на процес міграції вірмен вплинули також соціально-економічні та культурні чинники. Втім початком процесу формування вірменської діаспори прийнято вважати події 1915 р. в Османській імперії, які призвели до міграції вірмен за кордон [6, с. 325; 4, с. 3].

Спочатку основна їх частина знайшла притулок у тих державах, де вже існували вірменські громади. Серед таких держав слід назвати Росію, Іран, Францію, Болгарію, Єгипет, Грецію, США, а також регіони Близького та Середнього Сходу (територія сучасного Іраку, Сирії, Лівану, Йорданії, Палестини).

Геополітичні зрушення, що сталися внаслідок Другої світової війни, визначили початок нового етапу міграційних переміщень етнічних вірмен. Частина з них, які проживали на території країн Центрально-Східної Європи, мігрували до США, Австралії, Канади, країн Західної Європи [4, с. 3].

На сучасному етапі найбільша вірменська діаспора мешкає на території Росії. Вона налічує 2,3 млн. осіб. Другою за величиною є громада вірмен у Сполучених Штатах Америки – 1,5 млн. осіб. Значними є також вірменські діаспори, що проживають у Франції, Грузії, Україні, Великобританії, Лівані, Австралії [2, с. 31].

Слід зазначити, що з часом всі вірменські громади змогли адаптуватись у тих країнах, на території яких вони оселилися. Однак характер і результати їх інтеграції у східних та західних країнах, як правило, мали суттєві відмінності. Вони були обумовлені низкою факторів, серед яких важливе значення мали особливості суспільно-політичного та економічного розвитку «приймаючих» співтовариств. Вказані фактори багато в чому визначили специфіку функціонування діаспор, а також вплинули на організаційну структуру вірменських громад і характер їх взаємодії з державними інституціями. У зв'язку з цим, на нашу думку, слід розглянути особливості функціонування вірменської діаспори в Сполучених Штатах Америки та в Росії, оскільки саме на території цих двох держав проживають найбільші вірменські громади [4, с. 4].

У Росії, де мешкає понад 2,3 млн. вірмен, відсутнє широке поле для діяльності національних громадських організацій. Їх кількість є невеликою і лише деякі з них відіграють помітну роль у політичному, економічному та культурному житті країни. В Росії практично немає вірменських асоціацій загальнодержавного й міжнародного рівнів. Однією з небагатьох таких організацій є «Союз вірмен Росії» – єдина вірменська організація федерального рівня, яка має свої представництва в більшості регіонів країни. Решта об'єднань часто не мають зв'язків з іншими організаціями в межах країни.

Допомога громади полягає перш за все в озайомленні мігрантів із російським законодавством. Після набуття мігрантом легітимного статусу громада допомагає йому з працевлаштуванням. Прикладом регіональної громади в Росії є «Центр вірменської культури Пермського краю» та регіональна громадська організація «Ані-Вірменія». Таким чином, вірменська діаспора в Росії, яка має більший кількісний склад, залишається слабо організованою. Вірменські громадські організації в Росії є недостатньо згуртованими та не мають диференційованої структури. Загалом їх діяльність не відрізняється високим ступенем активності [3, с. 159 – 160].

На відміну від Росії вірменська діаспора в США вважається однією з найбільш впливових етнічних груп у світі. Вірменська громада в Сполучених Штатах є достатньо інституціоналізованою. Зв'язки вірменської діаспори всередині країни та за її межами є достатньо широкими та багатоаспектними. Вірменські організації у США можна розділити на кілька типів: лобістські, студентські, культурні, благодійні та наукові.

Діяльність вірменських громадських організацій в Сполучених Штатах більшою мірою зосереджена на таких аспектах, як надання допомоги

мігрантам, лобіювання інтересів вірменської громади, збереження та передача культурних традицій. 68% заходів діяльності вірменських організацій США спрямовані на збереження вірменської ідентичності [3, с. 164 – 165].

Після здобуття незалежності Республіка Вірменія прагнула налагодити ефективну взаємодію з представниками вірменської діаспори задля отримання від них політичної та економічної підтримки. З метою активізації взаємодії з вірменськими закордонними громадами в структурі уряду Вірменії було створено відповідне міністерство. В 1992 р. було засновано державний фонд «Айастан», який координує процес надходження допомоги від діаспори. Фонд налічував 18 комітетів які працювали на території 17 країн. Свої представництва деякі організації вірменської діаспори відкрили також і на території Вірменії. Так, наприклад, у Вірменії, функціонує Всесвітня благодійна спілка, Вірменське товариство милосердя та багато інших [1, с. 112; 5].

Слід зазначити, що вірменська діаспора надає значну допомогу Вірменії. Показовим моментом, який відображає масштаби допомоги з боку діаспори, стало проведення фондом «Айастан» телевізійного марафону в листопаді 1993 р. Його метою був збір коштів для оплати вартості енергоносіїв, необхідних для опалення громадських та комунальних закладів Вірменії взимку 1993 – 1994 рр. Фонду вдалося зібрати 7 млн. доларів, передусім, за допомогою пожертв діаспори. Значні кошти виділив американський філантроп вірменського походження Кірк Керкорян [5].

Забезпеченням гуманітарної та фінансової допомоги Вірменії також займається відома некомерційна організація «Вірменський національний комітет Америки» (ВНКА), який був заснований ще в 1918 р. Крім надання економічної підтримки Вірменії, діяльність ВНКА спрямована також на сприяння розвитку вірмено-американських відносин. Варто зазначити, що багато в чому саме завдяки зусиллям вірменської діаспори в США на початку 2000-х рр. не відбулось скорочення обсягів гуманітарної допомоги, яку щорічно отримує Вірменія [5].

Таким чином, вірменська діаспора є однією з найбільш чисельних у світі. У пострадянський період керівництво Вірменії здійснило ряд заходів з метою налагодження зв'язків із вірменською діаспорою. Найбільші вірменські діаспори проживають на території Росії та США, однак ступінь організаційного об'єднання та рівень впливу вірменських громад у цих країнах є різним. Вірменська громада, яка проживає на території Росії, є найбільшою в кількісному відношенні однак недостатньо інституціоналізованою, у той час як вірменська діаспора США є досить згуртованою та впливовою. Громадські організації, створені представниками вірменської діаспори у Сполучених Штатах Америки, є достатньо потужними та надають значну підтримку Вірменії.

Список літератури:

1. Тирабян К.К. *Диаспора в политическом процессе современной России* (на прикладі армянської діаспори). URL: [90](http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:m2JWodWQ7IoJ:lib.urfu.ru/file.php/118/moddata/data/51/793/288386/Dissertacija_Tirabjan_K.K.pdf+&cd=7&hl=ru&ct=chnk&gl=ua. 2.</p></div><div data-bbox=)

Bolsajian Monique. The Armenian Diaspora: Migration and its influence on Identity and Poitics. URL: https://escholarship.org/content/qt51x1r30s/qt51x1r30s_noSplash_e8fa5d6de885fc5f2672839833f96143.pdf. 3. Ароян И.К., Шуклина Е.А. Армянская диаспора в России и Америке: сравнительный анализ условий адаптации молодых мигрантов. URL: https://elar.urfu.ru/bitstream/10995/59013/1/978-5-91256-403-1_2018_017.pdf. 4. Еганян Р. Интеграция мигрантов: армянские реалии. URL: [45683262.pdf](https://core.ac.uk/doi/pdf/10.1017/9781108888888.003) (core.ac.uk) 5. Папоян А.Р. Роль армянской диаспоры в участии Республики Армения в международных делах на рубеже XX -XXI вв. URL: https://nbpublish.com/library_read_article.php?id=25965 6. Тер-Саркисянц, А. Из истории аормирования армянской диаспоры в России. URL: https://www.jstor.org/stable/4030798?seq=1#metadata_info_tab_contents

«ЗАМОРОЖЕНЬ» КОНФЛІКТИ НА ПОСТРАДЯНСЬКОМУ ПРОСТОРИ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ

Панасенко Ганна Сергіївна

доцент кафедри туристичного бізнесу та країнознавства,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна,
кандидат політичних наук
E-mail: panasenko@karazin.ua

Наразі не перестають бути серйозною загрозою для розбудови міжнародних відносин у Східній Європі та на Кавказі «заморожені» конфлікти в пострадянських державах. Російська Федерація, нав'язавши власну політику псевдодержавам, економічно їх підтримуючи та гарантуючи безпеку, намагається блокувати євроатлантичні прагнення нашої країни, Грузії і Молдови, які невзможі проводити незалежну зовнішню політику через не повний контроль над своїми територіями, а тому не отримують членства в НАТО та Європейському Союзі.

Варто відзначити, що подібні конфлікти розгортаються на невідконтрольній центральній владі, проте контрольованих сепаратистами територіях, котрі методом переговорів з органами центральної влади намагаються задекларувати правову міць. Прикладами є самопроголошені Придністровсько-Молдавська Республіка, Нагірно-Карабахська Республіка, Республіка Абхазія, Південно-Осетинська Республіка, а також ЛНР та ДНР, оскільки конфлікт на сході нашої держави дедалі стає схожим на «заморожений».

Причиною конфлікту між Молдовою та Придністров'ям є мова та російська армія. Фактично Росія майже тридцять років тому змусила Молдову заморозити війну у Придністров'ї, і з тих пір Кишинів живе з окупованою територією, підтримуючи там економічні та соціальні зв'язки. Проте Росія сприймається не учасником війни, а посередником. Специфічним є й те, що через індустріалізацію Придністров'я Молдова не розірвала з ним економічні відносини.

Після оновлення влади Молдови в 2020 році є шанси на врегулювання придністровського конфлікту, а також на відновлення добросусідських

відносин з нашою країною, які були зруйновані через фактичне визнання Криму російською територією за часів попереднього (проросійського) президента І. Додона. Отже, сьогодні Придністровський конфлікт можна вважати найбільш спокійним і некровопролитним на пострадянському просторі.

Рік тому Європейський суд із прав людини виніс рішення за позовом Грузії проти Росії за війну тринадцятирічної давнини. Основною причиною зазначеного конфлікту стала етнічна складова. Конфлікти в Південній Осетії та Абхазії нагадують придністровський. Вони були готові залишитися частиною СРСР через користування широкою автономією в складі Союзу, а його розпад поставив вибір: приєднатися до Грузії чи боротися за незалежність.

Абхазі та осетини протягом століть мали власні країни або ж автономії у складі імперій. За результатами війни 2008 року Росія окупувала Абхазію та Південну Осетію, визнавши їхню «незалежність». Провину за початок війни було покладено на Грузію [1].

Відрізняється від інших конфлікт у Нагірному Карабасі, що стосується двох сусідніх країн – Азербайджана та Вірменії, проте ситуація не така проста. Нагірний Карабах характеризується наявністю вірменського населенням на території Азербайджану, де останній прагне повернути контроль над всієї власною територією, а Вірменія надає підтримку сепаратистській владі так званої Нагірно-Карабахської Республіки [2].

Будь-які конфлікти пострадянського простору характеризуються втручанням РФ, але масштаб доволі різний. У зазначеному конфлікті разом з Францією та США Росія є співголовою Мінської групи, створеної у 1992 році задля врегулювання Карабахського конфлікту. Але також Росія відстоює власні інтереси [3].

Стосунки між Вірменією й Азербайджаном погіршувались з часом, але головні посередники вирішення конфлікту були зайняті іншими поточними проблемами: коронавірусом, виборами в США, протестами у Білорусі тощо, тому фактично залишився й поза дипломатичної уваги інцидент на вірменсько-азербайджанському кордоні в липні 2020 року.

Таким чином, з одного боку, це етнічний конфлікт місцевого значення, але з іншого, через зацікавленість у його вирушенні сусідніх держав, конфлікт стосовно контролю над Нагірним Карабахом значною мірою носить геополітичний характер і становить загрозу національній безпеці обох країн.

Необхідно мінімізувати роль Росії-посередника у подібних конфліктах, оскільки вона діє виключно в межах власних інтересів, позиціонуючи себе сьогодні як останнього захисника для карабаських вірмен.

У 2014 році Україна проти Росії також подала кілька позовів до міжнародних судів після анексії Криму та окупації Донбасу. Європейський суд з прав людини у січні 2021 року вперше визнав, що Росія здійснювала контроль над півостровом ще за кілька тижнів до незаконного «референдуму», тобто від 27 лютого 2014 року. Збройний конфлікт на сході нашої країни спричинений агресією Російської Федерації, яка продовжує називати себе посередником замість того, щоб визнати себе стороною конфлікту, взявши на себе

відповідальність за власні дії замість спроб легітимізувати так звані "народні республіки".

Сьогодні багато дослідників вважають, що конфлікт на Донбасі, хоч він ще знаходиться в збройній фазі, подібний до придністровського конфлікту. Проте перестав бути ключовою проблемою для світової громадськості.

Не можна не відзначити негативний вплив «заморожених» конфліктів на євроатлантичну інтеграцію, оскільки вони демонструють «сусідську» загрозу безпеці ЄС. Підтримка існування таких конфліктів на пострадянському просторі є найвпливовішим інструментом для РФ.

Від самого початку правління В. Путіна основним напрямком його зовнішньої політики спостерігається «об'єднання» колишніх республік Союзу шляхом повного контролю цих територій. Наприклад, під приводом захисту російськомовного населення Москва втрутилась у збройний конфлікт між Придністров'ям і Молдовою; намагання зберегти свій вплив на обидві країни у вірменсько-азербайджанському конфлікті у Нагірному Карабасі [4].

Таким чином, наш сусід використовує конфлікти у колишніх республіках Радянського Союзу для утримання та посилення сфери впливу, розглядаючи регіон Східної Європи і Південного Кавказу як виняткову зону власних інтересів. Небезпека існування «замороженого» конфлікту на території нашої держави фактично нищить шанси України бути активним учасником євроінтеграційних процесів сучасності.

Список літератури:

1. *Війна в Грузії – як Абхазія та Південна Осетія стали окупованими і чому на Росію не наклали санкції.* URL: <https://babel.ua/texts/61110-chez-13-rokiv-pislya-viyni-gruziya-zmogla-dovesti-fakt-rosiyskoji-agresiji-v-sudi-chomu-abhaziya-ta-pivdenna-osetiya-konfliktuvali-z-gruzinami-ta-yak-rosiya-mayzhe-unikla-pokarannya> 2. *Нагорный Карабах – пороховая бочка Закавказья.* URL: http://nvo.ng.ru/wars/2019-02-15/3_1034_karabakh.html Зельманович І. І. «Заморожені» конфлікти на пострадянському просторі як вияв інституційної кризи політики ЄС // *Прикарпатський вісник НТШ. Думка.* 2016. № 3. С. 127-135 4. *Zamrozone konflikty w strefie postsowieckiej wyzwaniem dla bezpieczenstwa w Europie.* URL: <https://warsawinstitute.org/pl/zamrozone-konflikty-w-strefie-postsowiec...>

КОНФЛІКТ НА СХОДІ УКРАЇНИ: СПРОБИ ВИКОРИСТАННЯ ДОСВІДУ ХОРВАТСЬКОЇ ДЕРЖАВИ

Панасенко Ганна Сергіївна

доцент кафедри туристичного бізнесу та країнознавства,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна,
кандидат політичних наук
E-mail: panasenko@karazin.ua

Борщ Надія Андріївна

студентка кафедри туристичного бізнесу та країнознавства,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна,
E-mail: borsnadezda8@gmail.com

Конфлікт на сході України з 2014 року і по сьогоднішній день виступає одним з ключових у європейському просторі. Формально даний конфлікт має дві сторони – бойовики ДНР, ЛНР та Україна, проте перебіг подій доводить, що наявна третя сторона – Російська Федерація, яка спершу анексувала Крим, а наразі підтримує угруповання бойовиків та окупувала території Донецької та Луганської областей. Україна стикнулася з проблемою окупованих територій, але на території Європи це не вперше.

Суперечності на етнічному та релігійному ґрунті супроводжували соціалістичну Югославію протягом усього періоду її існування. За влади довічного президента країни Йосипа Броз Тіто ситуацію вдавалося утримувати під контролем. Однак після його смерті, з початку 1980-х, у Хорватії, Боснії, Словенії та Косово почали проглядатися сепаратистські устремління. На початку 1990-х давно визріваючий нарів лопнув – і частини ще недавно єдиної держави, що відкололися, виявилися втягнутими в безпрецедентний для повоєнної Європи громадянський конфлікт. Сербсько-хорватська війна – це зіткнення між сербськими сепаратистськими збройними угрупованнями і хорватською армією, яка прагнули перешкодити відділенню частини території республіки. Як наслідок, було утворено три сепаратистських регіони: Кнінска Країна, Західна Славонія та Східна Славонія. У 1995 році хорватами була проведена операція «Буря», що мала на меті ліквідацію самопроголошеної республіки Сербська Країна. Таким методом вдалося повернути два регіони: Кнінську Країну та Західну Славонію. Східна Славонія була інтегрована пізніше дипломатичним методом шляхом диктування своїх інтересів з позицій сильнішого.

Після початку воєнних дій на сході України політики, міжнародники та журналісти досить часто почали пригадувати хорватську модель вирішення конфлікту. Недивно, адже ситуація в Україні у 2014 році та у Хорватії у 1990-і роки має спільні особливості. Перша схожість – це поява територій усередині країни, які мають власну місцеву ідентичність та тягнуть не до головного зовнішньополітичного курсу держави: частина населення ДНР, ЛНР тяжіли до

Російської Федерації, а населення Сербської Країни бачило своє майбутнє у «Великій Сербії». До того ж обрані шляхи врегулювання даних конфліктів для обох держав спочатку були мирними, і в обох випадках ці сценарії були запропоновані ззовні – третіми державами (для України – Мінські угоди, для Хорватії – Сараївське перемир'я). Вони не змогли врегулювати наявні розбіжності, вимагали надання автономії окупованим територіям та викликали масове незадоволення населення країни.

Однак війна в Україні та Хорватії має також суттєві відмінності. По-перше, військово-політичний потенціал Російської Федерації у 2014 році неабияк перевершує сербський на початку 1990-х рр. По-друге, під час війни з Хорватією Сербія мала інший конфлікт – з Боснією та Герцеговиною. Це вимагало значні зусилля та відволікало вагому частину військових та людських ресурсів. Російська Федерація на сьогоднішній день також залучена до інших конфліктів світу (Сирія, зокрема), але там знаходиться невеликий військовий контингент, що не забирає великий обсяг військового потенціалу РФ. По-третє, окупована територія у Хорватії – Сербська Країна – мала прямий кордон із Сербією лише невеликий шматочок території, а більша частина знаходилась на кордоні з Боснією. В Україні ДНР/ЛНР знаходяться у безпосередній близькості до території Російської Федерації по всій довжині кордону, що надає змогу російським військовим підтримувати бойовиків усіма методами.

SWOT-аналіз хорватського методу вирішення протистоянь можна звести до таблиці 1.

Таблиця 1

SWOT-аналіз хорватського методу вирішення конфліктів у світі

Сильні сторони	Слабкі сторони
<ul style="list-style-type: none"> ● Територіальне повернення окупованих земель до повноцінного складу держави; ● Знищення сепаратистських рухів на території держави; ● Відповідність нормам міжнародного права. 	<ul style="list-style-type: none"> ● Величезні втрати як військового, так і цивільного населення; ● Зруйнування інфраструктури; ● Протидія настроям місцевого населення; ● Тягар відповідальності за правила ведення війни.
Можливості	Загрози
<ul style="list-style-type: none"> ● Соборність держави на довоєнних засадах; ● Зростання ролі армії, авторитету уряду; ● Закріплення міжнародного становища держави; ● Можливість впливу на місцеве населення, користуючись роллю переможця шляхом нав'язування своїх умов місцевим елітам. 	<ul style="list-style-type: none"> ● Дестабілізація всіх сфер життя держави; ● Ризик міжнародної ізоляції; ● Ризик позбавитися надходження кредитів та фінансів від міжнародних установ; ● При неконтрольованості даної території великий ризик зовнішньої агресії.

Складено авторами за джерелом: [6, с. 13].

Спираючись на наявні ризики та загрози, можна стверджувати, що попри постійне порівняння даних війн, ці протистояння не є однаковими, і в силу різних обставин їх вирішення також має відрізнятися. Слід також зауважити, що у випадку сербсько-хорватського конфлікту та вивольних операцій, що проводила Хорватія, чисельність армії Хорватії була значно більшою за Сербію. У випадку з російсько-українським конфліктом дана ситуація не є аналогічною, тож при вирішенні конфлікту збройним шляхом ціна перемоги може бути занадто високою. До того ж українська армія має бути боєздатна, сформована на професійній та добровольчій основі, а не шляхом загальної примусової мобілізації [5]. Звільнення Донбасу воєнним шляхом вносить певні проблеми в інші сфери життя держави, які мають бути прораховані. Це такі, як активізація міграційних процесів, зростання потреби у медичній, гуманітарній, соціальній допомозі, збільшення кількості озброєння. У даних реаліях має бути узгоджений перерозподіл державних коштів на проблемні сфери, пошук міжнародної допомоги та опрацювання міграційної політики. До того ж держава повинна бути готовою надати соціальну допомогу переселенцям з окупованих територій за недоотримані пенсії, соціальні виплати та інші компенсаційні кошти. Це означає, що має бути проведена успішна соціальна політика. Звідси можна дійти висновку, що даний сценарій потребує виваженої економічної політики та підвищення рівня життя усередині держави.

Екс-прем'єр-міністр України Володимир Гройсман, відвідуючи у 2017 році Хорватію, зазначив, що для України досвід хорватської держави більш суттєвий у такому напрямі, як вступ до євроатлантичних структур [2]. Окрім того, дослідники вважають, що хорватський сценарій має вагоміше значення у післявоєнний період. Такі питання, як вибори, обмін військовополоненими, повернення переселенців, досвід у міжнародних судах наразі є більш актуальним для України, оскільки, виходячи з можливих ризиків та загроз, хорватський сценарій повернення територій воєнним шляхом вбачається неможливим на сьогоднішній день при даному розкладі сил. Тож, наразі питання реінтеграції повернутих територій стає пріоритетним у перейманні досвіду нашого європейського партнера.

Список літератури:

1. Горбулін В.П., Власюк О.С. Донбас і Крим: ціна повернення : монографія. К.: НІСД, 2015. 474 с.
2. Дорош С. Що таке «хорватський сценарій» і чи можливий він на Донбасі – BBC News Україна. BBC News Україна. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-40326213> (дата звернення: 24.11.2021).
3. Досвід врегулювання конфліктів у світі. Уроки для України. Київ: Ін-т світ. політики, 2016. 36 с.
4. Казанський Д. Хорватія. 20 років на примирення. Аналітика, безпека, економіка, міжнародна політика, культура. Зміст має значення! URL: <https://tyzhden.ua/World/161579> (дата звернення: 24.11.2021).
5. Левченко О. Чому Хорватії вдалося?. Юридичний вісник України. URL: <https://yvu.com.ua/chomu-horvatiyi-vdalosya/> (дата звернення: 24.11.2021).
6. Моделі і ціна врегулювання конфлікту на Донбасі: міжнародний досвід та українські реалії. Київ: Міжнар. центр перспект. дослідж. (МЦПД): Відродження, 2016. 28 с.

ФАКТОРИ ВПЛИВУ COVID-19 НА ЧЕСЬКУ РЕСПУБЛІКУ

Сурніна Анастасія Олександрівна

студентка кафедри туристичного бізнесу та країнознавства,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

E-mail: nasya1901@gmail.com

Науковий керівник: к. політ. н., доц. Панасенко Г. С.

COVID-19 – це інфекційне захворювання, спричинене вірусом SARS-CoV-2. В Чеській Республіці спочатку було обмежено сполучення з країнами в епіцентрі спалахів коронавірусної інфекції, потім перетин кордону було дозволено лише громадянам Чехії та особам, які мають право на проживання. На початку 2020 року мешканцям було заборонено виїжджати з країни. Станом на кінець 2021 р. кордон можуть перетинати вакциновані або з негативним тестом на ковід мандрівники. Також ввели винятки для нещеплених громадян, мешканців Європейської економічної зони, та тих, хто мандрує з «важливих причин». Необхідно дотримуватись вимог, щоб в'їзд був дозволений. [4].

Дивлячись на статистику, станом на 13 грудня 2021 рік, в Чехії зафіксовано 2,33 млн хворих та 34 451 смертей. За цю добу було + 20 417 хворих та + 101 смерть. За 2019 – 2021 рр. смертність в країні стала рекордною протягом 30 років. У 2020 році померло на 20 тисяч людей більше, ніж народилося. Населення ж Чехії минулого року збільшилося на 7838 осіб та становило 10,702 млн осіб. Приріст був значно нижчим, ніж у попередні роки, і забезпечувався лише за рахунок міграції [1].

Минулого року до Чехії іммігрувало 55,7 тис. осіб – на 9,9 тис. менше, ніж у 2019 році. Кількість емігрантів збільшилася загалом на 7,4 тис. – до 28,7 тис. Сальдо зовнішньої міграції досягло 26,9 тис. осіб, що майже на 40% менше, ніж торік. Більше всього мігрантів з України, Росії та Словаччини. Карантин не зупиняє людей приїжджати на роботу до Чехії [2]. Проблеми, з якими зараз стикаються трудові мігранти та уряди, унікальні і водночас типові. Вони вимагають швидкого реагування на підтримку економіки та запобігання порушенням прав людини у спробі захистити здоров'я населення [8, 2-10].

Також, відповідно до підписаного президентом Чехії закону, з 1 січня 2021 року в приватних підприємств з'явилося право на єдиний податок. Це означає, що протягом поточного року вони сплачують податок на прибуток, а також медичне та соціальне страхування за новою системою – одним платежем, без зобов'язання подання податкової декларації та звітів щодо медичного та соціального страхування. Єдиний податок – це економія часу, який звичай витрачається на подання декларацій. Крім того, така система оподаткування стала вигідною тим підприємцям, які мають ставки паушальних витрат 40%. Це так звані вільні професії, до яких належать перекладачі, аудитори, нотаріуси, юристи та судові пристави, лікарі та ветеринари, а також архітектори. Але все ж, незважаючи на всі переваги, ця тема все ще залишається дуже неоднозначною. Не до кінця зрозуміло, яким чином держава проводитиме

перевірку про дотримання підприємцем ліміту в 1 млн крон, наскільки юридична особа відповідає умовам переходу на систему єдиного податку, а також чи не з'явилися у нього зобов'язання з ПДВ. Відкритим залишається питання про оформлення іпотеки без податкової декларації [7].

Освіта в школах та університетах проводиться дистанційно. Дитсадки закриті. З 22 та 29 листопада 2021 року були проведені масові тестування на коронавірусну інфекцію. У них не зобов'язані були брати участь учні, вакциновані проти covid-19 [10].

Щодо університетів, то навіть найкращі зі списку минулого року спростили або взагалі скасували вступні іспити, зараховуючи на перший курс за результатами успішності в середній школі. Кількість іноземних студентів зросла на 8% – з 46 до 50 тисяч. За рік на 20% збільшилась кількість абітурієнтів із Росії, на 10% з України, Білорусі, Казахстану [11].

Економіка зазнала значних негативних змін. Минулого року виявили найбільше падіння за всю історію країни, починаючи з 1993 року.

Валовий внутрішній продукт (ВВП) упав на 5,6%. При цьому протягом останніх трьох місяців ВВП впав на 5 % у річному розрахунку. Потім він зріс на 0,3 % порівняно з попереднім кварталом.

Істотну роль падінні економіки відіграв негативний розвиток секторів торгівлі, транспорту, розміщення та гостинності через пандемію коронавірусу, тоді як державні витрати зросли.

Порівнюючи з іншими країнами, минулого року економіка Німеччини впала на 5%, економіка Іспанії – на 11%, економіка Франції – на 8,3%, а ВВП Швеції та Польщі впали лише на 2,8% [5].

На початку пандемії Чеська Республіка разом із Німеччиною та Францією заборонила експорт захисних матеріалів. Це рішення було спочатку ухвалено, але потім скасовано через тиску Європейської комісії, але наприкінці березня Чехія вирішила допомогти Іспанії та Італії, почавши поставляти партії захисних медичних костюмів, дихальні апарати та маски [3, с. 33 - 36].

Чехія є важливим торговельно-економічним партнером для України. У 2020 році Чехія посіла 14 місце за розміром продажів українських продуктів у світі та 7 поміж європейських держав за розміром українського експорту. За Чеською стратегією експорту в період 2012 – 2020 років країна була однією з дванадцяти країн лідерів для Чехії.

30 вересня 2020 року обсяги інвестицій з Чеської Республіки в економіку нашої країни становили 182 млн доларів США. Основна частина інвестицій спрямована на промисловість, ремонт автотранспортних засобів, торгівлю та угоди з нерухомим майном.

Провідними позиціями імпорту з Чеської Республіки до України стали:

- засоби наземного транспорту;
- 19,5% : котли, ядерні реактори;
- 17,0% : обладнання;
- 4,5% : електричні машини;
- 6,3% : пластик, полімерні вироби;
- 4,4 : палива мінеральні, нафта і продукти її перегонки;
- 4,3% : різні готові вироби [6].

Отже, провівши дослідження ми можете сказати, що економіка та інфраструктура Чехії зазнала значних змін. Таким чином були введені нові правила та закони для приватних підприємств. Економіка постраждала найбільше, бо всі її сфери були призупинені. Число іммігрантів стало менше порівнюючи з 2019 роком. Також, негативно впливає обмеження торгівлі між США та ЄС у вигляді ввізного мита або невизначеність щодо Brexit та результатів переговорів у кінці перехідного періоду.

Освіта перейшла на дистанційне навчання для меншого розповсюдження хвороби. Загалом, з цього можна виділити й позитивні риси, такі як: швидке впровадження нових технологій, розвиток нових платформ для саморозвитку, більше шансів для абітурієнтів вступити до університетів, взаємодопомога країн одна одній.

Список літератури:

1. Worldometers. URL: <https://www.worldometers.info/coronavirus/> (дата звернення: 01.12. 21).
2. Ceskenoviny. Статистика кількості померлих. URL: <https://www.ceskenoviny.cz/zpravy/csu-bude-informovat-o-lonskem-vyvoji-poctu-obyvatele-v-cr/2011683> (дата звернення: 29.10.21)
3. Вдовиченко В., Воронюк М., Герасимчук С., Коваль Н., Краєв О., Пандемія COVID-19 в ЄС: егоїзм, солідарність чи поширення впливу? : аналітична записка К: 2020. С. 33-36. URL: <http://prismua.org/wp-content/uploads/2020/05/COVID19EU.pdf>
4. Чехія: обмеження в зв'язі з пандемією COVID-19. URL:<https://www.skyscanner.com.ua/travel-restrictions/czechia/29475389> (дата звернення 02.12.21)
5. Novinky.cz. URL: <https://www.novinky.cz/> (дата звернення 28.11.21)
6. Торговельно-економічне співробітництво між Україною та Чехією. URL: <https://czechia.mfa.gov.ua/spivrobotnictvo/358torgovelyno-jekonomichne-spivrobotnictvo-mizh-ukrajinoju-ta-chehijeju> (дата звернення 03.12.21)
7. Налогообложение в Чехии: паушальный налог для предпринимателей. URL: <https://420on.cz/immigration/business/60760-nalogooblozhenie-v-chehii-paushalnuy-nalog-dlya-predprinimateley> (дата звернення: 02.12. 21)
8. Минич Р., Кравчук П., Влияние COVID-19 на украинских трудовых мигрантов в Чехии, Венгрии, Польше и Италии: аналитический бриф 2020. с. 2-10. URL: https://www.icmpd.org/file/download/48125/file/Policy%2520Brief_%2520The%2520Impact%2520of%2520COVID19%2520on%2520Ukrainian%2520Labour%2520Migrants%2520in%2520Czechia_%2520Hungary%2520C%2520Poland%2520and%2520Italy%2520RUS.pdf
9. COVID-19. Коронавирус в Чехии: позитивные изменения URL: <https://www.youtube.com/watch?v=BoBeiG9E9q8> (дата звернення: 03.12.21)
10. Тестирование в чешских школах . URL: <https://420on.cz/news/virus/61653-testirovanie-v-cheshskih-shkolah-8-pouabrya-vyuavilo-3423-sluchaya-zarazheniya> (дата звернення: 02.12.21)
11. Образовательный локдаун: карантин в Чехии и поступление. URL: <https://osaprago.cz/blog/obrazovatelnyu-lokdaun-kak-postupat-v-vuzy-chehii-yesli-oni-zakryty-i-chto-nasatom-dele-proiskhodit-s-uchebnymi-vizami-vo-vremya-pandemii/> (дата звернення: 01.12.21)

ТУРИЗМ ЯК ДРАЙВЕР РОЗВИТКУ ЕКОНОМІК КРАЇН ПОСТРАДЯНСЬКОГО ПРОСТОРУ

АНАЛІЗ В'ЇЗНОГО ТУРИЗМУ КРАЇН ЦЕНТРАЛЬНОЇ АЗІЇ ТА УКРАЇНИ ЯК ДРАЙВЕР РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ

Баранова Валерія Вадимівна

професор кафедри туристичного бізнесу та країнознавства,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна,
доктор економічних наук, доцент
E-mail: v.v.baranova@karazin.ua

Водотика Сніжана Олегівна

студентка кафедри туристичного бізнесу та країнознавства,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
E-mail: svodotika@gmail.com

Тенденції глобалізації та трансформації сфери послуг робить туризм найприбутковішою галуззю національної економіки. У 2013 році загальний обсяг міжнародного туризму у світі зріс на 4,6% і досяг близько 1 млрд туристів. Дохід від іноземних туристів до національного бюджету світу перевищує 1 трлн дол США, їх зростання склало 3,9%. За оцінками Всесвітньої туристичної організації (ВТО) у XXI столітті очікується зростання туристичного бізнесу: до 2020 року кількість пасажирів у всьому світі зросте до 1,6 мільярда на рік (кількість туристів порівняно з 2000 р. зросла в 2,2 рази); а дохід зросте до 2000 мільярдів дол США до 2021 року.

Для країн Азіатсько-Тихоокеанського регіону (АТР) туризм завжди є пріоритетом економічного та культурного розвитку країни. Зі зростанням на 9% Азіатсько-Тихоокеанський регіон продовжує залишатися другим за величиною туристичним напрямком у світі після розвинених країн Європи та Північної Америки, який обирають туристи з усього світу. З усіх азіатських країн Китай характеризується великими розмірами і неабиякою різноманітністю природних умов. За темпами економічного зростання Китай значно перевищує показники більшості країн, при цьому туристична галузь Китаю є однією з найрозвиненіших в регіоні. Також, Китай є однією з найпривабливіших країн світу для іноземних туристів, зокрема, за оцінками експертів, займає перше місце у сфері міжнародного туризму. Як ми знаємо, основними факторами туристичної привабливості центру є наявність туристичних ресурсів (економічних, культурно-історичних, природних, фінансових, трудових, соціальних та виробничих) та розвинута туристична інфраструктура. На привабливість китайського туристичного центру впливають переважно природно-рекреаційні фактори, зокрема, сприятливі екологічні умови; наявність цікавих природних об'єктів і пам'яток; екологічна характеристика ландшафту; наявність бальнеологічних курортів і санаторіїв; природні

ландшафтні умови; наявність рідкісних видів флори і фауни тощо. Крім, того є й інші чинники, які приваблюють туристів: історія, культура, кухня, релігія, архітектура, мистецтво, туристична інфраструктура, сервіс, ціни, безпека та інші. При цьому, виникає питання куди ж подорожують туристи з Китаю? Що їх приваблює? На ці питання слід звертати увагу країнам Центральної Азії та України, завдячуючи чому є можливість покращити туристичну галузь цих країн.

За останні понад 20 років туристичні потоки з Китаю зросли у 24 рази (з 4,5 млн у 1995р. до 107 млн у 2014р.). Станом на 2020-2021 роки в середньому прожитковий мінімум становив 1000 дол США. Більшість тих, хто відвідував Китай з метою туризму, можна поділити на дві групи: мешканці Східної Європи (39%), майже дві третини європейців (63%) робили туристичні поїздки за межі своєї країни. Особливо популярний напрямок у європейських та азійських туристів – сімейний відпочинок. Більшість подорожуючих це люди старші 25 років, які подорожують Китаєм. В середньому, європейські туристи витрачають 1000 доларів на день, а азійські туристи 160-300 доларів на день. Враховуючи ці фактори можна охарактеризувати й надалі привабливість країн Центральної Азії та України для припливу туристів з Китаю, який стане пріоритетним вектором подальшого розвитку туристичної діяльності країн. Перш за все, це сімейний відпочинок, який є найбільш популярним напрямком. Сімейний відпочинок, передбачає подорож з дітьми, що в свою чергу, передбачає відвідування великої кількості зоопарків, аквапарків, парків розваг, виставок та атракціонів. В якості привабливого елементу зазначимо, зокрема, що в Китаї діє приваблива схема для досвідчених мандрівників – «Tax free», яка передбачає систему повернення податку на додану вартість. Тобто, сума повертається за покупки при виїзді з країни, які зроблені іноземними громадянами у Китаї. На жаль, така система не діє на території України та країн Центральної Азії. Саме тому, Україні та Центральним регіонам Азії слід звернути увагу на таке явище. Китай створює сприятливі умови для розвитку галузевої туризму і використовує максимально свої ресурси, вкладаючи в їх розвиток фінансові ресурси.

Якщо розглядати Центральну Азію (Казахстан, Киргизстан, Узбекистан, Туркменістан, Таджикистан), то вона не поступається по історичній та культурній спадщині та привабливості для туристів. Зокрема, якщо цікавляться історією цих країн, то слід відвідати Туркменістан – це країна, якій у спадок дісталися унікальні пам'ятки великих династій минулих епох, що мають загальносвітове значення. У Киргизії сильні національні традиції та звичаї кочівників, що формувалися століттями. Таким чином, можна сказати, що країни Центральної Азії та Україна не поступаються КНР за культурними пам'ятками та історичним минулим.

Щодо характеристики туристичної галузі України, то туристичний сезон в Україні не знає перерв, тому що є найкраща пора для активного відпочинку на гірськолижних курортах Карпат на Західній Україні, а влітку це морський відпочинок. В Україні у 2021 році в середньому показник прожиткового мінімуму становить 300 дол США, а в Центральній Азії 160 дол США. Це є плюсом та перевагою для залучення туристів до України.

Таким чином, можемо сказати, що Китай це країна великої культури, тому туристів приваблює історичне збагачення КНР. При цьому, не зважаючи на низку негативних факторів впливу на туристичну галузь, уряд робить все можливе, для залучення іноземних туристів. Оскільки, сучасна індустрія туризму це одна з найбільш швидко прогресуючих галузей світового господарства, то можна розглядати її як міжгалузевий комплекс та фактор вплив на економіку країн. Саме тому, служить драйвером розвитку туристичної галузі України та країн Центральної Азії.

Список літератури:

1. Путеводитель по Центральной Азии: <https://www.advantour.com/rus/central-asia/> (дата звернення: 02.12.2021) 2. Влияние туризма на экономику государства: <http://www.skole.com.ua/ru/papers/13-turizm/34-turizm-ekonomika.html> (дата звернення: 07.12.2021) 3. Аналіз в'їзного туризму в Китаї та портрет китайського туриста: https://shron1.chtyvo.org.ua/Stafiichuk_Valentyn/Analiz_vyiznoho_turyzmu_Kytaiu_ta_portret_kytaiskoho_turysta.pdf?PHPSESSID=nob1ilhv4ub52j855bsmg9v8b6 (дата звернення: 02.12.2021) 4. Прожиточный минимум в Китае: <https://visasam.ru/emigration/asia/prozhitochnyj-minimum-v-kitae.html> (дата звернення: 04.12.2021) 5. Податок на додану вартість: <http://duma.gov.ru/news/49237/> (дата звернення: 02.12.2021) 6. Податок на додану вартість: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D0%BE%D0%B4%D0%B0%D1%82%D0%BE%D0%BA_%D0%BD%D0%B0_%D0%B4%D0%BE%D0%B4%D0%B0%D0%BD%D1%83_%D0%B2%D0%B0%D1%80%D1%82%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C (дата звернення: 02.12.2021)

«ЧЕРВОНИЙ ТУРИЗМ» ЯК ОДИН ІЗ ПОПУЛЯРНИХ НАПРЯМКІВ КИТАЙСЬКИХ ТУРИСТІВ

Багінська Анастасія Віталіївна

студентка кафедри туристичного бізнесу та країнознавства,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
E-mail: bagin.nst@gmail.com

Яновська Оксана Ігорівна

студентка кафедри туристичного бізнесу та країнознавства,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
E-mail: oksanayanovskaya@gmail.com

Науковий керівник: к. е. н., доц. Шамара І. М.

Червоний туризм – це напрямок туризму в Китаї та Росії, що передбачає відвідування пам'ятних місць, пов'язаних з історією комуністичної партії, життям комуністичних лідерів та революційним минулим. Китайські маршрути червоного туризму розроблені владою громадян Китаю, тоді як російські «червоні маршрути» – це предмет інтересу іноземних гостей, особливо китайців. Для географії червоного туризму найбільшу роль відіграє історична спадщина певних міст та регіонів. У Росії – це місця, де жив або куди був засланий В. І. Ленін, в яких відбулися важливі для історії Жовтневої революції

та КНРС події. У Китаї – це «паломництво» за пам'ятними місцями, пов'язаними з життям Мао Цзедуна та інших комуністичних лідерів та революційним минулим країни.

В останні роки завдяки безперервному підвищенню доходів населення та покращенню рівня гостинності у сфері туризму у Китайській Народній Республіці та Російській Федерації, туристична співпраця між двома країнами розвивається стрімкими темпами.

Ще у грудні 2004 р. почала функціонувати «Національна програма розвитку "червоного туризму" », яку розробили Канцелярія ЦК КПК Держрада КНР. У рамках цієї програми було відкрито для відвідування туристами дванадцять найбільших баз, створено 30 головних маршрутів. Також виділено 100 класичних об'єктів, пов'язаних із революційними подіями Китаю [1].

Уряд КНР, таким чином, вирішив виховувати патріотизм підростаючого покоління, зміцнювати національну єдність, зберігати революційні традиції і підвищувати вірність Комуністичної партії Китаю через розвиток «червоного туризму», заодно сприяючи отриманню значних додаткових доходів у менш розвинених районах країни, в яких діяли старі революційні бази компартії Китаю та китайської Червоної армії.

За останнє десятиліття за підтримки влади кількість прихильників «червоного туризму» зросло – зафіксовано 3,478 млрд турів, а загальні доходи до місцевих бюджетів оцінені в більш ніж 929,5 млрд китайських юанів. Практично у кожному книжковому та сувенірному магазині представлені цілі полиці мультимедійних матеріалів, скульптурних пам'яток, телеграм, фотографій, автографів, різних графіків та історичних предметів, пов'язаних з історичними подіями у китайській революційній історії.

В результаті сотні мільйонів туристів дозволяють підвищити добробут місцевого населення, та зростання популярності «червоного туризму» веде до необхідності вдосконалення всієї інфраструктури, особливо транспортної. Безліч старих будівель та зруйнованих пам'ятників було відреставровано та оновлюватиметься надалі. Будуть збудовані тисячі кілометрів нових доріг, багато нових готелів, ресторанів та кафе, торгових центрів і т.д.

У КНР існують різні оцінки популярності «червоного туризму». В умовах стрімких темпів розвитку економіки країни, коли народ перестає турбуватися про харчування та безпеку, природно, він починає шукати те, що може задовольняти духовні потреби. Люди віддають перевагу революційним маршрутам, оскільки хочуть зрозуміти, що ж надихало старше покоління долати найсерйозніші, здавалося б, просто «непідйомні» труднощі навіть у найсуворіші часи, отримувати моральне заохочення. В цьому і полягає справжня цінність «червоного туризму» [3].

Не можна не відзначити той факт, що напрям «червоного туризму» стає популярним та модним не тільки у старшого покоління, але та серед молоді. Дві третини туристів, які відвідують місця, пов'язані з «червоною» історичною традицією, перебувають у віці молодші 35 років, при тому, що раніше це були здебільшого люди середнього та літнього віку. Стильним у молоді вважається використання «історичної одягу» – гімнастерок та зелених кепок із червоними

зірками. Молодь все частіше вибирає місця, пов'язані з революційним минулим для індивідуального, групового та сімейного відпочинку.

Для подальшого розвитку «червоного туризму» у Китаї необхідно розширення меж цього проекту, оскільки, оглядаючи «червоні» об'єкти всередині своєї країни, китайці знайомляться лише з частиною історії, а витoki «червonoї» історії перебувають саме у Росії. Китайці дуже люблять радянську культуру, десятки мільйонів жителів Китаю небайдужі до пісень, фільмів та літератури періоду СРСР, вони мріють побачити спадщину Радянського Союзу на власні очі.

Беручи до уваги все вищевикладене, для туристів з Китаю спеціально було створено проект так званого «червоного маршруту». Проект був сформований у 2013 р., потім у 2014 р. був готовий сам продукт, який можна було пропонувати туристам. Він був представлений на виставці «Beijing International Tourism Expo» у Пекіні, на «Російсько-китайському ЕКСПО» Харбіні та на виставці «Інтурмаркет» у Москві [2]. У червні 2015 р. у м. Шаошань (провінція Хунань, рідний повіт МаоЦзедуна) було підписано «Меморандум про взаєморозуміння та співпрацю за «червоним маршрутом» 2015–2017 рр.» між Державним управлінням у справах туризму КНР та Федеральним агентством з туризму РФ [6].

Більшість китайців виїжджає за межі країни для отримання нових знань та розширення кругозору. Важливу роль у цьому відіграє традиційне для Китаю відношення до подорожей як до форми освіти та саморозвитку. Стародавня китайська мудрість каже: «Прочитай десять тисяч книг і пройди десять тисяч миль». Згідно з прогнозом Державного управління у справах туризму КНР, витрати китайців у закордонних поїздках досягнуто до 2025 р. 250 млрд. дол. [5]. Очікується, що бум китайського виїзного туризму залишиться найкращим трендом на світовому туристичному ринку цього десятиліття.

Список літератури:

1. «Красный туризм» содействует развитию экономики бывших революционных опорных баз Китая // URL: <http://russian.cri.cn/239/2006/04/04/1%40112126.htm>, дата обращения 26.03.2019.
2. Елена Джанджугазова: Красный туризм. Почему китайских туристов так привлекает революционная история России? // <https://www.youtube.com/watch?v=НТК0WMp7R3Y>, дата звернення: 03.12.2021.
3. Иностранные СМИ: рост популярности «красного туризма» среди китайской молодежи // <http://www.partnery.cn>, дата обращения 30.07.2019.
4. Распоряжение Правительства Российской Федерации от 31 мая 2014 г. N 941-п г. Москва «Об утверждении Стратегии развития туризма в Российской Федерации на период до 2020 г.». Российская газета. 2014, 9 июня. // <http://www.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc&base=LAW&n=320987&fld=134&dst=100000001,0&rnd=0.7976876969569029#04648095143508948>, дата звернення 05.12.2021.
5. Расходы китайцев на зарубежные поездки взлетят более чем на 30% к 2025 г. // <http://www.finmarket.ru/database/news/4315898>, дата звернення: 01.12.2021.
6. Россия и Китай подписали Меморандум о развитии «красного» туризма. Пресс-служба министерства культуры Российской Федерации. // <https://www.mkrf.ru/press/news/rossiya-i-kitaypodpisali-memorandum-o-razviti-i-krasnogo-turizma20171006170919/>, дата звернення: 03.12.2021.

МІЖНАРОДНИЙ ТУРИЗМ КАЗАХСТАНУ ЯК ЧИННИК МІЖНАРОДНОЇ ВЗАЄМОДІЇ З КРАЇНАМИ

Волкова Ірина Ігорівна

старший викладач кафедри туристичного бізнесу та країнознавства,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
E-mail: volkova@karazin.ua

Мікуліна Катерина Юрївна

студентка кафедри туристичного бізнесу та країнознавства,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
E-mail: mikulina2020out12@student.karazin.ua

Туризм давно втратив своє однобоке трактування. В сучасному мінливому світі це поняття набуло нових відтінків значення. Нині це не просто переміщення осіб з точки «А» в точку «Б», а новий вид дипломатії, спосіб стимуляції розвитку економіки та міжкультурне явище, яке допомагає людям різних національностей краще розуміти один одного та знаходити точки взаємодії.

Актуальність обраної теми полягає у тому, що економічні відносини Казахстану є яскравим прикладом того, що міжнародний туризм є чудовим засобом для того, щоб налагодити стратегічне партнерство та вивести на новий рівень економічне співробітництво.

Мета роботи – проаналізувати розвиток міжнародного туризму Казахстану як чинник міжнародної взаємодії країн.

Казахстан є зв'язуючою ланкою між Європою та Східною Азією, особливо в питанні трансконтинентальних сухопутних перевезень. Нині країна є важливою точкою «Економічного поясу Шовкового Шляху», який, як і древній торговий шлях, покликаний з'єднати Китай з країнами Європи. Завдяки будівництву цього міжнародного транспортного коридору виникла нова тенденція культурно-гуманітарних обмінів між Китаєм, Казахстаном та іншими країнами вздовж даного поясу, і в таких обмінах головну роль грає саме туризм.

За останні п'ять років стан в'їздного туризму до Казахстану значно змінився. Перш за все, загалом збільшилася кількість туристів. Кількість прибуттів іноземних громадян до Казахстану в 2019 році склала 8 515 000 осіб, що значно перевищує аналогічний показник семирічної давнини – 4,81 млн. Отже, кількість прибулих туристів в 2019 році збільшилась на 40% порівняно з 2012 роком (рис.1).

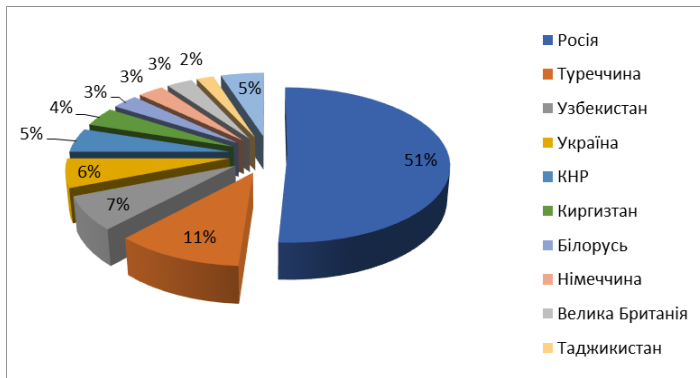

Рис.1. Країни, резиденти яких відвідують Казахстан [1].

Переважає більшість туристів приїжджають до Казахстану з країн-членів Євразійського економічного співтовариства (ЄврАзЕС), членом якого є й Казахстан. Це Росія, Білорусь, Таджикистан та Киргизтан. Разом ці країни складають ліву часту туристичних прибуттів Республіки Казахстан – 60%. Цей відсоток обумовлений тісним співробітництвом цих країн, створенням спільного економічного середовища. Окрім того, вони поєднані спільним радянським минулим, культурними зв'язками. Із загальної кількості туристичних прибуттів туристи з країн колишнього СРСР складають близько 75%, в тому числі з України – 6%. Значну частку в'їзних туристів складають також резиденти Туреччини – 11%. Тож, в основному до Республіки Казахстан прибувають туристи з сусідніх країн та країн-партнерів.

Іншим важливим фактором є цілі, які переслідують туристи приїжджаючи до Казахстану. Іноземці відвідують Казахстан переважно з цілями відпочити та дослідити культуру та природні багатства країни, зайнятися активними видами спорту, в тому числі гірськолижним. Вони складають 52% всіх в'їзних потоків. Другою за популярністю метою відвідати Казахстан є діловий туризм (32%). Особисті цілі переслідують 7% від приїжджаючих до країни (рис. 2).

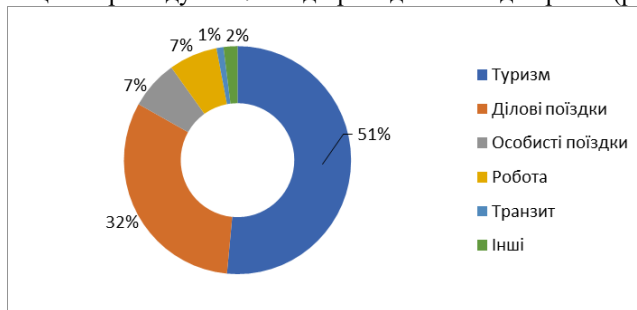

Рис. 2. Цілі візитів туристів до Казахстану [1].

Окрім інших видів туризму, діловий туризм є одним із важливих чинників співпраці країн. Спільні проекти, міжнародні саміти та конференції, бізнес-зустрічі є причинами, які спонукають іноземців приїздити до Казахстану.

Найбільшими діловими центрами країни є столиця – місто Нур-Султан, а також великі міста Алмати, Караганда та Шимкент. Щорічно казахські ділові центри приймають тисячі бізнесменів, дипломатів та політиків.

Великим сегментом ділового туризму є проведення виставок. Так важливою подією для розвитку казахського конгрес-туризму стала Міжнародна спеціалізована виставка «ЕКСПО» – найбільша міжнародна виставка, де демонструються новітні науково-технічні досягнення, перспективи розвитку, а також історія, традиції та культура країн усього світу. Результатом проведення всесвітніх виставок є розширення міжнародних, економічних, політичних, культурних та наукових зв'язків [3].

Виставка «ЕКСПО-2017 Енергія майбутнього» проходила у столиці Казахстану, місті Нур-Султан з 10 червня по 10 вересня 2017 року. У ній взяла участь 115 держав та 22 міжнародні організації. Виставку відвідало понад 3 млн людей. Захід став важливою подією в розвитку міжнародних відносин країни.

Зі збільшенням популярності Казахстану як туристичної країни, прибутки, отримані від міжнародного туризму також зросли. Так, в 2019 році загальний вклад туризму в ВВП Казахстану склав 2,463 млрд долл. США, тобто доля туризму в ВВП – 5,6%. Порівняно з 2012 роком (1,347 млрд долл. США) показник зріс на 55% [1, 6]. Індекс туристичної конкурентоспроможності склав 3.59, що виводить країну на 81 перше місце в світовому рейтингу.

Віднедавна до топ-5 країн, туристи яких відвідують Республіку Казахстан додалася ще одна країна з потужним експортно-туристичним потенціалом – Китайська Народна Республіка. Наприкінці 2015 року Казахстан підписав ADS-угоду з Китаєм, згідно з якою за однією візою до країни може приїхати група китайців до 50 осіб [5].

Ця подія стала точкою відліку нового етапу співробітництва країн в туристичній сфері. Перш за все це стало чудовою можливістю для Казахстану, який радісно зустрів східних сусідів в себе в гостях. Так у 2017 році в Казахстані був проведений рік туризму Китаю. Це був перший подібний великомасштабний захід, який Китай організував у країнах Центральної Азії. Це рішення зробило Казахстан новою популярною дестинацією для китайських туристів. Також Китай взяв активну участь в міжнародній виставці «ЕКСПО-2017», що ще більш зміцнило відносини між країнами.

Основними цілями приїзду китайських туристів до Казахстану є діловий туризм, а також відвідування маршруту Великого Шовкового Шляху, за яким зараз активно створюються пакетні тури. Китайські туристи також приїжджають до Республіки Казахстан з ціллю відпочинку на гірськолижних курортах Алматинського гірського кластеру, а також до міст Алмати та Шимкент. Потік китайських туристів став стимулятором для модернізації гірськолижної інфраструктури країни, адже саме цей вид туризму викликає велику зацікавленість у китайців нарівні з екскурсійним та екотуризмом [4].

Список літератури:

1. <https://tourstat.kz> (дата звернення: 02.12.2021)
2. <http://kz.chineseembassy.org/rus/zhgx/zhgxgl/> (дата звернення: 02.12.2021) 3. *Международная выставка EXPO-2017*, URL: <https://egov.kz/cms/ru/articles/expo2017> (дата

звернення: 03.12.2021) 4. Раисова З. Огромный поток китайских туристов посетил Казахстан в 2019 году. Где они отдыхают, URL: <https://liter.kz/23048-2/> (дата звернення: 03.12.2021) 5. Альбекова А. Марат Игалиев: "Я предпочитаю отдыхать в Казахстане", URL: <https://inbusiness.kz/ru/news/marat-igaliev-«ya-predpochitayu-otdyhat-v-kazahstane»> (дата звернення: 02.12.2021) 6. <https://www.unwto.org/ru> (дата звернення: 03.12.2021)

ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ КИТАЙСЬКОГО В'ЇЗНОГО ТУРПОТОКУ В УКРАЇНУ

Гапоненко Ганна Ігорівна

доцент кафедри туристичного бізнесу та країнознавства,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кандидат економічних наук, доцент
E-mail: a.i.gaponenko@karazin.ua

Болото Карина Ігорівна

студентка кафедри туристичного бізнесу та країнознавства,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
E-mail: bolotokarina@gmail.com

В наш час швидко зростаючий китайський ринок надає великого значення багатом країнам світу, які в ньому бачать величезний потенціал. Китай вже став найпотужнішою силою розвитку світового туризму. Цю думку поділяють не тільки китайські, а й іноземні експерти. Голова WTTC David Scoosill (David Scowsill) в інтерв'ю з сайтом Дженмін'ян відзначив, що туристичний центр рухається на Схід, до Китаю. Оскільки американські та європейські ринки вже досить зрілі, істотне зростання спостерігається в Азії, і це в основному стимулюється за рахунок Китаю. Сприятливі перспективи китайського туризму підкреслив голова провінційного комітету з розвитку туризму, заступник директора Комітету з підготовки до Глобального саміту Всесвітньої ради туризму та подорожей 2014 р. Лу Чжиюань. Він означив три фактори, що сприяють розвитку туристичної індустрії КНР: 1. тривалий та стабільний розвиток китайської економіки, що стимулює зростання туризму; 2. постійне вдосконалення системи соціального забезпечення в Китаї; 3. зміни в уявленні та сприйнятті китайців.

Розвиток в'їзного туризму є найважливішим аспектом внутрішньої та зовнішньої політики багатьох держав, що часто є серйозним джерелом валютних надходжень до їх економічних систем, чинником стабілізації регіональних ринків праці, інструментом включення в загальносвітові процеси. На додаток до впливу на економіку, в'їзний туризм також має великий вплив на соціальну сферу та культуру місцевих громад.

У 2018 р. нашу країну відвідало 29,5 тис. китайців, що становить 0,7% в'їзного туристичного потоку в Україну. Відповідно, 23,1 тис. українських туристів відвідали Китай, що складає 0,04% міжнародного туристичного потоку до КНР. Цікаво, що міжнародні туристичні потоки до КНР становлять 63,3 млн

осіб (у 2018 р. – 4 місце у світовому рейтингу DESTINATION) і щороку зростають на 5–7%.

Крім того, станом на 2019 рік, 154,63 млн громадян Китаю виїхали за межі своєї країни. Відповідно доходи від туристичної діяльності перевищили 35,8 млрд. дол. США [2]. У світовому рейтингу конкурентоспроможності у сфері туризму Китайська Народна Республіка посідає 15 місце [1].

Всесвітня туристична організація у своєму звіті представила рейтинг країн за витратами на туризм, де Китайська Республіка посіла перше місце (табл. 1). Це свідчить про те, що туристичні потоки з Китаю можуть принести значний прибуток в економіку України.

Таблиця 1

Рейтинг ТОП-5 країн за витратами на туризм в 2020 р., млрд дол. США

Місце в рейтингу		Країна	млрд дол. США			Темпи росту, %		Темпи росту, 2020 р., %
2019	2018		2017	2018	2019	18/17	19/18	
		Світ	1,349	1,463	1,487			
1	1	Китай	257,9	277,3	254,6	5,1	-4,2	-43,0
2	2	США	134,9	144,5	152,3	7,1	5,4	-69,8
3	3	Німеччина	89,1	95,6	93,2	2,7	2,9	-52,9
4	4	Велика Британія	66,4	70,9	71,9	2,9	6,0	-58,7
5	5	Франція	44,0	48,9	51,7	6,3	11,5	-44,0

Складено авторами за джерелом: [2]

В березні 2021 р. Президент України Володимир Зеленський підписав Указ «Про тимчасове запровадження безвізового режиму для громадян Китаю Народної Республіки, які в'їжджають до України з туристичною метою» [3]. Згідно з документом, для розвитку дружніх відносин між Україною та КНР, активізації двостороннього співробітництва у сфері туризму з 1 квітня по 30 вересня 2021 р. було введено безвізовий в'їзд в Україну та транзитний прохід через територію України для громадян КНР, які їдуть з туристичною метою та якщо їх термін перебування в Україні не перевищує 30 днів протягом 180 днів. Встановлення безвізового режиму між Україною та Китаєм є необхідним для початку процесу взаємної туристичної та трудової міграції громадян обох країн. Україна не вперше тимчасово скасовує візи для китайських туристів. Минулого року Україна дозволила їм в'їжджати в країну без віз з 1 серпня по 31 січня.

Потрібно сказати, що в'їзний туризм істотно впливає на економіки країн світу. Цей вплив можна розглядати через призму як прямих, так і непрямих ефектів. Під прямими ефектами маємо на увазі витрати іноземних туристів на оплату послуг, пов'язаних безпосередньо з туризмом, таких як послуги туроператорів та турагентств, колективних засобів розміщення, транспортних компаній. Під непрямыми ефектами – витрати туристів на товари та послуги організацій у суміжних галузях, діяльність яких не пов'язана виключно з туризмом (наприклад, підприємства громадського харчування, торгові компанії та ін.).

Більше того, розвиток в'їзного туризму здатний також стимулювати мультиплікативні ефекти в економіці за рахунок зростання зайнятості в організаціях, чия діяльність пов'язана з реалізацією продукції (товарів, робіт, послуг) туристичної галузі, і, відповідно, зростання споживання додаткових зайнятих у галузі співробітників.

Список літератури:

1. Управління туризмом: професійний діалог Китай–Україна в Китайській Народній Республіці. URL: <https://knute.edu.ua/blog/read/?pid=34868&uk>. 2. The UNWTO World Tourism Barometer. Vol. 18. Issue 7. December 2020. URL: <https://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/wtobarometereng.2020.18.1.7>. 3. Указ Президента України «Про тимчасове запровадження безвізового режиму для громадян Китайської Народної Республіки, які в'їжджають в Україну з туристичною метою» № 116/2021 від 23 березня 2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/116/2021#Text>

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ В ПОСТКОВІДНИЙ ПЕРІОД

Гапоненко Ганна Ігорівна

доцент кафедри туристичного бізнесу та країнознавства,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кандидат економічних наук, доцент
E-mail: a.i.gaponenko@karazin.ua

Євтушенко Олена Віталіївна

доцент кафедри туристичного бізнесу та країнознавства
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
кандидат економічних наук, доцент
E-mail: evetushenko@karazin.ua

Шамара Ірина Миколаївна

доцент кафедри туристичного бізнесу та країнознавства,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кандидат економічних наук, доцент
E-mail: shamara@karazin.ua

Згідно з даними Державного Агентства розвитку туризму, в нинішньому році наша країна прийняла 1,5 мільйона осіб. І все ж цей показник нижче на 31%, ніж за аналогічний період 2020 року (див. Рис. 1). Кількість іноземних туристів, що в'їхали до країни, досягла 2 мільйонів [1].

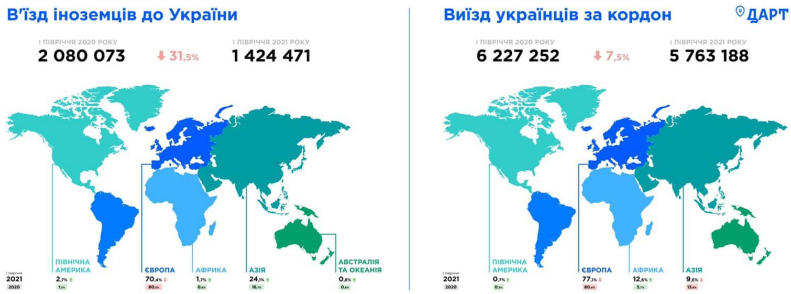

Рисунок 1. Туристичні потоки в Україні в першому півріччі 2020 та 2021 рр. [1]

В 2019 р., коли не було пандемії і карантинних обмежень, в перше півріччя Україну відвідало на 75% людей більше, ніж в 2021 р. Тоді кількість гостей сягнула майже 6 мільйонів.

Друга чверть 2021 р. продемонструвала більший потік туристів, ніж попередня. Кількість відвідувачів зростає в 4 рази в порівнянні з аналогічним періодом 2020 року (3,4 мільйона чоловік). Так, громадян з Саудівської Аравії прибули в Україну в 40 разів більше, ніж в аналогічний період 2020 року – 14 тис. проти 350 осіб. В нашу країну прилетіло на 69,6% більше американців в порівнянні з минулим роком – 34 тис. осіб. Число туристів з Ізраїлю зросло на 26% (26,6 тис. осіб). На 100% зростає кількість туристів з Вірменії (7 тис.), майже на 40% – з Грузії (15,5 тис.) і на 67% – з Азербайджану (16 тис.). Традиційно багато туристів в Україні з Молдови (368 тис. осіб), Росії (198 тис.), Румунії (109 тис.), Білорусі (96 тис.) і Туреччини (93 тис.) [10].

Згідно офіційної статистики, туризм в загальній економіці України становить близько 3–4% від ВВП, на відміну від популярних європейських країн, де цей показник становить в середньому 10% ВВП, і країн Азійсько-Тихоокеанського регіону, де ця частка сягає 50,2%. Аде відповідно до останніх розрахунків, проведених внутрішніми експертами ВТО та ЮНВТО, частка туризму в ВВП України становить близько 9% [2]. З огляду на це, варто проаналізувати внесок туризму у світовий ВВП за країнами, які є найпопулярнішими серед туристів (Рис. 2).

З одного боку, пандемія COVID-19 зіграла вирішальну роль в зменшенні кількості поїздок за кордон для людей у всьому світі, і зокрема в Україні. З іншого – ця ситуація стала поштовхом для відкриття нових туристичних ринків і стрімкого розвитку внутрішнього туризму. Статистика за перше півріччя 2021 року позитивна: українці на 15% більше виїжджають за кордон, ніж в минулому році. Майже 6 мільйонів громадян України виїхали за кордон подорожувати. Багато з них обрали традиційні для більшості напрямки – Єгипет та Туреччина. Новими популярними напрямками стали Домініканська Республіка, Катар, Мальдіви, Танзанія та Шрі-Ланка [4].

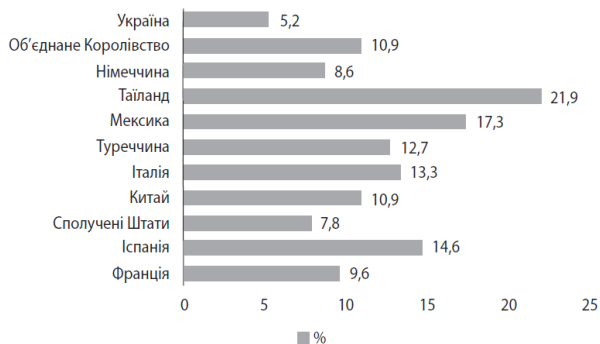

Рис. 2. Внесок туризму у світовий ВВП, % за найпопулярнішими туристичними маршрутами. Розроблено авторами за матеріалами: [3]

За результатами дослідження ми окреслили напрями, що можуть бути сприятливими для розвитку туристичного бізнесу в Україні після коронакризи:

- збереження внутрішнього туризму і вхідного пасажиропотоку на тому самому рівні зі спрямуванням більшої частини вихідного трафіку на destinations в межах України;
- здешевлення та максимальний баланс «ціна-якість» можуть відіграти рушійну роль у становленні туристично-рекреаційного комплексу;
- санітарно-гігієнічні умови та можливість дистанціювання під час проживання та відпочинку є важливими чинниками конкуренції за споживача;
- підтримка державою внутрішнього повітряного та залізничного транспортного сполучення та цін на квитки з можливими субвенціями;
- підтримка державою внутрішнього туризму через впровадження туристичних ваучерів і кредитних ліній для цього виду туризму.

Список літератури:

1. Кількість туристів до України за 1-е півріччя 2021 року зростає на 9% в порівнянні з 2-им півріччям 2020 року // Державне Агентство розвитку туризму. URL: <https://www.tourism.gov.ua/blog/kilkosti-turistiv-do-ukrayini-za-pershe-pivrichchya-2021-roku-zroslo-na-9-v-porivnyanni-z-drugim-pivrichchям-2020-roku>.
2. Офіційний сайт Всесвітньої туристичної організації (UNWTO World Tourism Organization). URL: <https://www.unwto.org/news/2020-worst-year-in-tourism-history-with-1-billion-fewer-internationalarrivals>.
3. World Data Atlas. URL: <https://knoema.com/atlas>.
4. Потік туристів в Україну значно виріс – звідки ідуть // Сьогодні. URL: <https://economics.segodnya.ua/ua/economics/transport/potok-turistov-v-ukrainu-znachitelno-vyros-top-stran-posetiteley-1569542.html>

СУЧАСНИЙ СТАН РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ В РЕСПУБЛІЦІ КАЗАХСТАН

Свтушенко Олена Віталіївна

доцент кафедри туристичного бізнесу та країнознавства
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
кандидат економічних наук, доцент
E-mail: evetushenko@karazin.ua

Пандемія COVID-19 вдарила по туризму у всьому світі. Якщо у першому кварталі 2020 року глобальні показники в'їзного туризму поступалися даними попереднього року лише на 28,6%, то вже у другому кварталі, коли по всьому світу запроваджувалися найжорсткіші карантинні обмеження аж до повного локдауну, світовий потік інтуристів скоротився відразу у 18,4% рази (а РК у цей період — в 16,7 разу).

Загалом за 2020 рік, згідно зі статистикою Всесвітньої туристської організації, світовий потік іноземних туристів зменшився у 3,8 раза. У Казахстані за три квартали «коронакризового» 2020 року (даних за останній квартал поки що немає) кількість туристів, які в'їхали в країну, знизилася відразу в 3,6 рази, до 1,8 млн осіб, проти 6,4 млн осіб в аналогічному періоді роком раніше. Число туристів, які виїхали з РК, становило лише 2,4 млн осіб — у 3,4 рази менше, ніж у 2019 році. Внутрішній туризм також у мінусі – на 60,3%, до 3,1 млн осіб[2].

Останнім часом інтерес до Казахстану як до туристичного спрямування значно зріс у всьому світі, і відповідно, рік у рік збільшується спектр туристських послуг, які надають місцеві туроператори для залучення більшої кількості мандрівників. Крім природних пам'яток, Казахстан багатий на історико-культурні пам'ятки, розташовані на Великому шовковому шляху, що мають всесвітнє значення. Організація транзитних турів на Великому шовковому шляху є особливо актуальною, оскільки це дасть Казахстану можливість входження до зони інтересу таких країн, як Японія, Малайзія, КНР, Корея, а також європейських держав. Туристичний потенціал Казахстану має унікальні можливості для розвитку багатьох видів туризму, починаючи з пізнавального — пов'язаного з відвідуванням культурно-історичних об'єктів, — екологічного, що включає спостереження за рідкісними видами флори та фауни, аж до пригодницького та інших активних видів туризму.

Вїзний туризм у Казахстані користується великою популярністю. Багато аналітиків переконані, що наростаючі обсяги вїзного туризму сприятимуть формуванню негативного туристського сальдо (більш ніж на 422 млн. доларів США) у платіжному балансі Республіки Казахстан. В результаті республіка залишається «платіжним донором» для таких країн, як Туреччина, Китай, Об'єднані Арабські Емірати, Королівство Таїланду [3].

Це свідчить про наростаючу динаміку поїздок казахстанців за межі країни. Причин цього досить багато. До них відносяться сприятливіші для відпочинку

кліматичні умови, висока якість обслуговування, широкий спектр послуг, пізнавальні цілі, якісне оздоровлення (морська вода, гарячі джерела, бруду тощо). Високий рівень розвитку суспільства безперервно пов'язаний із рівнем освіченості та високою духовною культурою населення. У Казахстані рівень освіченості підвищується з кожним роком, але складні соціально-економічні умови неможливо більшості населення задовольнити свої рекреаційні потреби.

Розвитку туризму сприяє зростання культурно-освітнього рівня життя. Тому з підвищенням рівня освіченості зменшується частка осіб, які проводять відпочинок вдома. Сучасна діяльність людини при обмеженій руховій активності супроводжується надмірним емоційним напруженням, щоб відновити сили, потрібно обов'язково відпочити. Більшість людей проводять свої відпустки (вихідні та святкові дні), виїжджаючи за місто або в іншу країну. Розширення сфери обслуговування веде до збільшення організованого та в'їзного туризму. Розвиток сфери обслуговування у країні стає проблемою внаслідок низькі доходи населення. Більш якісні платні послуги коштують відповідно більше.

Отже, на даний момент якість надання платних послуг досить невисоке. Попри це сфера обслуговування розширилася: з'явилися різні ресторани, заклади швидкого харчування, сауни, лазні, оздоровчі та спортивні комплекси, розважальні установи, тощо. Головним в індустрії туризму Казахстану є рівень розвитку туристської інфраструктури. Сьогодні створюється готельна промисловість принципово нового рівня, яка має нарахувати більше десятка 4–5-зіркових готелів та кілька готелів бізнес-класу. Крім того, у цій індустрії необхідно побудувати щонайменше по 15–20 готелів рівня «три зірки» приблизно на 70–100 номерів кожна. Будівництво одного такого нового готелю (або глобальна реконструкція старого) буде обходитися в 10-15 млн дол[1].

На думку експертів, загальна сума, потрібна на створення повноцінної туристичної інфраструктури, на жаль, буде величезним. Крім готельного господарства, активно почали розвиватися цілорічні гірськолижні курорти (наприклад, Кок Жайлау, Каскелен Південь), пляжні та готельні комплекси стали облаштовуватися басейнами, аквапарками, ресторанами, боулінгами та іншими об'єктами інфраструктури. Але поки що створено умови для прийому порівняно невеликих турпотоків. Тому проблема все одно залишається, і саме брак місць у сучасних готелях, насамперед категорії «трьох зірок», є найважливішим стримуючим фактором для розвитку в'їзного туризму в Казахстан. На думку фахівців, за відповідного рівня розвитку туристичної інфраструктури, за розрахунками експертів ЮНВТО, потенційні можливості Казахстану дозволять збільшити потоки іноземних туристів приблизно 5% на рік. Проте сьогодні кількість іноземних гостей, що приїжджають до Казахстану, з діловими, туристичними та приватними цілями становить близько 32% загальної кількості туристів, що відповідає її туристському потенціалу.

В результаті бюджет країни недоотримує багато мільйонів доларів. Таким чином, відсутність сучасної туристської інфраструктури значною мірою гальмує розвиток міжнародного туризму у Казахстані.

Таким чином, у туризму у Казахстані потенціал досить високий. Це видно як за зростанням показників туристичної галузі до пандемії, так і за

міжнародними рейтингами. Так, у «докарантинному» 2019 році в рейтингу конкурентоспроможності у сфері подорожей та туризму країна займала 80-те місце, піднявшись на один рядок порівняно з попередніми показниками. Індекс Казахстану зріс на 2,2% до 3,7%. Для порівняння: сусідній Киргизстан посідав лише 110-те місце, що, втім, теж краще, ніж раніше. Найкращі країни в рейтингу – Іспанія, Франція та Німеччина, найгірші – Ємен, Чад та Лівія. Рейтинг охоплює 140 країн та враховує низку факторів, що забезпечують сталий розвиток сектора подорожей та туризму, що сприяє зростанню та конкурентоспроможності економіки країни загалом.

Список літератури:

1. Вечкинзова Е.А., Дарибекова А.С. *Проблемы и перспективы развития туристической отрасли Казахстана // Креативная экономика. 2021. Том 15. № 8. С. 3403-3420*; 2. Денисов И.В., Дарибекова А.С., Петренко Е.С., Шабалтина Л.В. *Стратегическое управление развитием туризма в Казахстане // Экономические отношения. 2020. Том 10. № 4. С. 1039-1050. – doi: 10.18334/eo.10.4.111382*. 3. Смагулова Н.Т., Кемебаева А.С. *Развитие туристической деятельности в Казахстане: социально-экономические факторы. ЕВРАЗИЙСКАЯ ИНТЕГРАЦИЯ: экономика, право, политика. 2015;(2):57-61.*

УКРАЇНСЬКО-ТУРЕЦЬКЕ СПІВРОБІТНИЦТВО В СФЕРІ ТУРИЗМУ

Копачинська Галина Василівна

доцент кафедри міжнародних відносин і регіональних студій,
Волинський національний університет імені Лесі Українки,
кандидат географічних наук, доцент
E-mail: kopachinska.galina@vnu.edu.ua

Кочан Наталія Несторівна

завідувач кафедри міжнародних відносин і регіональних студій,
Волинський національний університет імені Лесі Українки,
доктор географічних наук, професор
E-mail: kotsan.natalia@vnu.edu.ua

Сахнюк Анна Василівна

магістр ОПП «Регіональні студії»,
студентка кафедри міжнародних відносин і регіональних студій,
Волинський національний університет імені Лесі Українки
E-mail: anna.sakhniuk@vnu.edu.ua

Україна є відкритою для співробітництва з Туреччиною, оскільки це чудовий спосіб налагодити двосторонні стосунки між державами, а також запозичити досвід загальноєвропейських інтеграційних політичних та соціально-економічних процесів. Регулює умови взаємодії у сфері туризму України та Туреччини угода, яка була укладена 30 квітня 1994 р. [1].

Успішній реалізації двостороннього співробітництва між країнами в туристичній сфері сприяє відповідна політика урядів обох країн, котрі

займаються організацією спільних туристичних ярмарків, виставок та фестивалів, на яких проводять культурно-просвітницьку діяльність, створюють спільні програми для інвестицій. Окрім того, країни також активно розвивають туристичне співробітництво у межах міжнародних організацій, таких як, Всесвітня туристична організація, ОЧЕС тощо [3].

Як Україна, так і Туреччина мають вигідне географічне розташування з точки зору розвитку туризму. Обидві країни мають вихід до моря та родючий ґрунт, багато цікавих історичних пам'яток та насичену подіями історію.

Не мало негативного впливу на реалізацію двостороннього співробітництва між державами в туристичній сфері поширення пандемії коронавірусної хвороби, адже з часу її появи українців було найбільше на туристичних курортах Туреччини. Так, в 2020 р. 1 мільйон туристів з України відвідав Туреччину [1]. Проте, користувалися популярністю серед українців турецькі курорти не лише за часів пандемії, адже у 2019 р. Україна була у топ-10 країн, громадяни яких обрали для відпочинку Туреччину: у країні побувало 1,56 млн. українців, це на 12% більше, ніж у 2018 р. [5].

В свою чергою, Україна є також популярною серед турецьких громадян – в 2019 р. більш як 300 тис. їх представників відвідали нашу державу. Проте, очевидним є той факт, що кількість українських туристів на курортах Туреччини перевищує кількість турецьких туристів у нашій країні. Це пояснюється тим, що уряд Туреччини проводить сприятливу державну політику з точки зору розвитку туристичної галузі: забезпечує надання пільг на оподаткування для підприємців та здійснює субсидіювання при зведені туристичних об'єктів. Такі заходи збільшили кількість інвестицій у туристичну сферу Туреччини. В свою чергу, економіка України зараз не може собі дозволити такі пільги для туристичної галузі, оскільки головним завданням наразі є залучення інвестицій у промисловість [2].

Позитивний вплив на збільшення туристичних потоків між країнами мвля угода 2017 р. про взаємні подорожі громадян за ID-картками [4]. Згідно угоди, громадяни України та Туреччини, які мають паспорти у формі картки (ID) можуть знаходитися на території країн без візи терміном до 90 днів впродовж 180 днів.

До появи пандемії коронавірусної хвороби кожен тиждень між Україною та Туреччиною відбувалося близько 180 рейсів [3]. Наразі обидві держави намагаються відновити їх кількість до попередніх показників. У 2019 р. додатково були введені рейси між Ізміром та Києвом, а також Бодрумом та Києвом. Окрім повітряного транспорту туристи використовують сухопутний та морський. Існує паромне сполучення між Україною (Чорноморськ) та Туреччиною (Хайдарпаш). А коли в умовах пандемії COVID-19 були відмінені усі міжнародні рейси – українці мали змогу повернутися на Батьківщину за допомогою паромної лінії Карас (Туреччина) – Чорноморськ (Україна).

Найбільший інтерес у українців викликають місто Стамбул та Середземноморське узбережжя. Також з 2018 р. значно виріс інтерес до Каппадокії, Гьобеклітепе, Даламана, Мармариса, Бодрума, Фетхіє та Дачі. Набирає популярності і релігійний туризм, оскільки на території Туреччини є багато історичних пам'яток пов'язаних з християнством. Ще одним

популярним видом туризму для українців у Туреччині є спортивний туризм. На території країни розміщено багато футбольних тренувальних баз, а також тренувальних таборів з гімнастики. Медичний туризм в Туреччині також викликає великий інтерес у наших громадян.

Під час пандемії COVID-19 був створений спільний проєкт між Україною та Туреччиною щодо сертифікації безпечного туризму. Результатом переговорів, які пройшли 27 квітня 2021 р. в турецькому місті Анталія, стали домовленості між двома країнами про створення безпечних умов для здоров'я туристів, захист їх прав та законних інтересів, а також покращення рівня сервісу [5].

Міністр культури та інформаційної політики України Олександр Ткаченко та Міністр культури і туризму Туреччини Мехмет Нурі Ерсой підписали Спільну декларацію про наміри щодо співробітництва з питань дотримання прав та безпеки туристів [4]. Угода спростила умови перетину кордону для громадян обох країн, але, в той же час забезпечила туристам безпечний для здоров'я проїзд під час пандемії COVID-19. Згідно з угодою, Туреччина та Україна матимуть доступ до інформації про системи вакцинації кожної зі сторін. Також, завдяки підписанню даної Спільної декларації була збільшена кількість регулярних та чартерних рейсів між двома країнами. Це мало сприятливий вплив на збільшення українсько-турецьких туристичних потоків. Окрім того, Спільна декларація передбачає проведення спільних поїздок з навчальною та інформаційною метою для підприємців, які займаються готельним бізнесом, ЗМІ та інфлуенсерів, які рекламують культурно-історичні пам'ятки в країнах. Україні була надана консультативна допомога з категоризації та стандартів якості готелів Туреччини. Ще одним наміром декларації було створення спільних програм щодо туристичної співпраці.

Завдяки підписанню Спільної декларації про наміри щодо співробітництва з питань дотримання прав та безпеки туристів вдалося також домовитися про збільшення інвестиційних надходжень в туристичну сферу; подальший обмін інформацією про стан туризму в країнах; а також поширення культурних цінностей країни-партнерів. Для цього були створені туристичні аудіогіди українською та турецькою мовами та забезпечено показ українських каналів у турецьких готелях [3].

Отже, українсько-турецьке співробітництво активно розвивається і є вигідним як для України, так і для Туреччини. В період пандемії коронавірусної хвороби саме українських туристів було найбільше на курортах Туреччини. Уряди обох держав сприяють цій співпраці за допомогою лояльної державної політики туризму та проведенням інформаційно-просвітницьких заходів. Основним завданням для країн на сьогодні є збільшення туристичних потоків та розробка спільних напрямів співпраці, особливо в сфері туризму.

Список літератури:

1. Міжнародна економіка в XXI ст. URL: <http://dspace.wmu.edu.ua/bitstream/316497/27421/1/Гродський.pdf> (дата звернення 14.11.2021).
2. Співробітництво в туристичній сфері. URL: <https://turkey.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo/567-turistichne-spivrobitnictvo-mizh-ukrajinoju-i-turechchinoju> (дата звернення: 11.11.2021).
3. Стан та перспективи українсько-турецьких

відносин. URL: <http://old2.niss.gov.ua/articles/472/> (дата звернення: 17.11.2021). 4. Україна та Туреччина підписали Спільну декларацію про співробітництво у галузі дотримання прав та безпеки туристів. URL: <https://www.tourism.gov.ua/blog/ukrayina-ta-turechchina-pidpisali-spilnu-deklaraciju-pro-namiri-shchodo-spivrobitnictva-u-galuzi-dotrimannya-prav-ta-bezpeki-turistiv> (дата звернення: 20.11.2021). 5. Україна та Туреччина посилюють співпрацю в галузі туризму. веб-сайт. URL: <https://www.kmi.gov.ua/news/ukrayina-ta-turechchina-posilyuyut-spivrobitnictvo-v-galuzi-turizmu> (дата звернення: 15.11.2021).

МІЖНАРОДНИЙ ТУРИЗМ ЯК ЧИННИК МІЖНАРОДНОЇ СПІВПРАЦІ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ПОЛЬЩЕЮ

Марченко Лілія Олександрівна

студентка кафедри туристичного бізнесу та країнознавства,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
E-mail: lilu.marchenko@gmail.com

Науковий керівник: д. е. н., проф. Баранова В.В.

На сьогодні туристичний бізнес є однією з найбільш динамічних галузей, яка швидко набирає темпи у господарській діяльності країн світу. Навіть пандемія, не змусила туристів відмовитися від подорожей. Сучасний етап міжнародного туризму характеризується постійним зростанням обсягів подорожей, що підсилює конкуренцію серед регіонів і країн. Але, не зважаючи на це, Європа тримає позицію лідера серед туристів. При цьому, туризм є перспективним напрямком розвитку для економік країн, що розвиваються. Для таких країн, як Макао, Антигуа і Барбуда, Ангілья, Аруба, Мальдіви, Сейшельські острови та Багамські острови, туризм є основним сектором доходів, який становить понад 50% бюджету [2]. Саме цим, обумовлено наше дослідження, за мету якого є розглянути актуальні проблеми та перспективи розвитку туризму як складової українсько-польської співпраці.

Польща відіграє особливу роль у налагодженні культурних, наукових, промислових, туристичних та розважальних відносин між Україною та новими країнами-членами Європейського Союзу; значна кількість українських туристів відвідує країну-сусіда. Щодо ефективності функціонування туристичної індустрії, то вона характеризується її внеском у створення ВВП та пропорційністю з обсягами інвестицій. Згідно з цими показниками знову лідирує Європа, де в туризмі формується 10% ВВП, 5% інвестицій національної економіки. На порівняння, в Африці індустрія туризму створює майже 5% ВВП, 6% інвестицій національної економіки. Крім того, туризм впливає на розв'язання питання зайнятості. В середньому туристичний сектор створює кожне десяте робоче місце. Адже одне робоче місце у туристичному сектору сприяє створенню 1,5 додаткових робочих місць у суміжних галузях економіки [3].

Співпраця допомагає приєднанню України до міжнародних та регіональних структур безпеки й співпраці. Польща регулярно, на постійній, основі заохочує українців до своєї країни. Результатом є те, що вона займає друге місце між країнами, яку найчастіше відвідують українські туристи. Країною лідером згідно з цим показником залишається Туреччина [4, с. 274].

Особливу роль у будівництві україно-польських відносин відіграє Міжурядова Координаційна Рада з питань міжрегіонального співробітництва (МКРМС). Даний інституційний механізм орієнтований на розв'язання питань міжрегіонального співробітництва на міжурядовому рівні. Зважаючи на те, що міжнародне міжрегіональне співробітництво є основним курсом європейської інтеграції та значним моментом фінансового розвитку, то робота з розширення географії партнерства з регіонами іноземних держав ведеться постійно. Як приклад можна зазначити співробітництво з воєводствами Республіки Польща. Основними напрямками діяльності МКРМС є: розбудова комунікаційної інфраструктури між Україною та Польщею; підтримка регіональних ініціатив, розвитку регіональних контактів у сфері культури, освіти та науки. Але, не зважаючи на наявність більш ніж 170 угод між Україною та Польщею, нормативно-правове підґрунтя співробітництва ще не можна назвати досконалим [6].

Туристична діяльність в межах україно-польських відносин вважається привабливим видом економічної діяльності з точки зору інвестицій. Однак рівень реалізації таких операцій зараз є досить низьким. Інституційна протекція у туризмі Польської Республіки є більш повною, через те запровадження деяких ефективних польських управлінських установ дозволить владнати міжінституційну туристичну співпрацю в прикордонному регіоні та збільшити підтримку української індустрії туризму.

Національний інститут стратегічних досліджень при Президентові України зазначає наступні риси вираження сформованого забезпечення установ туристичної діяльності в україно-польському регіоні: занадто швидкі зміни підходів до керування україно-польського туристичного сектору; низький рівень співпраці між туристичними інституціями в транскордонному регіоні; різність поглядів щодо співробітництва в індустрії туризму між Україною та Польщею; несиметричність територіально-регіонального представлення туристичних організацій з поширення і підтримки туризму в Україні та Польщі. Також не менш важливим фактором слугує відставання українських організацій у функціонуванні та продуктивності діяльності від інституцій Польщі; брак регіональних представництв туристичних установ в Україні та підрозділів, зокрема в Польщі, створюють асиметрію рівнів співробітництва (регіональний у Польщі та національний в Україні) [7].

Якщо зазначити проблеми співпраці даних країн, то вони полягають у незгоді юридичних систем України та Польщі; хиткості економічного законодавства для прикордонної співпраці; розладі законодавства України та законодавства Європейського союзу.

Серед переваг кооперації на україно-польських прикордонних територіях можна виділити наступні пункти: підвищення іміджу прикордонних регіонів, розвиток їх інфраструктури, підвищення зайнятості, покращання

якості туристичних послуг, поглиблення партнерства серед туристичних підприємств та організаціями як прикордонних регіонів, так і країн; зміцнення конкурентоспроможності продуктів туристичної індустрії, завдяки зростанню пропозиції, більша варіативність туристичних продуктів, поява спільних тур. продуктів, будування контактів з іноземними представництвами [8, с. 263]. На думку вчених позитивний образ України у Польщі сприятиме утвердженню в українській структурі міжнародної системи. За таких умов зовнішньоекономічна діяльність, зокрема у сфері туризму, стане ефективнішою [9, с. 55]. На сьогодні головним інструментом відбудови позитивного іміджу України є демократичні та ринкові перетворення, підтримка світових тенденцій, активна реклама туристичних дестинацій, культури. Таким чином, високий імідж українських територій може стимулювати більші потоки туристів з різних країн світу, укріпити зацікавленість україно-польських туристів у культурах їх країн-сусідів. Розвиток подальшої співпраці в галузі туризму між Україною та Польщею є досить перспективним. Така кооперація сприятиме збільшенню зайнятості, підвищенню якості туристичних послуг для туристів обох країн, впливати на їх імідж, поглибленню партнерства між туристичними підприємствами та організаціями, збільшенню конкурентоспроможності туристичних продуктів, вивченню і впровадженню досвіду для регіонального регулювання та стимулювання галузі інших держав.

Отже, розвиток туризму між Україною та Польщею є дуже активним, що виражається в збільшенні кількості туристів, зростанні туристичних доходів, внеску галузей, пов'язаних з туризмом, у зайнятість й утворення ВВП. На розвиток україно-польського туризму впливають політичні, економічні, соціально-демографічні та науково-технічні чинники, ефективна дія яких сприяє залученню в країну туристів в обидві країни.

Список літератури:

1. *Travel & Tourism Economic Impact 2019*. URL: <https://wttc.org/Research/Economic-Impact>
2. Довгань А.І. Стан та перспективи розвитку сучасної туристичної галузі. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/6807/1/Dougan.pdf>.
3. *Tourism – an Important Driving Force for Inclusive Socio-Economic Development, Economic Diversification, Enterprise and Job Creation*. URL: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_dialogue/---sector/documents/publication/wcms_544196.pdf.
4. Бейдик О., Карягін Ю. Україна-Польща: архітектурно-історичні та біосоціальні ресурси як чинник розвитку транскордонних туристичних зв'язків // *Проблеми трансформації у Польщі і в Україні*. Варшава; Київ, 2007. 339 с.
5. Дубович І.А. Геополітичні та соціально-економ географічні проблеми транскордонного співробітництва України // *Історія українсько і географії*. Випуск 12. Тернопіль, 2005. С. 105-109.
6. Офіційний сайт Посольства України в Республіці Польща. URL: <http://www.mfa.gov.ua/poland/ua/publication/content/41185.htm>.
7. Офіційний сайт Національного інституту стратегічного дослідження при Президентові України URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/245/>
8. Гуцал С.А. Стратегічні завдання іміджевої політики України в державах ЄС / С.А. Гуцал // *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. Вип.75 (Ч.II). 2008. С. 263-269.
9. Щурко О. Міжнародний образ України: проблеми формування та трансформації / О. Щурко // *Політичские реалии и перспективы Украины*. 2007. С. 55-61. URL: http://jfn.fhum.info/pdf/84/84_55-61.pdf.
10. Valeria Baranova, Olena Orlenko, Alla Vitiuk, Natalia Yakimenko-Tereschenko, Vyacheslav Lyashenko. *Information System for Decision Support in the Field of Tourism Based on the Use of Spatio-Temporal Data Analysis* // *International Journal*

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

Моргуненко Олена Вячеславівна

студентка кафедри туристичного бізнесу та країнознавства,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

E-mail: alena.morhunenko@gmail.com

Науковий керівник: к. е. н., доц. Шамара І.М.

Відколи Україна відборолала своє право на незалежність, перед урядом та народом постали питання, що могли швидко повернути процес отримання суверенності у зворотному напрямку. Інфляція, ріст безробіття та фінансової неспроможності населення – такими були наслідки від'єднання України від союзу. Незважаючи на це, держава змогла змінити все на краще, стабілізувати економіку, налагодити відносини з іншими країнами.

Про це свідчить навіть число міжнародних прибуттів до України, що у 1995 році становило 6,127 млн, а з кожним наступним роком це число лише росло. Такі перетворення змусили поглянути на туристично-рекреаційний потенціал з іншого боку – з боку рушійної сили соціально-економічного розвитку [4].

2008 року Україна увійшла до десятки найвідвідуваніших країн світу, зайнявши 7 місце. Число іноземних прибуттів перевищило 28,5 млн. За десять років ще не вдалося зафіксувати більше число іноземних прибуттів. Зростання на 3 млн осіб спостерігається у 2012 році, що пов'язано з проведенням в Україні чемпіонату Європи з футболу «Євро-2012». Наступні 5 років туристична індустрія стабільно росла до 2014 року, коли число туристичних потоків зменшилось удвічі. У цей час в країні відбуваються політичні перетворення та військово-політична агресія з боку Росії. Згадані події негативно відображаються на статистиці [5].

У цей час відбуваються докорінні зміни також у географічній структурі в'їзного потоку. Традиційно частка російських туристів в Україні складала близько 45-50%, проте військово-політична агресія з боку Росії призвела до суттєвого скорочення частки туристів із країни. До 2013 року число туристів-росіян збільшувалось, проте з 2014 значення змінюється на 18,6% [6].

Станом на 2019 рік країни, громадяни яких найчастіше відвідували Україну, були Польща (займала 33% усього туристичного потоку), Угорщина (27%), Румунія (23%) та Словаччина (8%). Незначний відсоток туристичних прибуттів складають Литва (3,5%), Латвія (1,5%), Чехія (2%) та Болгарія (1,5%) [1].

Незважаючи на непривабливість країни для міжнародного туризму, в історії туристичної діяльності траплялись непередбачені сплески іноземних прибуттів. Не можна не згадати вибух туризму у Києві, спричиненого виходом американсько-британського серіалу «Чорнобиль» по вибух Чорнобильської атомної станції у передмісті Києва. 2019 року число екстремалів з Європи та Америки, що відвідали Україну, перевищило 100 000.

З цього виходить, що майбутнє туризму в Україні за ефективною маркетинговою та інвестиційною діяльністю. Для активізації туризму уряд країни має потурбуватись про створення міжнародного іміджу та бренду, що буде працювати на залучення туристів до країни. Беззаперечно, Україна має величезний туристичний потенціал: на території країни знаходиться безліч національних парків, заповідних зон, природних територій, що викликають туристичний інтерес. Оцінюючи геополітичний вплив та інформаційний шум навколо країни, можна стверджувати, що Україна має повні шанси стати сильним гравцем на міжнародному туристичному ринку.

Чинна з 2017 року Угода про асоціацію між Україною та ЄС, впровадження безвізового режиму вивели Україну на новий рівень у відносинах з Європою. Майже безперешкодний перетин кордонів з туристичною метою дає додаткову перевагу країні, а отже залучає більше прибуттів, і саме метою введення безвізового режиму було створення сприятливого клімату для розвитку міжнародного туризму.

До стрімкого закриття кордонів та практичної зупинки транспортного сполучення усіх країн світу призвело поширення вірусу Covid-19, що вперше був зафіксований у березні 2020. Указом президента України з 12 березня було оголошено загальний карантин. Відповідно, усе це мало істотний вплив не лише на туризм, а й на усі сфери діяльності. У зв'язку з цим, в Україні спостерігається безліч тенденцій: набули популярності поїздки в середині країни, наприклад, у літку 2020 року українці вирішили відпочивати на курортах Чорного моря. Також туристи стали надавати перевагу поїздам власним транспортом на невеликі відстані, у той час як масовий туризм на далекі відстані зупинився майже повністю [3].

Наявність туристично-рекреаційного потенціалу дає Україні всі можливості стати туристичною державою світового рівня. Львівську область можна назвати лідером екскурсійного туризму України. Одеська область є лідером пляжного туризму. Закарпатську область можна назвати лідером гастрономічного туризму, та одним з лідерів екскурсійного туризму. Івано-Франківська область є лідером гірськолижного відпочинку. Херсонщина є місцем зосередження унікальних природних пам'яток нашої країни. Запорізьку область можна сміливо назвати лідером сімейного відпочинку. Тернопільська область залишається лідером замкового туризму. Для перетворення України на туристичну державу світового рівня необхідно підтримувати в належному стані курортні регіони країни, розвивати туристичну інфраструктуру, просувати національний туристичний продукт на світовому ринку як перспективну бюджетну альтернативу європейським курортам для іноземних туристів.

Список літератури:

1. Alekseeva T. Міжнародний туризм як чинник європейської інтеграції України: сьогодення та майбутнє. Науковий вісник Ужгородського університету. 2020 No 29. URL: <https://doi.org/10.32782/2413-9971/2020-29-1>
2. Compendium of tourism Statistics. UNWTO. 2020. URL: http://ukrstat.gov.ua/work/Compendium_2020_ed.pdf
3. Danylenko-Kulchytska V. Економіка та управління підприємствами. Вплив пандемії Covid-19 на туристичний ринок світу та України. 2020 No58. URL: http://www.bses.in.ua/journals/2020/58_1_2020/22.pdf
4. International tourism, number of arrivals. UNWTO. 2019. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/ST.INT.ARVL>
5. Kornieiev M., Horb K., Kurzova M. Development of the Ukrainian tourism industry in the context of integration to the EU: Східна Європа: бізнес та управління. 2019 Vol. 2, No 19. URL: http://www.easterneuropeebtm.in.ua/journal/19_2019/05.pdf
6. Parfinenko A. U. Міжнародний туризм в Україні: геополітичні аспекти глобального явища. Actual problems of international relations. 2015 No 126. URL: <http://journals.iir.kiev.ua/index.php/apmv/article/viewFile/2686/2390>

ДЕТЕРМІНАНТИ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОГО ТУРИЗМУ В КРАЇНАХ ЦЕНТРАЛЬНОЇ АЗІЇ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ

Подлепіна Поліна Олександрівна

доцент кафедри туристичного бізнесу та країнознавства,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кандидат економічних наук
E-mail: podlepina@karazin.ua

В більшості країн світу туризм розглядають як динамічну галузь економіки, генератор енергії можливостей розвитку значної кількості супраструктур, джерело зростання підприємницької та інвестиційної активності, поліпшення інфраструктури, розширення міжнародних зв'язків тощо. Окрім того, соціалізація туризму допомогла укорінитися йому як певному способу життя, направленому на підтримку та відновлення психоемоційного та фізичного стану людини, впливаючи на рівень відчуття щастя та задоволеності оточуючим світом цілих націй.

Зазначимо, що інтеграція регіону або країни у міжнародний туристичний простір, масштаби та інтенсивність розвитку національної індустрії гостинності значною мірою залежать від визнання світовим співтовариством цінності культурного та природного потенціалу країни, її спадщини, що в значній мірі залежить від політики держави щодо популяризації дестинації та формування позитивного її іміджу у свідомості потенційних споживачів-туристів.

Регіон Центральної Азії займає вигідне географічне положення та відіграє важливу роль як перехрестя торговельних шляхів між Заходом і Азією, що призводить до значного економічного розвитку, особливо в секторах енергетики та природних ресурсів. Хоча кроки до реформ і демократії були зроблені з моменту здобуття незалежності в 1991 році, наразі проблеми

корупції, прав людини та інші соціально-економічні питання залишаються актуальними для усього регіону [2].

Важливим є той факт, що Центральна Азія є також територією концентрації унікальних туристичних ресурсів; місцем, де зароджувалися світові цивілізації та створювалися імперії, але в той же час, є недооціненою на міжнародному ринку туристичних послуг. Тож розбудова туристичної галузі надасть імпульс міжгалузевому зростанню та створить фундамент для сталого розвитку суспільства.

Проблемним аспектом дослідження динаміки розвитку міжнародного туризму в Центральній Азії є відсутність статистики в окремих країнах, а в інших – інформація має закритий характер з певних причин, тож будь-які дослідження носитимуть фрагментарний характер.

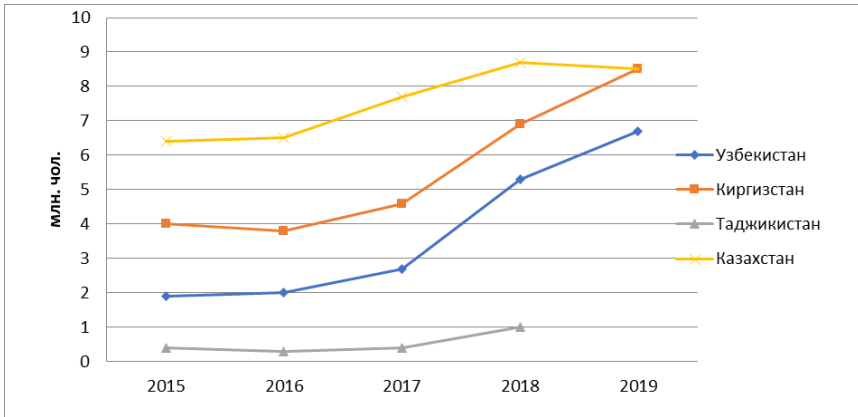

Рис. 1. Динаміка в'їзних туристичних потоків у країнах Центральної Азії [3]

Дані рисунку 1 демонструють значне випередження Казахстану та Киргизстану за кількістю в'їзних туристів, хоча Узбекистан має більше унікальних культурно-історичних ресурсів.

Для аналізу загального розвитку туристичної індустрії країн Центральної Азії використовуємо агрегований показник Індексу конкурентоспроможності сектору туризму та подорожей (табл.1), але Узбекистан та Туркменістан у звітах не представлені.

Аналізуючи показники таблиці 1, можна стверджувати, що найкращі результати розвитку індустрії гостинності демонструє Казахстан, що частково пояснює лідируючі позиції цієї країни за показником в'їзного туризму. Тобто для розвитку міжнародного туризму в даному регіоні, окрім туристичного потенціалу, важливим є відповідна інфраструктура, фактори внутрішнього та зовнішнього середовища та пріоритетність туризму у політиці держави.

Динаміка показника Індексу конкурентоспроможності сектору туризму та подорожей країн Центральної Європи та України

	2009		2011		2013		2015		2017		2019	
	Місце	Бал	Місце	Бал	Місце	Бал	Місце	Бал	Місце	Бал	Місце	Бал
Казахстан	92	3,65	93	3,70	88	3,82	85	3,48	81	3,59	80	3,7
Таджикистан	109	3,41	118	3,34	114	3,41	119	3,03	107	3,18	104	3,3
Киргизстан	106	3,45	107	3,45	111	3,45	116	3,08	115	3,10	110	3,2
Україна	77	3,84	85	3,83	76	3,98	-	-	88	3,50	78	3,7

Джерело: [4]

Відмінності у рівнях соціально-економічного розвитку та темпів трансформацій у національних масштабах впливають на неоднозначну динаміку та ступінь інтеграції країн Центральної Азії у світовий туристичний обмін. Але, спільним залишається прагнення здолати негативні наслідки пандемії Covid19, відновити поступальний рух та сформувати конкурентоспроможну туристичну галузь для повноцінного використання наявного потенціалу та отримання економічних ефектів від цього процесу.

На регіональному та державному рівнях розробляються принципи галузевої посковідної реабілітації, розробляються стратегії відновлення та приймаються програми, спрямовані на вдосконалення правової бази; розвиток інфраструктури; заходи щодо збереження та реконструкції історико-культурних пам'яток; розширення міжнародного співробітництва; залучення інвестицій та реалізація проектів; підготовка кваліфікованих кадрів тощо [1].

Окрім того, майже через десятиліття у 2018 році Узбекистан знову відкрив свої кордони з Таджикистаном. Завдяки цій події та покращенню відносин між двома країнами міжнародним туристам буде легше відвідувати обидві дестинації.

Зазначимо, що відбулася активізація співробітництва регіону з міжнародними профільними організаціями. Так, USAID розпочало підтримку сталого туризму в Центральній Азії ще в 2014 році для поглиблення диверсифікації економіки та збільшення зайнятості у цьому секторі в усьому регіоні. Кожна країна підходила до розвитку туризму індивідуально, і зусилля USAID підтримали їх і сприяли розширенню співпраці в цій сфері.

Протягом одного року, починаючи з 2019 року, USAID провело серію тренінгів з власниками різних закладів розміщення у Центральній Азії з питань реєстрації бізнесу в Інтернеті та використання онлайн-бронювання в операційній діяльності. Адже такі платформи, як Booking.com, Airbnb.com, Agoda.com та ін. відіграють важливу роль у полегшенні процесів управління та бронювання, особливо у віддалених і менш відомих районах [5].

Окрім того, однією з ініціатив регіону стала серія трьох онлайн-тренінгів із стратегії відновлення в Центральній Азії у травні та червні 2020 року у

партнерстві з Асоціацією пригодницького туризму. Ця серія тренінгів була підтримана USAID в рамках Програми з питань конкурентоспроможності, торгівлі та створенню робочих місць у Центральній Азії. Вебіари були сплановані, скоординовані та проведені експертами з пригодницьких подорожей, сталого розвитку туристичних та питань безпеки туризму. Представники п'яти країн взяли на себе зобов'язання переглянути та впровадити стандарти безпеки, такі як Протоколи безпеки та здоров'я WTTC COVID-19 та Інструкції з охорони здоров'я та безпеки для пригодницького туризму. Цей перспективний підхід дозволить Казахстану, Киргизстану, Таджикистану, Туркменістану та Узбекистану запропонувати безпечніший досвід для всіх туристів протягом і після періоду постковідного відновлення [6].

Водночас, не дивлячись на багатий туристичний потенціал, регіон Центральної Азії характеризується низьким рівнем міжнародної туристичної впізнаваності. Для покращення ситуації, у серпні 2019 року USAID організувало відвідання Центральної Азії групою впливових інфлюенсерів із соціальних мереж. Десять міжнародних тревел-блогерів з Австралії, Бельгії, Німеччини, Індії, Італії та США були розділені на дві групи: одна група подорожувала до Казахстану та Киргизької Республіки, друга група відвідала Таджикистан та Узбекистан. Цей захід спричинив помітне зростання запитів щодо можливостей подорожі до вказаних країн.

Така співпраця міжнародних та регіональних структур має безліч позитивних наслідків. Так, популярні туристичні путівники, такі як Lonely Planet, відзначили екотуристичний центр Юргалан у Киргизькій Республіці як прямий результат зусиль USAID щодо підтримки сталого розвитку туризму і назвали Центральноазіатський Шовковий шлях найкращим регіоном у світі для відвідування у 2020 році [5].

Таким чином, модернізація галузі, залучення інвестицій, тісна співпраця з міжнародними організаціями та впровадження нових практик постковідного функціонування індустрії туризму сприятиме ефективній інтеграції країн Центральної Азії до світового туристичного ринку та створить мультиплікативний ефект в національних економіках, сприяючи відновленню та покращенню добробуту суспільства.

Список літератури:

1. Байрамова Д. М. Предпосылки развития туризма в Центральной Азии. АМІТ 4 (33). 2015: <https://marhi.ru/AMIT/2015/4kvart15/bayr/bayr.pdf>; 2. Постковідне відновлення в Центральній Азії. Retrived from: <https://www.atlanticcouncil.org/event/post-covid-19-building-resilience-in-central-asia/>; 3. https://www.theglobaleconomy.com/tourist_arrivals - офіційний сайт порталу Глобальна економіка; 4. Статистичні дані Звітів Індексу конкурентоспроможності сектору туризму та подорожей 2009, 2011, 2013, 2015, 2019 років. Retrived from: <https://www.weforum.org>; 5. Підготовка постковідного відновлення туризму в Центральній Азії. Retrived from: <https://www.usaid.gov/central-asia-regional/success-stories/preparing-post-pandemic-tourism-central-asia>; 6. <https://www.adventuretravelnews.com/> - новини офіційного сайту Асоціації пригодницького туризму

МІЖНАРОДНИЙ ТУРИЗМ В КИТАЇ: ОСОБЛИВОСТІ ПОСТКОВІДНОГО ВІДНОВЛЕННЯ

Подлепіна Поліна Олександрівна

доцент кафедри туристичного бізнесу та країнознавства,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кандидат економічних наук
E-mail: podlepina@karazin.ua

Курдюкова Юлія Олександрівна

студентка кафедри туристичного бізнесу та країнознавства,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
E-mail: kurdiukovajuli@gmail.com

На початку ХХІ століття туризм перетворився на глобальне явище сьогодення та став потужною складовою економічного розвитку та чинником формування іміджу багатьох країн світу. Незважаючи на природні та соціально-політичні катаклізми, тероризм, пандемії, які значно впливають на інтенсивність світових туристичних потоків, змінюють їх базові вектори та окремі ключові напрямки, трансформують споживчу поведінку, загальна спроможність індустрії туризму до відновлення та динамічного зростання залишається незмінною.

На сучасному етапі міжнародний ринок туристичних послуг характеризується нерівномірністю розвитку, що є результатом відмінностей у забезпеченні туристичними ресурсам, різним рівнем соціально-економічного стану держав, темпами трансформаційних процесів у суспільстві, пріоритетністю туризму у державних програмах підтримки та процесах інвестування тощо.

За оцінками експертів, найбільший внесок у функціонування та розвиток світової туристичної системи роблять країни, що розвиваються, демонструючи зростання конкурентоспроможності у сфері туризму і стаючи все більш бажаними дестинаціями для подорожей.

Привілейоване положення в цих процесах займає Китай, як один з лідерів міжнародного туризму сьогодення. Зазначена ситуація обумовлена сукупність певних факторів, які створюють порівняльні переваги Китаю на міжнародному ринку туристичних послуг та позиціонують його одночасно як потужного генератора туристичних потоків, так і вагомого реципієнта іноземних туристів (рис. 1). До таких чинників відносять: місткий внутрішній ринок, значні можливості формування унікальних туристичних пропозицій (за кількістю об'єктів, які знаходяться під охороною ЮНЕСКО Китай поступається лише Італії), диверсифікація туристичних дестинації для розвитку багатьох видів туризму, розвинута наземна та повітряна транспортна інфраструктура тощо.

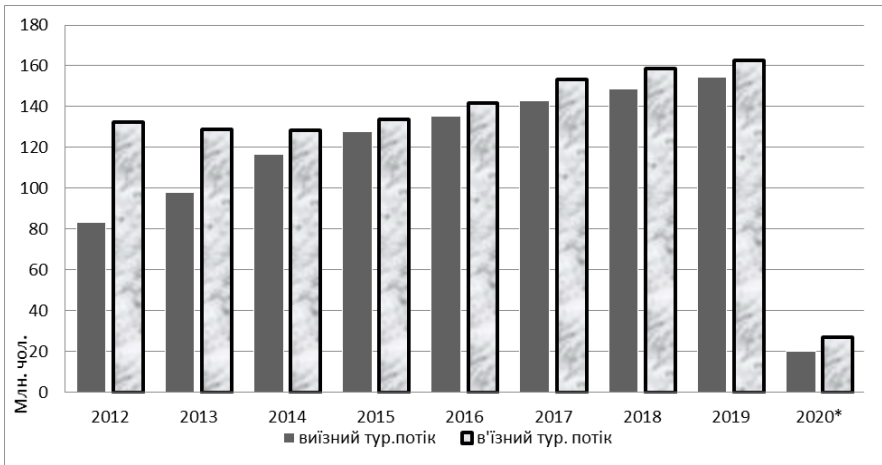

Рис. 1. Динаміка виїзних та в'їзних потоків Китаю за 2012-2020 рр. (млн. чол.) [5]

Зазначимо, що з моменту початку реформ і відкриття країни для світової спільноти на початку вісімдесятих років туризм став важливим чинником внутрішньої економіки Китаю (рис. 2). Поява заможного середнього класу та послаблення обмежень на пересування місцевих жителів та іноземних відвідувачів донедавна підтримували цей бум подорожей. Китайський туристичний ринок перетворився на один із найпопулярніших у світі регіонів в'їзду та виїзду.

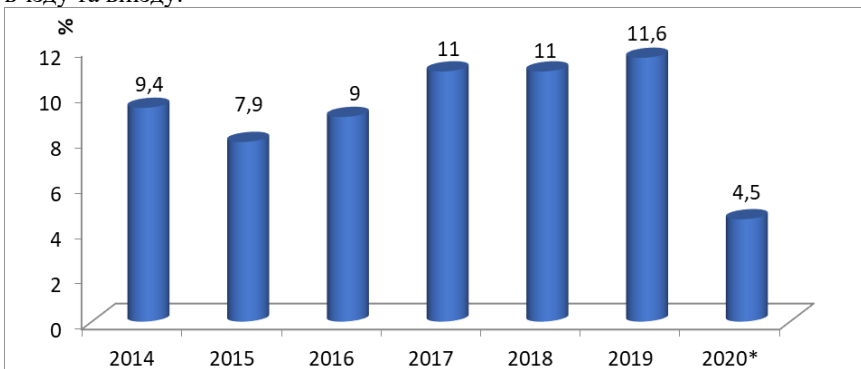

Рис. 2. Динаміка загального внеску сектору туризму та подорожей у ВВП Китаю за період 2014-2020 рр. (%) [2]

Ще у 2009 році національна Комісія з розвитку та реформ Китаю чітко заявила про намір трансформувати туристичну сферу в одну з основних стратегічних галузей національної економіки, що свідчить про існування послідовних дій з пріоритизації індустрії гостинності в загальній державній політиці.

Як демонструють нам дані рисунків 1 та 2, пандемія Covid 19 завдала нищівного удару по розвитку та сталому функціонуванню системи туризму в Китаї, зокрема через політику та заходи охорони здоров'я, які призвели до закриття міжнародних кордонів і фактичного призупинення всіх міжнародних подорожей. У кожній країні внутрішній туризм також був суттєво обмежений карантинами, які мали на меті стримати, а потім швидко зменшити поширення вірусу.

Дослідження впливу COVID-19 можна розділити на два вектори: перший - більше зосереджений на якісній стороні пандемії як виклику та періоду змін в управлінні та плануванні подальшого функціонування галузей на новому рівні та в нових умовах; інший - передбачає більш кількісний аналіз із чітким використанням економічних моделей для вимірювання та надання уявлення про вплив пандемії на всю економіку [1].

Аналізуючи обидва напрямки, можна стверджувати, що туристична індустрія Китаю демонструє ознаки відновлення. Окрім того, незважаючи на серйозні та складні проблеми, викликані пандемією COVID-19, Китаю вдалося повернути своє економічне зростання до допандемічних темпів і стати єдиною великою економікою у світі, яка мала позитивне економічне зростання у 2020 році [3].

Завдяки швидким, жорстким та цілеспрямованим діям держави, розповсюдження коронавірусу вдалося взяти під контроль. Уряд Китаю відіграв важливу роль у підтримці галузі та збереженні активності туристичних підприємств. Так, за даними Міністерства культури і туризму, минулого року понад сім мільярдів юанів (1,07 мільярд доларів) із фонду гарантування якості тур продуктів повернуто приблизно 29 000 туристичних агенцій.

Окрім того, активізація внутрішнього туризму, який мав W – подібну траєкторію відновлення, сприяла нарощуванню потенціалу для подолання негативних наслідків COVID-19 (туристична активність під час свят протягом 2021 року є конкретним маркером позитивних змін). Тенденції вказують на значний попит на відпочинок на свіжому повітрі, а також на інтегровані розкішні пропозиції, які діють як альтернатива традиційному пакетному туру. Туристичні компанії, які адаптували свою продукцію та способи її продажу, щоб задовольнити внутрішній попит, випередили конкурентів.

Виїзні поїздки все ще вкрай обмежені, і на сьогоднішній день не відбулося жодного суттєвого відновлення: кількість місць у міжнародних рейсах і кількість пасажирів залишаються меншими на 95 % у порівнянні з рівнем до COVID-19. Крім того, суворі заходи охорони здоров'я щодо міжнародних поїздок залишаються актуальними: рекомендації уряду полягають в уникненні без необхідності виїзду за межі держави та регламентують процедури карантинних обмежень для всіх, хто повертається із закордону [4]. Наразі країна стикається зі складним вибором щодо скасування обмежень на транскордонні поїздки, особливо приймаючи до уваги постійні нові хвилі та спалахи захворювання в світі.

Підсумовуючи вищенаведене, можна стверджувати, що відновлення міжнародного туризму в Китаї буде мати поетапний, довгостроковий та поступальний характер. Перезавантаження цієї сфери буде залежати від

багатьох факторів внутрішнього та зовнішнього середовища, а саме: періоду досягнення колективного імунітету, стандартизації так званих «кодів здоров'я» та взаємовизнанні ефективності наявних та зареєстрованих вакцин, активізації міжнародного туристичного співробітництва, адаптації виробництва туристичних продуктів до нових вимог туриста – ковідіала тощо.

Список літератури:

1. *Can Wang , Xianming Meng, Mahinda Siriwardana, Tien Pham The impact of COVID-19 on the Chinese tourism industry: <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/13548166211041209>; 2. Статистика туризму в Кумай. Retrived from: <https://www.statista.com/statistic>; 3. Економічне зростання Китаю. Retrived from: <https://heartofasia.af/china-the-only-major-economy-to-see-positive-growth-in-2020-china-govt> 4. Відновлення туризму в Кумай. Retrived from: <https://www.mckinsey.com/industries>; 5. <https://www.theglobaleconomy.com/> - офіційний сайт порталу Глобальна економіка Кумай*

МІЖНАРОДНИЙ ТУРИЗМ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Посохов Іван Сергійович

доцент кафедри туристичного бізнесу та країнознавства,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кандидат історичних наук, доцент
E-mail: ivanposokhov@karazin.ua

Донедавна туристичний сектор становив значну частку світового валового внутрішнього продукту та забезпечував близько 10% світової зайнятості. Однак у 2020 р. світова туристична індустрія зіткнулася із серйозним викликом – пандемією COVID-19. Міжнародний туризм став однією з найбільш постраждалих від пандемії галузей. Попит на послуги туристичного та готельного бізнесу, які виступали одним із найбільших у світі джерел валютних надходжень та зайнятості населення, значно скоротився. Хоча майбутнє туризму в епоху пандемії COVID-19 є досить невизначеним, дослідження тенденцій розвитку міжнародного туристичного ринку в умовах кризи можуть бути використані для оцінки того, яким чином галузь може відновитися у найближчій перспективі.

Пандемія коронавірусу спричинила суттєве зменшення кількості міжнародних прибуттів туристів у всіх країнах: найбільшого зменшення у 2020 р. порівняно з 2019 р., зазнали Китай (–84%), Франція (–82%), Таїланд (–79%), Іспанія (–76%), США та Туреччина (–72%). Це у свою чергу призвело до різкого зменшення надходжень від міжнародного туризму, що склало близько 3 трлн доларів США, тобто втрату доходів більш ніж на 50%. Водночас одним із наслідків зниження туристичного потоку у 2020 р. стало суттєве зростання безробіття. За даними WTTC, під час пандемії від 100 до 300 млн фахівців втратять роботу, залежно від того, коли будуть відкриті кордони.

Ситуація з COVID-19 залишається актуальною, і немає однозначної відповіді на питання, як розвиватиметься туризм надалі. Більшість країн очікувала на відновлення попиту на туристичні поїздки вже наприкінці 2020 р., згодо прогнози з відновлення міжнародного туризму вказували на кінець 2021 року. Але через те, що випадки захворювання на коронавірус знову зростають і сьогодні, а в багатьох країнах посилюється обмеження на поїздки, розширені сценарії розвитку міжнародного туризму вказують на поживлення галузі не раніше другої половини 2022 року. Проте для повернення до рівнів 2019 р. за кількістю туристичних прибуттів потрібно за різними оцінками від 2 до 5 років. Маємо констатувати, що багато прогнозів аналітиків виявилися невірними, й наприкінці 2021 року очевидно, що відновлення туризму не буде таким самим, як після попередніх криз.

На хвилі відновлення світової економіки та туристичної галузі, існує потреба в узгодженій політиці країн світу, яка б збільшила кількість прибуттів туристів та зростання надходжень від туристичного сектору. Організаційні нововведення країн світу у 2021 році пов'язані насамперед із запровадженням ковід-сертифікатів, ще відомих як «ковід-паспорти», що мають спростити процедуру перетину кордонів. Однак, часто протилежна політика провідних країн щодо прийняття різних вакцин не сприяє швидкому вирішенню цього питання.

Отже, туризм має насамперед забезпечити якісні санітарні заходи. Наприклад, у всіх готелях мають використовуватися захисні маски та рукавички для співробітників, відвідувачів та дезінфікуючі засоби. Щоб уникнути переповненості, ресторани переходять на обслуговування своїх клієнтів позмінно. Незабаром пляжі у курортних регіонах будуть розподілені на блоки, відокремлені один від одного, щоб зберегти соціальну дистанцію.

Відтепер у міжнародному туризмі ставка повинна бути не лише на збільшення кількості відвідувачів, а й на комфорт подорожей та персоналізоване обслуговування, що означає серйозний тиск на туристичну освіту. Завдяки віртуальному навчанню студентам доводиться також мати справу з перервами в навчанні, нестабільними можливостями працевлаштування в туристичному бізнесі. Туристичні програми та академічні установи стикаються з проблемами зменшення кількості нових студентів, нестабільною державною підтримкою тощо. Необхідно дослідити особливості надання туристичної освіти, такі як планування та впровадження більш «сталих», гнучких методів навчання туризму та отримання студентами практичних навичок у нових умовах.

Пандемія коронавірусу суттєво змінила вподобання туристів. Трендом 2020 року став внутрішній туризм, тому що люди стали обережнішими і тяжіють до відвідування територій неподалік від місця проживання. Також індивідуальні маршрути стають більш популярними, ніж групові тури, і проходять у менш жвавих туристичних місцях. При виборі засобів розміщення перевага надається економічним варіантам – наприклад, квартирам або апартаментам, невеликим готелям, набирає популярності глемпінг та караванінг. Туристичні поїздки здійснюються рідше, але водночас є більш тривалими. Як основний засіб транспорту все частіше використовується особистий або

оренований автомобіль, що забезпечує санітарну безпеку, але може збільшити вартість подорожі.

Очевидно, що одними з перспективних напрямків у туристичній діяльності найближчим часом стануть види туризму, які відповідають пріоритетам ЮНВТО та не допускають великих скупчень людей. До них можна зарахувати екологічний туризм. При цьому інновації у туристичній індустрії будуть відповідати трендам світової економіки – використання поновлюваних джерел енергії, розвиток інфраструктури, боротьба з кліматичними змінами, покращення якості водних ресурсів тощо. Спроби забезпечення екологічності в туризмі помітні вже сьогодні: внаслідок значного зниження попиту авіакомпанії почали відмовлятися від неефективних літаків, що веде до суттєвого скорочення викидів CO₂ в атмосферу.

Одним із трендів у розвитку міжнародного туризму найближчих років стане інтеграція з новими технологіями: віртуальною та доповненою реальністю, економіки вражень, електронної комерції, безконтактних технологій та інших інновацій.

Отже, можна зробити висновок про те, що пандемія COVID-19 завдає істотної шкоди розвитку міжнародного туризму. Проте, з урахуванням її масштабів, існує гостра необхідність не повертатися до звичайного бізнесу після закінчення кризи, а критично переглянути траєкторію розвитку міжнародного туристичного ринку, суспільними зусиллями провести його глобальну трансформацію.

Список літератури:

1. Парфіненко А.Ю. *Міжнародний туризм в Україні: геополітичні аспекти глобального явища // Актуальні проблеми міжнародних відносин.* – 2015. – Вип. 126. – С. 12-23;
2. Chang, C. L., McAleer, M., Ramos, V. *The future of tourism in the COVID-19 era // Advances in Decision Sciences.* – 2020. – V. 24, No. 3. – Pp. 218-230;
3. *COVID-19 and the Tourism Sector // ILO.* Retrieved from: https://www.ilo.org/sector/Resources/publications/WCMS_741468/lang-en/index.htm;
4. *Global and Regional Tourism Performance // UNWTO.* – Retrieved from: <https://www.unwto.org/global-and-regional-tourism-performance>;
5. Gössling, S., Scott, D., Hall, C. M. *Pandemics, tourism and global change: a rapid assessment of COVID-19., Journal of Sustainable Tourism.* 2021. vol. 29, no. 1. pp. 1–20;
6. *Travel & Tourism. Global Economic Impact & Trends, WTTC.* 2020. June. – Retrieved from: <https://wtcc.org/Research/EconomicImpact/moduleId/1445/itemId/91/controller/DownloadRequest/action/QuickDownload>;
7. *UNWTO. World Tourism Barometer. Volume 18, Issue 7, December 2020.* – Retrieved from: <https://www.e-unwto.org/doi/epdf/10.18111/wtobarometereng>.

Наукове видання

**Особливості суспільно-політичного розвитку
та модернізаційні процеси
у країнах пострадянського простору.**

**МАТЕРІАЛИ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ
НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

**з нагоди дня працівників
дипломатичної служби України**

(Харків, 24 грудня 2021 року)

ISBN 617-8130-11-4

Матеріали подаються в авторській редакції
Макет обкладинки: *М.В. Сідоров*

Підписано до друку 15.12.22.
Формат 60×84 ¹/₁₆. Папір офсетний.
Ум. друк. арк. 7,67. Гарнітура Times.
Наклад 150 прим.

Видавець: Мірошніченко Олег Анатолійович
61002, м. Харків, вул. Дарвіна, 16, кв. 25.
Свідоцтво Державного комітету телебачення
і радіомовлення України
серія ДК № 5818 від 28.11.2017 р.
ел. пошта: merash@i.ua